Anul XIX
nr.1-2
(219-220)
ianuarie
- octombrie
2013

Contrafort

32 pagini
6 lei R. Moldova
2 lei România

Revistă de literatură şi dialog intelectual

ISSN 1857-1603

Editor: Fundaţia Culturală Contrafort

Apare lunar la Chişinău. Fondată în 1994
http://www.contrafort.md
E-mail: contrafort@moldnet.md

Număr de criză

Supliment tematic: Ziua Limbii Române şi Salonul Internaţional de Carte Chişinău 2013

- Opinii şi interviuri cu editori şi scriitori din Republica Moldova şi România -

- **Cuvânt către cititori**
- **Virgil Mihaiu despre Festivalul „Ethno-Jazz” Chişinău 2013**
- **Alexandru-Florin Platon – cronică la cartea „De ce e România altfel?” de Lucian Boia**
- **Răzvan Mihai Năstase: O carte de Mo Yan**
- **Literatura germană contemporană: Marcel Reich-Ranicki, Jan Koneffke, Bernhard Schlink, Julia Schoch**
- **Versuri de Aura Maru şi Diana Iepure**

De Ziua Naţională a Republicii Cehe:
Patru scriitori în cadrul proiectului „Praga literară”: Jiří Kratochvíl, Miloš Urban, Ivan Kraus, Jan Balabán

9 771857 160117 > 13012 >

Vasile Gârneţ

Cuvânt către cititori

Revista *Contrafort* traversează cea mai grea perioadă din existenţa ei de 19 ani. Nu ştim câtă rea-voinţă sau nepăsare au stat la originea rupturii din acest an. Nu ştim dacă Andrei Marga, ex-preşedintele ICR, un recunoscut om de cultură, şi-a dat seama că îşi trece în palmares o tristă contraperformanţă: încetarea apariţiei revistelor de cultură basarabene. Reducerile de buget operate la ICR în a doua jumătate a anului trecut şi în 2013 nu ar fi trebuit să afecteze programele destinate Basarabiei, dacă discursurile cu privire la susţinerea „fraţilor de peste Prut" exprimă un angajament real şi nu e doar retorică politicianistă. E cu atât mai aberant faptul că suspendarea finanţării revistelor basarabene s-a întâmplat nu sub regimul Voronin, care îngheţase relaţiile cu România, ci iată, în plin proces de înlăturare a vechilor ziduri ideologice dintre Chişinău şi Bucureşti, într-o epocă de lansare a unor ambiţioase proiecte economice şi energetice bilaterale, într-un an crucial pentru aspiraţiile noastre europene, când noua guvernare de la Bucureşti declară că apropierea Moldovei de Occident reprezintă o cauză naţională a României.

Blocarea revistelor noastre a sărăcit viaţa culturală din Basarabia: nu s-a mai scris despre cărţi, spectacole de teatru, festivaluri de film, concerte şi expoziţii de artă. Colegii noştri, scriitori, nu au mai avut unde să-şi publice textele literare, să dezbată teme ale actualităţii culturale dar şi politice, în felul în care o face un intelectual – reflexiv şi atent la nuanţe. Nu am mai putut aduce traduceri din literatura universală şi informaţii despre evenimentele culturale europene. O viaţă literară fără un loc de întâlnire a creatorilor, fără un spaţiu de dezbatere şi afirmare pe care îl reprezintă revistele de cultură se consumă la foc încet, în anonimat. Cultura trebuie *citită*, nu doar trăită în primă instanţă, trebuie asimilată şi interpretată, nu doar percepută epidermic, dacă vrea să dureze, să producă mutaţii, să asigure o evoluţie. Revista *Contrafort* şi celelalte publicaţii de la noi finanţate de ICR aduceau criterii de exigenţă în viaţa culturală din Basarabia şi, la fel de important, întorceau culturii române o reflecţie inedită, de care aceasta avea nevoie pentru a se reinventa şi remotiva.

Unii s-au bucurat că au dispărut „elitiştii", concurenţa, cei care atentau la supremaţia lor prin simplul fapt că existau, că întruchipau o alternativă, că întreţineau o *polifonie* a vocilor. Alţii, chiar dacă ne-au recunoscut valoarea şi stilul, ne-au acuzat de lipsă de combativitate şi... caracter, pentru că de când s-a sistat finanţarea nu ne revoltăm, nu combatem, nu strigăm, nu ne dezicem..., spre deliciul galeriei moldoveniste de la Chişinău. De ce nu am făcut-o? Şi dintr-un sentiment de jenă. Am preluat partea de jenă pe care ar fi trebuit să o resimtă factorii de decizie români, dar şi guvernanţii de la Chişinău, dedicaţi integrării europene. Nu am făcut „scandal", am recurs la metode legaliste, atenţionând autorităţile de la Bucureşti asupra nedreptăţii ce ni se face nouă, revistelor de cultură, intelectualilor şi publicului basarabean, până la urmă, cauzei româneşti în Moldova. Ne-am păstrat cumpătul, am preferat să construim cu înţelegere, cu răbdare şi cu o oarecare, sperăm, competenţă a vieţii politice şi culturale româneşti, pentru că aparţinem şi respirăm în interiorul acestei culturi şi am vizat mereu o cursă pe termen lung, nu... focuri de artificii.

Am primit în aceste nouă luni de tăcere impusă zeci de telefoane şi mesaje e-mail din partea cititorilor din Basarabia, din România şi din ţările unde eram citiţi, care şi-au exprimat îngrijorarea că revista nu mai apare. Le mulţumim pentru gândurile bune şi pentru solidaritate. Ne pare rău că am pierdut un timp preţios, că am zdruncinat încrederea cititorilor, că neam periclitat proiectele pe 2013 cu partenerii români şi străini.

Sperăm că noua conducere a Institutului Cultural Român de la Bucureşti să reia sprijinirea revistelor de cultură basarabene. Acest număr al *Contrafortului*, 1-2/2013 – un „număr de criză", cum i-am zis noi – apare graţie unui grant oferit de Ministerul Culturii al Republicii Moldova (este prima susţinere financiară din partea statului moldovean în întreaga biografie a revistei noastre!). Îi mulţumim doamnei ministru Monica Babuc pentru acest sprijin. Mulţumim Uniunii Scriitorilor din Moldova, preşedintelui Arcadie Suceveanu, că înţelege dificultăţile prin care trecem şi este solidar cu noi. Mulţumim Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu" de la Chişinău pentru că ne-a oferit posibilitatea să prezentăm acest număr de revistă în cadrul proiectului „Poduri de carte". Vom fi recunoscători tuturor celor care vor dori să ne ajute.

Cultura e scumpă, cultura are nevoie de bani. Şi poate era timpul ca şi Republica Moldova să facă ceva pentru a susţine revistele care menţin flacăra creativităţii şi a evoluţiei spirituale în acest teritoriu. Pentru că doar cultura va lăsa o urmă în această perioadă de agitaţie a noastră, ea ne dă o identitate şi un sens printre celelalte popoare ale lumii.

Luna octombrie ne-a prilejuit câteva întâlniri memorabile, care ne-au redat sentimentul că nu suntem îngropaţi în uitare şi indiferenţă. E vorba de vizita la Chişinău a unor confraţi de la Bucureşti în frunte cu Nicolae Manolescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, sosiţi pentru Adunarea Generală a Filialei Chişinău a USR. Şi al doilea eveniment: Colocviul Traducătorilor, organizat de Uniunea Scriitorilor din Moldova – când, din nou, i-am revăzut pe câţiva prieteni ai noştri, reputaţi traducători şi promotori în străinătate ai literaturii române: Gerhardt Csejka, Lidia Našincova, Jiří Našinec, Alistair Ian Blyth, Helliana Ianculescu, Attila F. Balázs ş. a. Am primit din partea tuturor acestor personalităţi încurajări, aprecieri şi asigurări de continuitate.

Tot ce dorim e să le răspundem cu fapte de cultură autentice.

▣

Premiul Nobel pentru Literatură 2013 - Alice Munro

Canadianca Alice Munro, 82 de ani, este câştigătoarea Premiului Nobel pentru Literatură în 2013. Pentru prima oară în 112 ani Academia Suedeză conferă cel mai prestigios premiul literar unui autor care scrie doar proză scurtă. Şi motivaţia Juriului a fost succintă: „un maestru al prozei scurte contemporane". Într-o biografie a autoarei, Academia suedeză precizează: „Munro este apreciată pentru arta subtilă a nuvelelor, impregnată cu un stil clar şi cu realism psihologic."

Declaraţia câştigătoarei după aflarea veştii: „Ştiam că mă număram printre favoriţi, dar nu am crezut niciodată că voi câştiga. Sunt uluită şi foarte onorată. Sunt foarte bucuroasă că am câştigat acest premiu care îi va face fericiţi pe atât de mulţi canadieni. Mă bucur, totodată, pentru faptul că acest premiu va atrage şi mai mult atenţia asupra literaturii canadiene."

Astfel, lumea a aflat despre „un Cehov canadian", despre „cronicarul atent şi subtil al lumii rurale"... Epitetele apreciative au curs din abundenţă şi puţini au fost acei care şi-au arătat nemulţumirea. Presa culturală şi-a amintit că Alice Munro a câştigat Man Booker Prize în 2009 (un premiu care nu se câştigă uşor), şi că Jonathan Franzen, poate cel mai mare scriitor pe care îl are America în acest moment, scria în 2004 că nuvelista canadiană merită Premiul Nobel.

În limba română s-a tradus doar o singură carte de Alice Munro – „Prea multă fericire" (Too Much Happiness), Editura Litera, 2011. Vor fi, probabil, şi alte traduceri, urmând să descoperim o autoare neglijată până acum de editorii noştri. Iar nuvela românească, rămasă nemeritat în umbra mormanelor de romane (multe mediocre) publicate în ultimii ani, să cunoască un reviriment. (*v.g.*)

▣

Ne-a părăsit poetul Eugen Cioclea

S-a stins subit din viaţă scriitorul Eugen Cioclea – poet, publicist.

S-a născut la 4 august 1948, în satul Druţa-Râşcani. A studiat la Facultatea de Matematică a Universităţii de Stat din Moldova, 1966-1967, şi la Facultatea de Matematică a Universităţii „M. Lomonosov" din Moscova, 1968-1971. A fost traducător în diferite instituţii, muncitor şi ajustor de maşini-unelte cu programare automată. Revenit în Moldova, din 1992 până în 1995 a deţinut funcţia de redactor-şef al ziarului *Tineretul Moldovei*.

Spirit boematic, spectaculos, ironic sau strident-hiperbolic, Eugen Cioclea s-a autodeclarat „cel mai trist poet din Europa", şi-a construit o imagine de copil teribil al noului demers poetic, preferând să intre în poezie „cu capul sus şi dezgolit, ca-n ştreang". Cărţile sale de poeme – *Numitorul comun* (1988), *Alte dimensiuni* (1991), *Daţi totul la o parte ca să văd* (2001), *Subversiunea poetului revoltat* (2002) ş.a. – atestă un poet eruptiv şi teribilist, dur şi sentenţios, ce recurge la confesiunea ardentă, sinceră, directă, profetic-ironică, îmbrăcată în haină expresionistă sau naturalistă.

Laureat al mai multor premii literare, între care şi Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova (1991, 2001).

A fost un om sensibil şi generos, un bun coleg şi prieten, un nelipsit personaj al vieţii literare.

Dumnezeu să-l odihnească în împărăţia Sa luminată.

Consiliul Uniunii Scriitorilor din Moldova
Chişinău, 12 octombrie 2013

Contrafort

Editor:
*** Fundaţia Culturală Contrafort**

Director: **Vasile Gârneţ**
Redactor-şef: **Vitalie Ciobanu**

Redactori asociaţi:
Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Lucreţia Bârlădeanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu
Procesare computerizată:
Vitalie Stelea
Secretar de redacţie: Ana Druţă
Corector: Aleutina Saragia

Adresa pentru corespondenţă:
2012, Chişinău,
Bd Ştefan cel Mare, 134,
Oficiul poştal 12,
Căsuţa poştală nr. 155

Sediul redacţiei Contrafort:
str. 31 august nr. 98,
Chişinău, Republica Moldova,
tel./fax 022 23 24 79
e-mail: contrafort@moldnet.md
web: http://www.contrafort.md

Publicaţie înregistrată la Ministerul Justiţiei al Republicii Moldova la 5 mai 1995, nr. 10602137

Orice reproducere a textelor, fotografiilor şi ilustraţiilor apărute în *Contrafort* se va face numai cu acordul scris al redacţiei.

Revista aşteaptă colaborările dumneavoastră fără a se obliga să le publice pe toate şi integral. Materialele nu trebuie să depăşească 7 000 de semne (cu spaţii) de calculator. Manuscrisele nepublicate nu se recenzează şi nu se înapoiază. Responsabilitatea pentru conţinutul textelor publicate în *Contrafort* revine integral autorilor.

◆

Invităm autorii din Basarabia şi România să expedieze pe **adresa pentru corespondenţă** a redacţiei exemplare din cărţile nou-apărute, pentru a fi prezentate şi recenzate. Invitaţia este valabilă şi pentru toate revistele de cultură.

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Indice de abonament pentru Republica Moldova - 30692.

Abonamente:
6 luni - 36 lei;
12 luni - 72 lei.

Format A-3, tipar ofset.
Tiraj: 700 ex.
Vizitatori lunar pe web site: 15 000

Tipărit la tipografia "Prag-3",
str. Petricani nr. 94,
tel. 022 23 79 56. Com. 1652

Revista *Contrafort* poate fi procurată (inclusiv numere mai vechi) la librăria "Pro Noi/Luceafărul" de la parterul Uniunii Scriitorilor din Moldova, (str. 31 August nr. 98. Telefon 022 237541) şi la sediul redacţiei.

Acest Supliment este editat cu sprijinul Ministerului Culturii al Republicii Moldova

Ziua Limbii Române şi Salonul Internaţional de Carte Chişinău 2013

Un eveniment de tradiţie pentru cultura noastră este Salonul Internaţional de Carte (SIC), organizat de Biblioteca Naţională din Chişinău între 31 august şi 4 septembrie. Acest eveniment, a cărui istorie se suprapune, semnificativ, pe independenţa post-sovietică a Republicii Moldova, întregeşte programul acţiunilor prilejuite de Sărbătoarea Limbii Române. Salonul, ajuns în acest an la a XXII-a ediţie, a fost dublat de Festivalul Naţional al Cărţii şi Lecturii. Oportunitatea unei asemenea iniţiative nu mai trebuie justificată într-o ţară ca Republica Moldova, marcată în continuare de sechelele colonialismului sovietic, de ofensiva regimului totalitar împotriva culturii şi identităţii noastre naţionale.

Vă propunem în acest număr de revistă un Supliment special, care cuprinde texte consacrate celor două evenimente: Sărbătoarea Limbii Române şi Salonul International de Carte de la Chişinău. Sperăm ca opiniile, impresiile şi analizele pe care le veţi afla aici, aparţinând unor scriitori, editori şi comentatori avizaţi ai fenomenului, să reprezinte sugestii valoroase pentru construirea unor politici de stat moderne, eficiente, cu adevărat europene, de promovare şi sprijinire a culturii scrise din Moldova.

Prima persoană îndreptăţită să vorbească despre Salonul Internaţional de Carte de la Chişinău, ediţia a XXII-a, este organizatorul acestuia, directorul Bibliotecii Naţionale, scriitorul Alexe Rău. L-am rugat să descrie modul în care funcţionează SIC, conceptul care îi stă la bază, să ne spună ce obstacole au existat la ediţiile precedente, ce crede despre mediatizarea acestui eveniment şi despre vânzările de carte de la Salon, despre valoarea titlurilor expuse, să comenteze şi propunerile cu privire la transformarea SIC într-un târg de carte de o anvergură mai mare, dar şi unele critici pe marginea sistemului de jurizare şi evaluare a cărţilor prezentate în cadrul Salonului.

***

Alexe Rău

Avansând în cel de al treilea deceniu de existenţă a Salonului Internaţional de Carte, remarcăm cu justificare conturarea, sub aspect ontic, a unei diacronii complexe. „Preistoria” acestui Salon constă în expoziţiile bienale de trecere în revistă a activităţii editurilor din RSS Moldovenească, organizate de Departamentul de Stat pentru Edituri, Poligrafie şi Comerţul cu Cartea în Sala de Conferinţe a Bibliotecii noastre – pe atunci Biblioteca Republicană a RSSM –, în vederea selectării celor mai reprezentative produse editoriale care urmau să fie trimise la Târgul Internaţional bienal de Carte de la Moscova. După căderea U.R.S.S-ului guvernul a încetat să mai organizeze aceste bienale, dat fiind faptul că nu mai exista „comanda de stat”, respectiv sarcina de a alege produse pentru a fi trimise la târgul moscovit.

Şi atunci ne-am gândit că acest gol ar trebui surmontat. Proiectul Salonului a fost de la bun început o povară şi chiar un risc asumate, uneori chiar o întreprindere ingrată. La o examinare retrospectivă a meandrelor acestui proiect, trebuie să remarcăm în primul rând saltul de concepţie al Salonului. La început a fost o simplă expoziţie de trecere în revistă a producţiei editoriale din Republica Moldova, apoi, după întâlnirea binecuvântată pe care am avut-o la Iaşi cu directorul Bibliotecii Judeţene de acolo, dl Nicolae Busuioc, o dată cu desfacerea frontierelor cu România, am decis să organizăm, în colaborare, un Salon Naţional de Carte, în format duplex Chişinău-Iaşi. Prima ediţie a Salonului a fost inaugurată în ziua Sărbătorii Naţionale Limba Noastră cea Română, în 1991, ziua de 31 august rămânând a fi una de deschidere pentru toate ediţiile ce au avut loc şi vor mai urma. Salonul a devenit unul dintre evenimentele principale incluse în programele guvernamentale pentru sărbătorirea Zilei Limbii Române.

Concepţia Salonului s-a dezvoltat cu timpul într-una tripartită: 1. Expoziţia-târg (elementul comercial fiind solicitat, începând cu cel de-al doilea deceniu de existenţă a Salonului, de editori); 2. Evaluarea-jurizarea produselor prezentate la Salon şi 3. Sistemul de forme de difuzare culturală şi ştiinţifică utilizate în vederea valorificării cărţilor expuse (lansări de carte, expoziţii tematice, ateliere şi seri de creaţie, mese rotunde, conferinţe în cadrul Ateneului de cultură română al Bibliotecii, briefing-uri, galele laureaţilor ş.a.m.d.). De un deceniu şi ceva Salonul a devenit unul internaţional.

Acum trei ani, Biblioteca Naţională a implementat ideea Festivalului Naţional al Cărţii şi Lecturii. Astfel, Salonul a devenit pivotul acestui Festival, care are loc în toate localităţile Moldovei cu biblioteci publice. Concepţia SIC s-a multiplicat spaţial, elementele principale ale lui fiind preluate în teritoriu. Avem, aşadar, sub acest aspect, o *structură fractalică* a cărei element formator este viziunea Salonului.

Am putea vorbi, în sensul dezvoltării în timp a Salonului, şi despre o evoluţie simbolică a lui. La începuturi logo-ul lui reprezenta o corabie. Acum, iată, în contextul Festivalului Naţional al Cărţii şi Lecturii, el poate reprezenta un arbore, ale cărui rădăcini şi tulpină sunt constituite de Salon. Iar când ne gândim la profesionalizarea treptată, pană la ediţiile rafinate, elitiste, din ultimii ani, înclinăm să ne alegem, drept simbol interior, fiinţial, pescărușul lui Richard Bach.

Ca fenomen cultural şi social, Salonul nu a avut cum să nu fie influenţat de evoluţia situaţiei social-politice din republică. Printre anii benefici, însufleţitori, când ne bucuram de sprijinul generos al statului, au fost şi ani trişti, în special în perioada guvernării comuniste. Ne amintim cu strângere de inimă de anii când Valerian Cristea, viceprim-ministru în guvernul Tarlev, a instituit o ordine draconică de intrare a cărţilor româneşti în Moldova. Editorii de peste Prut stăteau zile si nopţi la vamă în aşteptarea unui permis din partea acestui ştab. De multe ori aşteptarea lor era zadarnică şi atunci făceau cale întoarsă, iar după aceea mulţi ani n-au mai dorit să vină la noi. Concomitent, funcţionarii guvernamentali ne supuneau unei cenzuri ca pe vremurile sovietice: de exemplu, ne obligau să scoatem din programele Salonului cuvintele *România, român, românesc, Basarabia, basarabean* şi alţi termeni trecuţi de ei la index. Ne cereau apoi să aflăm cine şi despre ce va vorbi în cadrul acţiunilor culturale de la Salon. În 2004, decât să punem în aplicare concepţia dictată de guvernarea comunistă, am renunţat să mai organizăm Salonul... Am păstrat elementul de expoziţie a producţiei editoriale a Moldovei, dar nu am numit acţiunea Salon, ci am circumscris-o unei activităţi organizate în august de Biroul de Informare şi Documentare al Consiliului Europei la Chişinău, care îşi avea sediul în Biblioteca Naţională. De asemenea, nu am invitat editorii de peste hotare şi nu am făcut publicitate acţiunii noastre. În felul acesta am reuşit să eludăm ingerinţele comuniste. Iar din 2005, din aceleaşi raţiuni, am revenit la Salon trecându-l sub patronajul UNESCO. Dlui Constantin Rusnac, secretarul general al secţiei naţionale UNESCO, îi datorăm în mare parte supravieţuirea Salonului în anii 2005-2008.

Unele aspecte legate de Salonul Internaţional de Carte trebuie înţelese contextual. Spre exemplu, conform sistemului bibliologic FRBR, o publicaţie poate fi evaluată prin prisma parametrului „work” (lucrare) şi „event” (eveniment). E cât se poate de clar că la capitolul „work” produsele editoriale îşi pot afla încadrarea axiologică doar într-un mediu (domeniu) de specialitate, ceea ce necesită mai mult timp decât cele trei-patru zile de funcţionare a Salonului. Astfel că în cadrul SIC evaluarea se face mai mult de pe palierul „event”. Altfel spus, publicaţiile expuse sunt abordate mai ales ca evenimente (editoriale, culturale, auctoriale). Această orientare e promovată şi de regulamentul de acordare a premiilor, aprobat de coorganizatorii Salonului prin *Protocolul* semnat de ei. Coorganizatorii la care mă refer (Ministere, Uniuni de creaţie, Biblioteci ş.a.) îşi trimit câte un reprezentant în juriu. La prima şedinţă a juriului este ales preşedintele. Există câte-

→

Maria Şleahtiţchi

August: între firescul sărbătorii şi pragmatismul festivist

Tradiţional, în august sărbătorim independenţa Republicii Moldova şi ziua „limbii noastre celei române” sau a „limbii” sau a „limbii române”, după caz, adică în funcţie de conjuncturа şi culoarea politică a guvernanţilor. Şi parcă chiar ar fi un motiv de sărbătoare, dacă nu ne-am împiedica mereu în plasa sinuoasă a ezitărilor noastre în faţa identităţii naţionale şi numelui limbii noastre. La apariţia acestor două sărbători, dar mai ales a celei din 31 August, generaţia noastră şi alte generaţii – mai vârstnice, mai tinere – au contribuit, cum ar veni, „nemijlocit”, căci – spunând lucrurilor pe nume – nu se ştie ce decizii ar fi luat parlamentarii noştri de atunci (deja democraţi, dar încă comunişti, încă sovietici, încă debusolaţi, încă… , chiar dacă printre ei se aflau personalităţi cu verticalitate şi cu capul limpede – aceştia nu formau atunci, precum nu formează nici acum o majoritate), dacă nu ar fi fost presiunea străzii. Prin urmare, nu se ştie ce turnură ar fi luat istoria noastră. Aveam toată şansa să fim un alt fel de Transnistrie. Şi fiindcă asta nu s-a întâmplat, parcă ar fi trebuit să trăim sentimentul autentic al sărbătorii, iar dorinţa de normalitate ar fi trebuit să ne îndemne firesc, din lăuntrul fiinţei, să ne mândrim, să aducem omagii, să ne trăim bucuria (atât de scurtă!) a unor realizări, obţinute cu paşi mici, uneori abia târşiţi…

În augustul acestui an sărbătoarea naţională „Ziua Limbii Române”, cu nelipsita bâlbă a guvernului de a o numi „mai aşa” sau „mai altfel”, începu prin anticipare în ziua de 30, de dimineaţă, cu depuneri de flori la bustul lui Lucian Blaga de pe Aleea Clasicilor, după care urma şi ţină lucrările simpozionul „Poezia lui Lucian Blaga în actualitate”, organizat de Uniunea Scriitorilor din Moldova, sprijinită de unele instituţii ale statului. Eram un grup mic de scriitori, unii cu flori din bugetul cazon, alţii cu flori alese personal. Depuneam şi eu, în semn de omagiu pentru poetul Lucian Blaga, un ghiveci cu crizanteme mici, de culoarea toamnei care se anunţa. Mă bucuram la gândul că, celelalte flori veştezindu-se firesc, florile mele vor fi încă vii şi vor bucura trecătorii. A doua zi, fiind acolo din întâmplare, constat cu stupoare că ghiveciul cu crizanteme lila ca şi cum nu ar fi fost. Uimirea mi-a fost spulberată de mulţimea de detalii din naraţiunile colegelor mele de serviciu, care mi-au dat amănunte despre „mafia”, mica mafie, a florilor omagiale. De peste tot: de la busturile scriitorilor, de la monumentul lui Ştefan cel Mare, de la Memorial, din cimitire (!) florile depuse sunt „retrase” metodic de grupuri de „profesionişti” angajaţi într-o schemă de *perpetuum mobile*. Pare un fleac, un detaliu insignifiant al istoriei noastre mai noi, dar aşezată în semiotica unei culturi de faţadă, precum este a noastră – mai mult mimată decât organică, neajunsă încă la nivelurile fiinţiale ale unei naţiuni –, dispariţia ghiveciului devenea semnul cert al substituirii atmosferei de sărbătoare prin pragmatismul imperturbabil al unor găinari. Pe aceştia nu-i mai poate schimba nimeni, mi-am zis. Apoi de vreme ce ceilalţi, „abilitaţi” prin statutul lor să propună societăţii modele, livrează antimodele, ce le poţi reproşa unor coţcari mărunţi pentru mica găinărie de a recomercializa florile depuse de noi în amintirea înaintaşilor?…

Mi se pare că mai toate sărbătorile noastre din ultima vreme, dar mai ales cele cu simbol naţional stau sub semnul nostalgiei unei adevărate sărbători naţionale (cu nelipsitul entuziast participativ) şi al pragmatismului festivist al celor care vin, disciplinaţi, în coloană, depun flori, se închină, îndepărtându-se în ceaţa unei indiferenţe iremediabile. Se mai recită câte ceva, unii deja au început să înveţe texte pe de rost, în funcţie de sărbătoare… Fără îndoială, gustul amar pe care mi-l lasă aceste două sărbători naţionale este alimentat de aşteptările neîmplinite, dar şi de starea unei confuzii cvasitotale a lumii în care trăim… Totul s-a amestecat, totul a intrat într-o continuă stare de ameţeală, în care este aproape imposibil să distingi între adevărata omagiere a unui eveniment istoric şi masca fariseică a impostorului de meserie.

Şi fiindcă invocam la începutul acestui eseu Simpozionul Blaga, aţaşez un citat de final, luat din comunicarea mea ţinută acolo: „Lucian Blaga este, incontestabil, modelul intelectualului pur-sânge. Statura lui de filosof, scriitor, profesor universitar, mentor, stă în şirul nu tocmai numeros al unor personalităţi de mare caracter, care au ales să-şi sfârşească destinul aici, pe pământ, într-o sărăcie demnă, decât să facă pact cu diavolul, deşi tocmai „Faust” era lucrarea pe care a tradus-o în condiţiile de izolare şi ca *outsider* al societăţii române postbelice. În 1947 profesorii de factura şi cultura lui Lucian Blaga deveneau inutili şcolii româneşti şi pentru că îi frustrau pe proletcultiştii ajunşi peste noapte „factori de decizie” în universităţile, în şcolile, în cultura, în societatea românească. Mă întreb (şi acesta ar fi primul semn de întrebare) pe cine am putea scoate noi în faţă, care ar fi replica noastră, a timpurilor noastre, în faţa actualităţii lor, a actualităţii acestui titan?”

Cât despre acţiunile „organizate de organizatori” pe parcursul celor două sărbători naţionale, totul a fost, ca de obicei – bine.

▣

→

va module de evaluare de către juriu a producţiei editoriale prezentate la Salon: 1. Editurile aduc pe masa juriului produsele care, după părerea lor, le reprezintă cel mai bine; 2. Membrii juriului vizitează expoziţia-târg, ca după aceea să confrunte impresiile lor personale cu ceea ce au prezentat juriului editorii înşişi; 3. Membrii juriului se străduiesc să asiste la lansările de carte, cadru în care se proiectează pregnant calitatea de „event” a produsului lansat.

Numărul de produse distinse de juriu depinde foarte mult de numărul de titluri expuse, dar şi de numărul de realizări editoriale importante. În acest an au fost expuse circa 6 mii de titluri. Am avut, în 2013, Salonul cu cele mai multe produse editoriale valoroase şi, cum s-a menţionat, a fost cel mai bogat Salon din toate cele 21 realizate până în acest an. Drept pentru care numărul de cărţi alese a fost şi el mai mare. Din acest punct de vedere, mi se pare că nu trebuie să exagerăm atunci când supunem analizei critice calitatea jurizării. Or, când parametrul de bază este cel intitulat „event”, se va urmări mai ales încurajarea procesului editorial. Repet, *editorial*, nu literar sau de alt gen. Procesul editorial e compus până la urmă dintr-un ansamblu de evenimente editoriale, bibliologice. Cu cât e mai mare numărul de astfel de evenimente, cu atât mai vivace este procesul editorial naţional. Salonul şi-a pus ca scop stimularea şi încurajarea acestor evenimente. Aprecierea publicaţiilor sub aspectul de „work” urmează să fie făcută de forurile literare, ştiinţifice etc.

Eu admit că membrii juriului, ca orice om, îşi pot avea hibele lor. Dar infirm existenţa vreunei diferenţieri de atitudine generată de spiritul de gaşcă, de înţelegeri conspirative sau de alţi factori din afara Salonului. Cărţile, autorii, editorii sunt tratate/trataţi în mod echitabil, imparţial şi generos. Când au loc dispute aprinse la şedinţele juriului, este căutat consensul, invocându-se autoritatea morală a Salonului. A fost o singură tentativă de a politiza jurizarea, întreprinsă într-unul din anii guvernării comuniste, când responsabilii de la Ministerul Culturii au introdus în componenţa juriului persoane care să asigure majoritatea voturilor pentru cazurile când puterea ar fi urmărit promovarea sau marginalizarea unor cărţi. La şedinţele juriului, însă, algoritmul acela nu a mai fost aplicat.

În ce priveşte transformarea SIC într-un târg de carte, mutarea lui într-un spaţiu mai mare etc., aş vrea să subliniez că el este înregistrat, ca *brand*, drept proprietate intelectuală a Bibliotecii Naţionale a Republicii Moldova (BNRM). Această instituţie a fost întotdeauna sensibilă la doleanţele şi obiecţiile participanţilor şi a ţinut cont de ele în măsura posibilităţilor. Spaţiile de care dispune BNRM (mult mai multe decât „două săli şi un coridor”) sunt suficiente pentru amplasarea tuturor editorilor participanţi. Avantajul acestor spaţii, pe lângă faptul că au fost recondiţionate substanţial, este şi unul economic. Or, dacă am ieşi la alte spaţii, mai mari, ar apărea problema plăţii pentru arendarea lor şi creşterea cotelor pe care le achită participanţii, inevitabil, ar descuraja editurile şi alte instiuţii cu care colaborăm. Deocamdată, cotele la SIC sunt cele mai mici din regiune.

Nu mai puţin important este şi statutul economic al Salonului. El este o întreprindere non-profit. Pe când un târg de carte veritabil ar presupune neapărat şi anumite aspecte de *business*, el trebuie să fie rentabil din punct de vedere economic. Să fie adaptat la economia de piaţă. Cine ştie, poate că şi la Chişinău va apărea, cândva, un târg de carte în toată puterea cuvântului. Dar chiar şi atunci, Salonul Internaţional de Carte îşi va avea rostul şi-şi va păstra profilul conturat de-a lungul anilor. Şi în actualele condiţii SIC începe să satisfacă tot mai mult interesele economice ale editurilor participante. De exemplu, Editura Litera, cea mai pretenţioasă din acest punct de vedere, s-a arătat satisfăcută de stilul elevat, elitist, al SIC din acest an şi de faptul că a reuşit să vândă aici produse în valoare de peste 50 de mii de lei. Au avut vânzări bune şi celelalte edituri.

Publicitatea SIC la ultimele trei ediţii şi în special la ediţia 2013 a fost îmbunătăţită şi eficientizată, aş spune, în mod radical. Am produs un clip video care a rulat la câteva televiziuni, am inserat informaţii relative la SIC în câteva programe radio şi TV, au apărut informaţii publicitare în presa scrisă, pe reţelele de socializare. Afişele, *banner*-ele, fluturaşii, invitaţiile au fost realizate în acest an într-o cheie postmodernă şi s-au bucurat de succes. A apărut şi în acest an, în zilele Salonului, gazeta *Salon expres*. Cred că toate acestea au făcut ca Salonul Internaţional de Carte 2013 sa fie vizitat de mai bine de 22 de mii de persoane.

Dacă mă întrebaţi cât durează pregătirea unei ediţii a Salonului pot să vă spun, fără exagerare, că tot anul. Sau întreg intervalul dintre două ediţii, care este de 12 luni. Începând cu luna septembrie legăm corespondenţă cu potenţialii participanţi de peste hotare, oferindu-le astfel timpul necesar pentru a include participarea lor în programele de activitate şi în special în programele de finanţare pe anul viitor, a căror elaborare are loc în trimestrul IV. Concomitent, facem demersuri şi către coorganizatorii de la noi, pentru a se prevedea în bugetele pe anul viitor a mijloacelor financiare necesare. Trebuie să negociem din timp cu anumite personalităţi pe care dorim să le avem alături la ediţia din anul viitor. Se purcede din timp la elaborarea materialelor promoţionale, la pregătirea spaţiilor în care se va desfăşura Salonul (reparaţii, dotare suplimentară, procurarea echipamentului necesar etc.). Când mai rămân 3-4 luni până la 31 august, se pune în aplicare managementul matricial şi îşi încep activitatea câteva echipe speciale.

Asigurarea financiară a Salonului e una dintre problemele cele mai dificile. Am avut noroc mereu de sprijinul unor editori şi oameni de afaceri generoşi. În anii cei buni ne-am bucurat şi ne bucurăm de sprijinul Ministerului Culturii. Graţie mijloacelor financiare pe care ni le-a alocat (chiar dacă sunt modeste) am putut recondiţiona substanţial spaţiile de desfăşurare a Salonului. La ediţia din acest an doamna Monica Babuc, noul Ministru al Culturii, a subliniat, în alocuţiunea rostită la inaugurarea Salonului, că acesta este un eveniment important pentru cultura naţională şi că noua conducere a Ministerului îi va acorda mai multă atenţie. Această atitudine îmbucurătoare a fost reconfirmată şi de viceministrul Gheorghe Postică: în alocuţiunea rostită la închiderea Festivalului Naţional al Cărţii şi Lecturii, el a menţionat că Festivalul şi Salonul sunt nişte proiecte culturale de primă importanţă şi că noua atitudine a Ministerului faţă de acestea îşi va afla expresia mai ales într-o contribuţie financiară mai consistentă.

Au fost şi rămân susţinători efectivi şi eficienţi ai Salonului toţi coorganizatorii lui, de la Ministerul Educaţiei şi Primăria municipiului Chişinău, până la Uniunile de creaţie şi Bibliotecile din România (cea Naţională şi două biblioteci judeţene).

▣

„Să-ţi respecţi cititorul”

Interviu cu **Iurie Bârsa**, director Editura ARC

- Iurie Bârsa, care au fost noutăţile Editurii ARC la actuala ediţie a Salonului Internaţional de Carte? Sunteţi mulţumit de vânzări?

- Niciodată nu ne-am axat pe ideea de a scoate o carte pentru un anumit târg de carte. Am o repulsie, care vine din perioada sovietică, faţă de tot ce bulversează ritmul normal al lucrurilor. Atunci, în ajunul sărbătorilor de 1, 9 mai şi 7 noiembrie, se cerea săvârşirea unor fapte „eroice”. Sigur că acestea nu se lăsau aşteptate, doar că se făceau în detrimentul calităţii. Asta nu înseamnă deloc că nu-mi pare rău în cazul când nu reuşim să prezentăm un volum, muncit şi în acelaşi timp aşteptat de public, la un târg de carte. Spre exemplu, regret că volumul Eugeniei Bojoga *Limba română – „între paranteze”?* a apărut la câteva zile după Salonul Internaţional de Carte de la Chişinău. Am găsit de cuviinţă că trebuie sa-l mai periem puţin înainte de a-l da la tipar. Ar putea să pară patetic ceea ce spun, dar calitatea contează în primul rând, dacă îţi respecţi cititorul. Ca să vă răspund totuşi la întrebare, iată câteva dintre noutăţile prezentate la târgul de la începutul lui septembrie: *Dicţionarul automobilistului rus-român*, autori: Olivian şi Daniela Pădure; un volum din colecţia Biblioteca elevului – *Cele mai frumoase poveşti româneşti; Râul de sânge* de Valentina Ursu; un studiu tradus din limba engleză – *Disidenţa democratică. Naţiune şi democraţie în Republica Moldova* de Andreas Johansson; relativ noi (au mai puţin de un an de la lansare) sunt volumul de poezie *A-Z.best* de Emilian Galaicu-Păun şi culegerea de *blogograme* (cum le numeşte Eugen Lungu) *Miercuri când era joi* de Gheorghe Erizanu; *Legenda mancurtului* de Cinghiz Aitmatov; o carte din colecţia Cele mai căutate perle folclorice – *Proverbe şi zicători.*

Tot la acest târg am adus o serie de cărţi originale pentru copii, reprezentativă fiind, în opinia mea, culegerea de cântece *Portativul cu pistrui,* autori: Radmila Popovici-Paraschiv şi Marian Stârcea, această carte conţinând şi un CD (un element nou pentru Editura ARC).

Referitor la vânzări. Scopul clasic al unui Salon Internaţional de Carte nu ar trebui să fie vânzările propriu-zise, ci prezentarea titlurilor noi, atât cititorilor, cât şi unor agenţi literari interesaţi să cumpere drepturile de autor. Nu e un secret că editarea de carte, pe lângă toate, este şi un business. Cu totul alta însă este situaţia în cazul târgurilor de carte de la noi. Deşi le numim *internaţionale,* nu prea participă edituri străine importante care ar fi interesate în stabilirea unor relaţii comerciale. Chiar dacă participă una-două, o fac numai prin expunerea unor cărţi, fără a fi prezente persoane din staff-ul lor. E trist să recunosc, dar asta-i realitatea. În aceste condiţii, saloanele noastre de carte seamănă mai degrabă cu nişte iarmaroace în aşteptarea cumpărătorilor. În prezent însă, aceştia sunt mult mai puţini, în comparaţie cu anii de până la criză. Totuşi anul acesta am avut o creştere a vânzărilor, fapt care ne face să sperăm că situaţia se va redresa încet-încet.

- Cu ce titluri majore este aşteptată Editura ARC în următoarele luni?

- Zilele acestea a ieşit de sub tipar enciclopedia *8 000 de lucruri pe care trebuie să le ştii*. Cartea va cuprinde 8 000 de articole, grupate în opt arii tematice: Corpul uman, Planeta Pământ, Spaţiul, Animalele, Plantele, Geografia, Construcţiile şi transporturile, Ştiinţa. Cartea va fi o sursă de referinţă atât pentru copii, cât şi pentru maturi.

O altă carte care va apărea în curând este un volum de proză contemporană cehă. Lucrarea este editată în parteneriat cu Ambasada Cehiei şi Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova. Vor mai fi şi alte cărţi, pentru maturi şi pentru copii, care, sperăm, vor corespunde celor mai pretenţioase gusturi ale cititorilor.

- V-aţi făcut un bun renume publicând cărţi didactice, enciclopedii pentru copii, volume de popularizare a ştiinţei, artelor, sportului etc. Ar trebui să evocăm şi excelenta serie de traduceri, intitulată „Cititorul lui Camus... Borges... Freud” ş.a. O colecţie foarte interesantă şi bine gândită. O veţi continua? Ce priză are acest tip de carte la publicul nostru?

- Când a demarat acest proiect, preluat de la una dintre cele mai mari edituri spaniole, OCEANO, am crezut că vom sparge gura târgului. Nu a fost aşa. Primele patru titluri pe care le-am tradus şi editat în română – *Cititorul lui Camus... Borges... Freud... Tolkien* – s-au vândut foarte slab, şi la noi, şi în România. Am fost nevoiţi să renunţăm la semnarea contractului pentru continuarea seriei. Nu pot să spun care e cauza acestui eşec, dar bănuiesc că la mijloc ar fi o schimbare generală în preferinţele cititorului. Ritmul nebun de viaţă impune şi alte reguli de joc. Cititorii selectează din ce în ce mai des cărţi utilitare. Se citeşte mai puţină beletristică, dar se caută mai multă carte cu conţinut practic. *Volens-nolens*, asta-i realitatea.

- Studiile politice au constituit mereu un atu al Editurii ARC, autori străini de mare prestigiu, cum ar fi Charles King, Andreas Johansson, William H. McNeill, Quentin Skinner, E. J. Hobsbawm şi alţii au sporit imaginea de seriozitate şi de strategie pe termen lung a Editurii. Cât de solicitate, cât de rentabile sunt aceste cărţi în Moldova?

- Pot să răspund scurt la această întrebare. În general, până în prezent, acest gen de carte s-a bucurat de un interes constant din partea cititorului. Prin urmare, editarea lor înclină spre o uşoară rentabilitate. Bunăoară, pe câţiva autori din cei menţionaţi de dumneavoastră, cum ar fi Charles King, cu volumul *Moldovenii, România, Rusia şi politica culturală*, şi William H. McNeill, care a scris *Ascensiunea Occidentului*, i-am reeditat, deoarece a fost epuizat primul tiraj. Aş vrea totuşi să dezvolt puţin răspunsul. Studiile politice, pe care le-am selectat cu maximă meticulozitate pentru editare, pot fi împărţite în două categorii: cele cu caracter general şi cele scrise de autori străini, dar vizându-ne pe noi, cei din Basarabia. Vreau să mă opresc puţin la cea de-a doua categorie. Încă de la fundarea Editurii ARC, împreună cu redactorul-şef, dl Eugen Lungu, ne-am propus să căutăm astfel de cărţi, iniţiind acest proiect. Am început cu Wilhelmus Petrus van Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă,* a urmat *Limbă şi politică în Republica Moldova* de Klaus Heitmann, apoi au fost *Provincia pierdută. Aventuri într-o familie moldovenească* de Stephen Henighan şi *Moldovenii... de* Charles King. Trebuia să urmeze *Moldova. Istoria tragică a unei regiuni europene* de Jean Nozille, dar, din varii motive, a apărut la Prut Internaţional. Am mai editat *MOLDOVA. Atuurile francofoniei* de Florent Parmentier şi, cel mai recent volum, menţionat mai sus, *Disidenţa democratică...* de Andreas Johansson. Traducând în română aceste cărţi, am avut drept scop să familiarizăm publicul larg, specialiştii din ţara noastră (istoricii, politicienii, analiştii politici) cu viziunile unor autori din afară, care au făcut un obiect de studiu din situaţia politico-socială din Moldova, cu toate problemele noastre. În mod normal, după apariţia în română a unor cărţi ce abordează această tematică, societatea ar fi trebuit să reacţioneze, iniţiind discuţii şi polemici cu cei care au făcut cercetările respective. În realitate însă, s-a întâmplat puţin altfel. Majoritatea au preferat să polemizeze cu Editura, învinuindu-ne de partizanat în favoarea celor care au făcut studiile respective şi cu care unii sau alţii nu sunt de acord. Îmi pun întrebarea firească: ar fi fost mai bine dacă aceste cărţi, scrise în engleză şi editate în străinătate, ar fi zăcut în anonimat, fără ca o mare parte din publicul cititor de la noi să ştie despre ele? Sigur că am fi fost mai liniştiţi, dar calmul şi neştirea nu ar fi adus nicio schimbare. Anume cercetările respective, făcute în diferite perioade, rămân studii de referinţă pentru specialiştii din Occident, atunci când vor să se documenteze în legătură cu Republica Moldova. Intoleranţa poate, în final, să creeze un vacuum informaţional. Acest lucru ar fi numai în detrimentul nostru.

- Editura ARC are în staff câţiva scriitori. V-aţi gândit la o serie de literatură contemporană din Moldova pe care să o editaţi în 2014? O serie care să fie sponsorizată de Ministerul Culturii, măcar parţial, şi susţinută şi de Uniunea Scriitorilor?

- De când există Editura ARC, am publicat scriitori autohtoni, inclusiv pe cei contemporani, cu sau fără susţinerea Ministerului Culturii, Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova sau a altor organizaţii. Având suport financiar din partea unei instituţii, sigur că e mult mai simplu să faci acest lucru. Sunt totuşi de părere că principiul competitivităţii trebuie să persiste chiar şi în cazul în care cineva oferă bani. Trebuie editate numai lucrări de calitate. Tocmai pentru că printre angajaţii Editurii ARC sunt şi scriitori, ne-am putut permite ridicarea ştachetei în cazul selectării unor titluri de carte pe care le-am editat sau avem intenţia să le editäm. Dar nu stăm pe loc. În pregătire, la ARC, se află o antologie de poezie a scriitorului Nicolae Leahu de la Bălţi şi un volum de eseuri al criticului literar, Mircea V. Ciobanu.

Interviu realizat de **Vasile GÂRNEŢ**

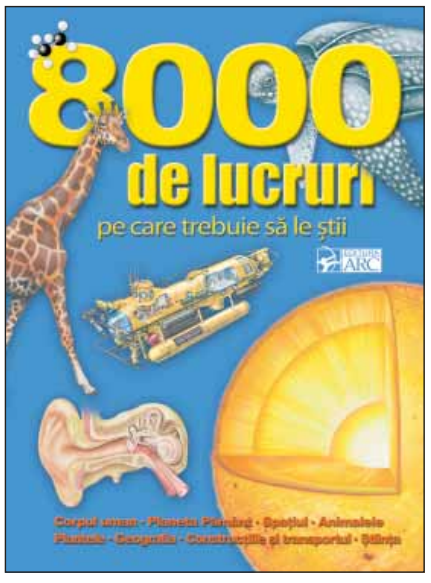

Enciclopedia **8000 de lucruri pe care trebuie să le ştii** este o sursă de referinţă atît pentru copii, cît şi pentru maturi. Cartea cuprinde 8 000 de articole, grupate în 8 arii tematice: Corpul uman, Planeta Pământ, Spaţiul, Animalele, Plantele, Geografia, Construcţiile şi transporturile, Ştiinţa. Articolele sînt concise şi iau forma unor informaţii-cheie, însoţite de curiozităţi şi ilustraţii ori fotografii. Citind această enciclopedie, fiecare dintre noi poate descoperi o mulţime de lucruri uimitoare pe care nu le ştie! De exemplu, ştiaţi că:

Lacul Baikal este cel mai adânc lac din lume – 1 743 m – şi conţine 20% din resursele globale de apă potabilă, exceptând gheţarii.

Viespea-de-mare este meduza cu cel mai otrăvitor venin. Acesta poate ucide un om în doar 30 de secunde.

Dacă am acţiona toţi muşchii corpului deodată, am putea ridica un autobuz.

(Din partea editurii)

Legenda mancurtului este un fragment autonom din cel mai cunoscut roman al scriitorului kîrgîz Cinghiz Aitmatov *O zi mai lungă decât veacul* (1980). În URSS, unde trecutul popoarelor din „republicile frăţeşti” era fie mistificat, fie trecut sub tăcere pe mari segmente cronologice, termenul *mancurt* a prins imediat, deoarece făcea o aluzie concretă la genocidul cultural la care au fost supuse aceste popoare. Cuvântul, purtând conotaţii vădit negative, denumeşte insul care îşi ignoră rădăcinile etnice, care îşi uită semenii de acelaşi neam, devenind un instrument docil în mâinile stăpânului. Etimologii înclină să creadă că în limba de origine substantivul înseamnă „vierme strivit”. Legenda îşi are începutul în eposul popular kîrgîz.

(Din partea editurii)

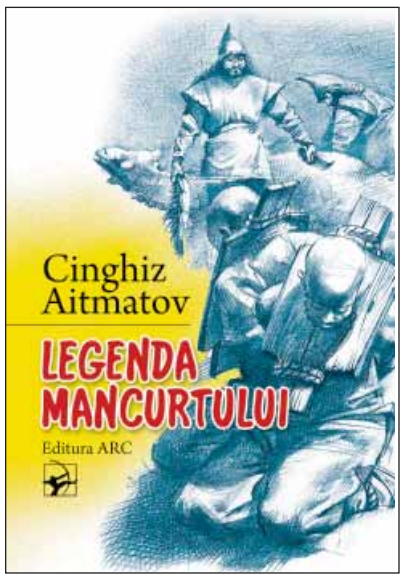

„Energie consumată spre binele cărţii”

Interviu cu scriitorul **Gheorghe Erizanu**, director Editura Cartier

- Gheorghe Erizanu, ce vânzări a avut Editura Cartier la această ediţie a Salonului Internaţional de Carte: mai bune, mai optimiste decât în ceilalţi ani, sau... rămâi în continuare sceptic?

- Optimistul, analizând titlurile vândute, constată că în acest an au intrat în topul vânzărilor scriitorii români. Îi sunt recunoscător regretatului Aureliu Busuioc, care a acceptat proiectul Cartier şi mi-a lăsat mână liberă pentru politica editorială a romanelor sale. Prin seria de autor „Aureliu Busuioc” am reuşit să schimbăm accentele faţă de cele mai importante opere ale sale. Să le repunem în circuit. Iar cititorii să redescopere un scriitor care poate fi citit în afara programei şcolare. Sunt bucuros că am reuşit să impunem printre cititori romanul *Hronicul Găinarilor*. (Recomand după sau înainte de *Hronic* lectura romanului *Biserica Albă* de Ion Druţă). Dacă la anul vom reuşi să repunem în circuitul lecturilor marile romane ale anului 1966 din Basarabia (*Zbor frânt* de Beşleagă, *Povestea cu cocoşul roşu* de Vasilache, alături de editatele deja de Cartier *Povara bunătăţii noastre* de Ion Druţă şi *Singur în faţa dragostei* de Busuioc), care au fost nedreptăţite de editorii de atunci şi de acum, de criticii oficioşi, de organele ideologice comuniste, atunci voi fi optimist. Şi la anul.

Sunt optimist pentru că cititorul începe să facă o selecţie dintre cărţile bune. Şi-mi confirmă că *Rotonda*, colecţia de literatură română contemporană a Editurii Cartier, are o selecţie bună (dintre ultimele apariţii cititorii au ales Emilian Galaicu-Păun, Oleg Serebrian, Constantin Cheianu).

Rămân sceptic. S-au vândut destul de multe cărţi proaste. Asta înseamnă că încă nu funcţionează un sistem de valori adevărat. Şi cei care trebuie să creeze acest sistem ori nu ştiu cum, ori trişează, ori nu le pasă (am în vedere tot felul de premii, concursuri, distincţii, cronici de carte, emisiuni radio şi tv). Nu putem minţi la infinit cititorul.

Rămân sceptic. Vânzările de carte nu sunt mai bune ca în anii precedenţi. Interesul pentru carte nu a crescut. Poate dacă Ministerul Educaţiei va insista pe cunoştinţe, iar Ministerul Culturii va încerca să promoveze politici culturale eficiente, vom deveni optimişti. Peste vreo şapte ani.

- Cartier participă cu regularitate şi la târguri de carte din România – Bookfest şi Gaudeamus –, dar şi la târguri internaţionale. Ce ai îmbunătăţi la Salonul de Carte din Chişinău, pentru a-i da o mai mare vizibilitate, pentru a fi mai „populat” nu doar în prima zi, şi unde editurile chiar să-şi vândă producţia?

- Nu-mi place să dau sfaturi. Noi n-am participat în perioada comunistă la Salo-

nul de Carte de la Chişinău. El a avut şi are carenţe. Apoi am revenit la el în momentul când oficialităţile comuniste au început să-l boicoteze. Acum participăm dintr-o solidaritate a marginalilor. Or, un Salon de Carte este un eveniment al elitelor.

- Cartier şi-a făcut un nume publicând traduceri din autori francezi contemporani. Eşti mulţumit de această colaborare, vă gândiţi să traduceţi şi din alte literaturi? Veţi colabora şi cu alţi parteneri decât francezii?

- Noi am publicat traduceri nu doar din franceză. Poate, pe anumite segmente, a fost o inflaţie de traduceri franceze. Dar am avut colaborări şi cu editori americani, englezi, germani, spanioli, ruşi, georgieni, bulgari, elveţieni. Francezii pe care i-am scos noi se numesc Gide, Duras, Drieu La Rochelle, Gary, Morand, Roland Barthes, Le Goff, Piaget, Vigarello, Pastoureau, Ferro. Sunt nume prea importante pentru literatura universală şi istoria universală ca să fie doar francezi. Orice cultură serioasă are nevoie de operele traduse ale acestor scriitori şi istorici. Editorii ruşi scoteau pe piaţa rusă cărţile franceze traduse deja în română de Cartier cu o întârziere de 3-5 ani.

Cele patru volume fundamentale ale istoricului englez Hobsbawm au apărut la Cartier. Cea mai citită carte din Statele Unite, după Biblie, trilogia *Atlas Shrugged* de Ayn Rand, va apărea în curând în traducere românească la Cartier.

Gheorghi Gospodinov, cel mai important şi mai cunoscut scriitor bulgar de astăzi, a apărut la Cartier. Lista poate fi continuată cu ruşii Venecika Erofeev, Zahar Prilepin, elveţianul Christian Kracht, georgianul Zaza Burciuladze.

Este adevărat că sistemul francez de subvenţionare de carte este foarte birocratizat. Dar anglo-saxonii în general nu subvenţionează traducerile.

Cartier are o linie editorială pe care încercăm s-o menţinem şi să fie distinctă de politicile editoriale ale altor editori români. Sper că reuşim, chiar dacă, pe alocuri, *graciem* un pic.

- Lansările Editurii Cartier au devenit un punct de atracţie al Chişinăului nostru, cu prea puţine evenimente culturale autentice. Aceste lansări au sporit vânzările sau sunt doar consumatoare de energie pentru organizatori?

- Librăriile sunt spaţii culturale. Am încercat să ne demonstrăm nouă, în primul rând, că în Chişinău este loc pentru lansări făcute în mod onest, cu public care vine pentru carte şi scriitor, fără a aştepta „întrebarea a cincea” (băutura alcoolică şi tartinele sau plăcintele cu brânză şi mărar, o obişnuinţă a lansărilor de la Chişinău preluată de prin alte spaţii culturale). Nu avem public adus înregimentat de profesori. Vine cine vrea şi cine poate. Am avut lansări cu peste 200 de oameni. Am avut şi lansări cu trei oameni. Le-am dus la bun sfârşit pe toate. Au fost lansări când n-am vândut nicio carte. Am avut lansări când am vândut 30 de cărţi şi când un mare scriitor şi om politic român a considerat că librarii nu au dreptul nici la un bănuţ. Am avut lansări cu vânzări de 80 de cărţi. În general, viaţa ne consumă multă energie. Iar Republica Moldova, vorba unui cârcotaş, ne ocupă tot timpul. Dacă energia consumată de noi e spre binele cărţii, atunci prefer acest consum. Nu cred că cei care fac evenimente culturale a lehamite pierd mai puţină energie.

- Susţii o rubrică de carte la o televiziune privată. Emisiunea ta, din păcate, s-a mai micşorat în timp, dialogurile din studio au dispărut, a rămas doar o scurtă prezentare a noutăţilor editoriale. Televiziunile aleargă după profit, după rating *şi, ca de obicei, cultura este prima sacrificată. De ce sunt atât de „alergici” la carte cei din audiovizual?*

- De fapt, problema emisiunii n-a fost *rating*-ul. A fost un *rating* onorabil şi, pe alocuri, chiar uimitor de ridicat. Chiar dacă era la o oră imposibilă. Eu le rămân recunoscător oamenilor care se trezeau sâmbătă dimineaţa pentru a privi o emisiune despre carte. Trebuie să iubeşti prea mult cartea ca să-ţi tai din somnul permis şi meritat. A fost o decizie a angajatorului. Eu m-am conformat. Au rămas prezentările scurte de carte. Dacă se promovează cartea, atunci, eu zic că e bine. Apropos, genul de prezentare de carte a fost preluat şi de postul-mamă românesc. Televiziunile private nu sunt obligate să promoveze cartea. Dar televiziunea publică este obligată s-o facă. Eu nu sunt adeptul emisiunilor culturale care nu au *rating*. Nu au *rating* emisiunile proaste. Mass-media noastră suferă de o boală proletară: la cultură sunt trimişi, de obicei, jurnaliştii care nu se pricep la politică sau la economie. Jurnaliştii buni, care sunt foarte aproape de cultură, se pricep şi la politică, şi la economie. Şi atunci ei sunt aruncaţi pe alte domenii. Iar la cultură ajung cei care nu se pricep nici la economie, nici la politică, nici la cultură. Avem foarte puţini jurnalişti de vocaţie, care au declinat ofertele apetisante şi laxe din politică şi au rămas în cultură. Sunt sigur că o emisiune culturală sau despre carte pusă la ora nouă seara va avea un *rating* mai mare decât show-urile politice de fiecare seară. Politica e ca ziarul. Azi îl utilizezi. Şi mâine îl arunci. Cartea rămâne. Unele cărţi rămân.

Topul vânzărilor Cartier la Salonul de Carte Chişinău
(31 august – 4 septembrie)

1. *Singur în faţa dragostei* de Aureliu Busuioc *(Cartier popular)*
2. *Şi a fost noapte...* de Aureliu Busuioc *(Cartier popular)*
3. *Hronicul Găinarilor* de Aureliu Busuioc *(Cartier clasic)*
4. *Bunele maniere* de Angela Cara *(Cartier educaţional)*
5. *Ioan Basarab, un domn român la începuturile Ţării Româneşti* de Matei Cazacu şi Dan Ioan Mureşan *(Cartier istoric)*
6. *Dicţionarul piraţilor şi corsarilor* (colecţia *Verde*)
7. *Ţesut viu. 10x10* de Emilian Galaicu-Păun (colecţia *Rotonda*)
8. *Cântecul mării* de Oleg Serebrian (colecţia *Rotonda*)
9. *Maestrul şi Margarita* de Mihail Bulgakov. Traducere de Vsevolod Ciornei *(Cartier popular)*
10. *Sex & Perestroika* de Constantin Cheianu *(Cartier popular)*

Interviu realizat de **Vasile GÂRNEŢ**

Carte românească la zi

Librăriile CARTIER

Librăria din Centru,
bd. Ştefan cel Mare, nr.126, Chişinău.
Tel.: **022 21 42 03**.
E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol,
str. Bucureşti, nr. 68, Chişinău.
Tel.: **022 24 10 00**.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

www.cartier.md

Alexandru Cosmescu, *Un spaţiu blând, care mă primeşte cum m-ar îmbrăţişa*, versuri. Editura Cartier, Colecţia Rotonda, Chişinău 2013

„Dintr-o atingere — cuvânt ce revine mereu în cele 10 nici nu poeme, ci partituri (!) ale cărţii, tonul dându-l acest formidabil: „îmi plac doar atingerile pe care le controlez”, vers ce rezumă o întreagă ars poetica auctorială — , Alexandru Cosmescu scoate sunete „flauşate”, niciodată acute (nici măcar în cuţitul!), mânuind cu dexteritate instrumentul (de suflat, să zicem cavalul cu cinci deschizături pentru degete), încât ajunge să se identifice cu acesta, dar numai „când mă atingi tu” (fiinţa dragă, dar şi – de ce nu? – starea de graţie). Rezultă o poezie camerală, dacă nu chiar intimă (o intimitate mai degrabă sublimată), ce instituie — liric — un spaţiu blând, care NE primeşte cum NE-ar îmbrăţişa.” – *Emilian Galaicu-Păun*

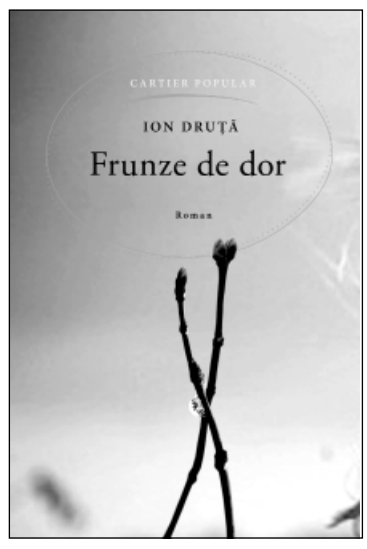

Ion Druţă, ***Frunze de dor*** (roman). Editura Cartier, 2013

„Literatura de azi din Basarabia este în sincronie completă cu literatura română”

Interviu cu poetul şi editorul **Nicolae Tzone**

- Dragă Nicolae Tzone, ai mărturisit de mai multe ori că îţi place Chişinăul şi că ai mulţi prieteni aici. Cum ai găsit capitala Basarabiei în aceste zile de sărbătoare ale Limbii Române?

- Dragă Vitalie Ciobanu, în permanenţă, în fiecare zi petrecută aici, la Chişinău, am trăit cu toată plenitudinea un profund sentiment de „acasă”. Şi în urmă cu vreo şapte-opt ani, când am sosit prima dată în oraş, sentimentul pe care l-am avut a fost realmente copleşitor. A fost vorba atunci de ceea ce se numeşte îndeosebi dragoste la prima vedere. Eu ştiu acum că este încă mai mult de atât şi anume: dragoste pentru totdeauna. O să zici că vorbesc aşa pentru că vreau să arăt scriitorilor basarabeni pe care i-am reîntâlnit sau pe care i-am întâlnit pentru prima dată la Chişinău că ştiu să fiu poate politicos sau mărinimos. Sau, doamne fereşte, aş putea fi bănuit că frunzăresc şi eu un fel de sunet „mieros” şi „sănătos”, cu excrescenţe naţionalist-patriotarde.

Dar nu e felul meu să fiu politicos aiurea. Politeţea, pentru cineva ca mine, care se tot rostogoleşte de câteva decenii, nesilit de nimeni şi numai pentru propria sa plăcere, prin avangarda română şi a lumii, şi care încearcă să-şi clădească propria poezie pe revelaţii ce ţin de acest teritoriu al îndrăznelii şi al noutăţii care rănesc numai prin simpla lor existenţă locul comun şi somnolenţa perpetuă, este un cuvânt fără sens.

Ei bine, iubesc Chişinăul pur şi simplu. Fără motiv, fără calcule, fără a trage cu ochiul la gesturi care au făcut istorie. Mă gândesc la Nichita Stănescu, despre care a rămas mărturia că deodată cu afirmarea deschisă, francă, a dragostei lui pentru Basarabia, a îngenunchiat şi a sărutat pământul. Era un gest de profet, firesc, căci la ora vizitei sale locurile şi oamenii se aflau – se părea că pentru eternitate – sub „protecţie” bolşevică.

Iubirea mea pentru Chişinău nu vine dinspre istorie, nici dinspre politică. O simt venind dinspre o intimitate şi o interioritate pe care nici măcar nu vreau să mi le explic. Păşind pe străzi, privind parcurile şi copacii, clădirile (sunt admirabile clădirile vechi ale Primăriei şi Bibliotecii Naţionale), m-am simţit străbătut de bucurie pură, iar deseori, când pe alături, înainte sau înapoi de mine, am zărit trecând siluete şi chipuri irezistibil de frumoase, m-am trezit pur şi simplu gândindu-mă la acele apariţii feminine fascinante din marele suprarealism european.

E uimitor cât de mult seamănă pe alocuri Chişinăul cu Parisul. Şi la un moment dat chiar am avut senzaţia că, dincolo de hotare şi timp, aş putea să mă întâlnesc, deodată, de pildă, cu Nadja lui André Breton. Chiar am scris la Chişinău, în zilele acestea de început de septembrie, despre cum m-am (re)întâlnit în el cu Nadja. În poezie aceste întâlniri secrete, aceste treceri dintr-o falie temporală în alta, din trecut în prezent sau în viitor sunt nu numai posibile, ci devin realitate, concurând respiraţia irepresibilă a prezentului.

- Editura Vinea, al cărei fondator şi director eşti, a publicat mai mulţi autori basarabeni (Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneţ, Leo Butnaru, Nicolae Popa, Mihail Vakulovski, Vlad Neagoe... lista, probabil, e mai lungă, dar aceste nume le-am reţinut), fiind astfel un activ promotor al poeziei române dintre Prut şi Nistru. Cum se înscriu autorii noştri în contextul literaturii române de azi?

- Într-adevăr, lista e mai lungă. Iar unor autori le-am publicat nu numai o carte, ci mai multe. Lui Leo Butnaru, de pildă, i-am publicat două cărţi de poezie şi trei volume de traduceri. Irinei Nechit i-am publicat două volume de versuri. Lui Mihail Vakulovski, chiar trei. Am publicat-o şi pe Aurelia Borzin. De asemenea, am tipărit şi un volum de versuri al criticului Grigore Chiper. Lui Dumitru Crudu i-am tipărit două cărţi, ambele de versuri. De asemenea, în clipa de faţă alte câteva volume se află în lucru la Editura Vinea.

Pot deci spune, şi spun, în cunoştinţă de cauză, că ştiu foarte bine ce se scrie la Chişinău. Sunt la curent, de altfel, şi cu ceea ce au publicat autorii care s-au îndreptat către alte edituri. Mi-e foarte clar că există o excelentă poezie aici.

Adaug însă că niciodată nu am publicat o carte de poeme gândindu-mă că autorul ei locuieşte la Arad, la Cluj, la Iaşi, la Bucureşti sau la Chişinău. Când un manuscris

Lângă bustul lui Nichita Stănescu

soseşte la editură, el este suzeran. Devine suzeran prin simpla lui prezenţă. Nu numele de pe el este hotărâtor, nu

Împreună cu Arcadie Suceveanu

localitatea unde locuieşte autorul. Decisivă, pentru alegerea sa, este valoarea pe care o cuprinde. Am respins, nu o dată, cărţi proaste sosite de peste tot. Poţi fi bucureştean get-beget şi poţi scrie o carte slabă. Poţi locui la Chişinău şi poţi da o carte puternică, originală.

Literatura prezentului din Basarabia este în sincronie completă cu literatura română. Izbânzile ei sunt literatură română de prim-rang. Firește, și la București și la Chișinău apar și cărți obosite, depășite estetic, scrise de autori care nu au putut să depășească o manieră sau alta. Aceștia, organic, nu s-au putut reinventa. Sau poate nici nu au vrut, nerealizând că într-o literatură care se respectă încremenirea, osificarea nu sunt posibile. Dar vorbim deja despre o poveste tristă pe care o știm cu toții și nu este cazul s-o adâncim aici.

- În zilele aflării tale la Chişinău s-a ţinut şi Salonul Internaţional de Carte de la Biblioteca Naţională, ajuns la a 22-a ediţie. Te rog să ne spui ceva despre ambianţa şi organizarea acestui eveniment. Nu crezi că editurile româneşti ar trebui să aibă o prezenţă mai spectaculoasă, mai pregnantă?

- În martie am fost la *Salon du Livre*, la Paris, între altele cu o colecţie de poezie intitulată: „Huit livres de poésie pour la France”. Ce se întâmpla acolo ţinea de miracol. Industria cărţii era o realitate care te izbea pur şi simplu.

Apoi, în vară, la Bookfest, pe lângă lansările curente, am organizat Centenarul Gherasim Luca, cu de toate: circa treizeci de comunicări, conferinţe, recitaluri avangardiste. Şi la acest mare târg atmosfera a fost clipă de clipă trepidantă, în ciuda faptului că vânzările efective au şchiopătat.

Salonul Internaţional de Carte de anul acesta de la Chişinău, privit dinspre Paris şi Bucureşti, a fost, fără îndoială, important şi meritoriu. Am văzut că instituţiile locale şi de stat şi-au unit eforturile şi au contribuit la o acţiune comună care s-a bucurat de vizibilitate. Chiar dacă amploarea sa nu este precum a târgurilor amintite, am fost foarte bucuros să fiu cu Editura Vinea aici şi să lansez volumul lui Nicolae Popa, *Elegiile Casei Scriitorilor*, pe care l-am lansat şi la Bucureşti, şi încă două cărţi, un volum al meu şi o antologie în care sunt coautor.

Am observat şi eu că prezenţa editurilor româneşti a fost departe de a fi copleşitore. Dar sunt sigur că este vorba pur şi simplu de o consecinţă nemijlocită a prelungitei crize economice, care i-a sărăcit şi pe editori şi pe cumpărătorii potenţiali de carte. Pentru a veni cât mai multe edituri din România la Salonul de la Chişinău, trebuie ca acestea să aibă siguranţa că-şi vor acoperi cheltuielile pe care le presupune o asemenea prezenţă, lucru improbabil, ca să nu zic imposibil, în condiţiile de azi. Să sperăm că anii viitori vor aduce, în sfârşit, o perioadă de creştere economică. Altfel nu se poate prefigura o piaţă de carte viabilă, veritabilă.

- Ai citit la Chişinău din poezia ta – versuri din antologia colectivă *Născut în ’58* (Cartea Românească, 2013) şi din volumul *Viaţa cealaltă şi moartea cealaltă* (Vinea, 2010 şi 2012) – şi am asistat la o pasionantă discuţie despre creaţie şi interpretare, despre intenţiile autorului şi „descoperirile” pe care le face, ulterior, critica literară. Care este relaţia ta cu critica literară, te ajută să-ţi limpezeşti sensurile propriei creaţii, îţi dă sugestii pentru scris?

- Îmi amintesc, cu plăcere, de discuţia care s-a iscat. Mircea A. Diaconu a fost unul dintre protagonişti, dar toţi cei prezenţi ne-am mărturisit, într-un fel sau altul, crezurile. Este firesc ca un Critic să privească Poezia într-un fel anume, se înţelege că foarte diferit de cum o priveşte un Poet. Vă amintiţi ce spunea, încă din anii ’20 ai secolului trecut, Ion Vinea în celebrul său manifest „Principii pentru timpul nou”? Anume: „Poetul este ortopedistul infirmilor unui singur simţ: al frumosului.” Şi continua: „Fakirii şi sfinţii cunosc regulile prin cari se ridică în stare de graţie, în extaz. / Poeţii posedă secretul stării de poezie.”

Criticul coboară lucrurile pe pământ, deseori cu o brutalitate care deconcertează. Răceala, apetitul lui pentru uniformizare sunt, uneori, de neînţeles pentru un poet cu adevărat foarte bun. În acest sens, pe mine nu mă uimeşte deloc revolta, de pildă, a aceluiaşi Ion Vinea, împotriva criticii: „Nu trebuie să avem nici o speranţă în critica profesionistă. Ea nu e de nici un folos vădit pentru creaţia artistică. Adevărata critică nu se poate face decât tot de creatori: numai ei pot avea intuiţia

→

talentului altora, chiar când, intelectualii, nu-l înţeleg. Iată critica română... Făcut-a ea vreo descoperire justă? Adevăraţii creatori au apărut împotriva ei. Tudor Arghezi şi G. Galaction s-au impus singuri; N. D. Cocea, alt scriitor de talent, a fost singurul lor propagandist. Nicolae Iorga fanatizează în jurul lui Volbură Poiană; M. Dragomirescu nu-l pricepe decât pe Cerna; G. Ibrăileanu pe Jean Bart, care-şi agrementează rapoartele de ofiţer de marină cu constatări poetice: marea era albastră... cerul era senin... rechinii plescăiau la babord...; E. Lovinescu a divinizat pe Ion Barbu, în ce avea el mai nepersonal.”. Fragmentul este din *Mărturia unei generaţii*, volumul lui Felix Aderca din 1929, şi anume din interviul cu directorul *Contimporanului*.

Relaţia mea cu critica? Nesperat de bună. Norocoasă. Pentru că poezia pe care o scriu eu, are, cert, dificultăţile ei. Experimentez, apoi, versul amplu şi poemul fluviu, şi pentru a le parcurge e nevoie de un efort dublu sau triplu de concentrare. Faptul că nu utilez deloc punctuaţia şi nici majuscula nu este nici el unul care să mă poată face simpatic din prima clipă. Tzone trebuie, nu glumesc, nu numai citit, ci recitit şi din nou recitit. Şi de aceea se numeşte *şansă* evidenţa că un critic de talia lui Gheorghe Grigurcu a scris entuziast despre cărţile mele de poezie din 2000 încoace, de la apariţia volumului *nicolae magnificul*. Acesta, împreună cu volumul *capodopera maxima*, din 2007 şi cu amintitul *Viaţa cealaltă şi moartea cealaltă*, publicat în 2010 şi reeditat de curând, înseamnă pentru mine un proiect încheiat, o trilogie gândită ca atare şi scrisă şi tipărită pe parcursul unui deceniu. Mircea A. Diaconu a scris, de asemenea, foarte generos despre poezia mea, aproape mi-e jenă să îl citez. Dar şi Grigore Chiper, chiar în paginile *Contrafortului*. Dar şi Felix Nicolau, şi Şerban Axinte, şi Emanuela Ilie. Mai amintesc doar, de data aceasta dintre poeţi, cronicile lui Şerban Foarţă şi Miron Kiropol. Sunt – cum să nu fie? – şi critici care mă neagă şi foarte bine fac. Le urez şi lor sănătate, în tradiţia românească a confirmării, absenţa înjurăturii fiind considerată ca o infirmitate.

- Eşti unul dintre cei mai versaţi cunoscători şi cercetători ai avangardei româneşti, care a lăsat o amprentă de neşters în istoria poeziei universale. Tristan Tzara, Gherasim Luca, Urmuz, Benjamin Fondaine... sunt referinţe obligatorii pentru specialişti. De ce nu se impun la fel de convingător pe plan internaţional şi alţi poeţi români? Avem nume importante în poezia modernă şi contemporană, dar ele nu figurează în topurile poeziei europene şi mondiale.

- Nu se întâmplă decât ceea ce trebuie să se întâmple. Nu poţi obliga culturile mari să te cunoască, să vină ele să-ţi caute autorii cu adevărat de prim-plan, să ţi-i traducă şi să ţi-i promoveze. Nu suntem nicăieri pentru că nu suntem cunoscuţi. Nu suntem cunoscuţi pentru că aparţinem unui stat condus de politicieni impotenţi cultural, care decât să aloce vreun leu în plus culturii scrise mai bine şi-ar tăia mâna. Nu avem cum să fim cunoscuţi până când nu se va trece în Constituţie că statul român garantează traducerea autorilor români în limbile de circulaţie, alcătuirea de biblioteci masive în marile capitale europene şi larg occidentale (incluzând aici Americile). Ce a făcut ICR, sub Patapievici, a fost ca o picătură într-un ocean. Ce fac unii editori particulari, între care amintesc şi recentul proiect de la Editura Vinea, „Huit livres de poésie pour la France”, care cuprinde un volum cu integrala lui Bacovia, tradus de Miron Kiropol şi volume scrise direct în franceză sau traduse în franceză de Şerban Foarţă, Rodica Draghincescu, Sebastian Reichmann, Dinu Flămând, de pildă, e atât de puţin. Este de numit şi ceea ce reuşesc să facă unii autori, pe cont propriu, dar... Uite, să-ţi spun ce şocat am fost, acum vreo 20 de ani şi mai bine, când, cumpărând o foarte importantă carte despre Tristan Tzara, rezultat al unui doctorat strălucit la Sorbona, am citit în paginile ei despre... pictorul Ion Vinea. În prima clipă am crezut că francezii sunt superficiali şi neserioşi. Pe urmă am realizat că nu francezii trebuie să vină la Bucureşti, să tocească bănci-

Împreună cu Nina Corcinschi, Aliona Grati şi Radmila Popovici-Paraschiv

le răsfoind colecţiile publicaţiilor noastre de la Biblioteca Academiei pentru a obţine informaţii de primă mână. Noi, românii, trebuie să facem asta, noi trebuie să aducem în bibliotecile Sorbonei antologii, istorii literare, monografii, tratate de critică literară, transpuse într-o impecabilă limbă franceză. La o nouă ediţie, totuşi, autorul francez, realmente un nume foarte important, a făcut corectura respectivă, şi marele prieten de la Bucureşti al lui Tristan Tzara a redevenit Poet. Degeaba avem o poezie modernă şi contemporană de clasă dacă noi ne încăpăţânăm la infinit să o ţinem ascunsă de lumea mare a culturii continentale. Nimeni şi niciodată nu va face pentru noi ceea ce chiar noi trebuie să facem.

- Crezi că este neapărat nevoie să fii prozator, să abandonezi poezia, precum a făcut-o Mircea Cărtărescu, de pildă, pentru a visa să obţii un Premiu Nobel?

- Urmăresc îndeaproape de ani de zile ceea ce scrie Mircea Cărtărescu. Personal, îl admir. I-am citit, la vremea lor, încântat, volumele de poezie. Amintesc debutul fulminant cu *Faruri, vitrine, fotografii*, şi, mai ales, volumul *Totul*. În ultima vreme îl dau, de câte ori am ocazia, drept exemplu pentru profesionalismul lui, pentru voinţa imensă de a vrea să fie un scriitor european, pentru reuşita lui de a fi, în câteva dintre ţările importante, o prezenţă europeană vizibilă. Oricum, cea mai vizibilă dintre contemporanii noştri.

Întrebarea ta, aşa cum este formulată, mărturisesc că mă încurcă oarecum. Pentru că din experienţa personală eu ştiu că Poezia nu se abandonează niciodată. În fapt, Poezia te abandonează. Te părăseşte pur şi simplu, când nu mai poate obţine nimic unic de la tine, cum o pasăre îşi părăseşte cuibul de care s-a folosit. Însă în cazul lui Mircea, afirmaţia mea, categorică, trebuie privită cu circumspecţie, pentru că trilogia *Orbitor* în paginile sale esenţiale ţine de o structură, de o viziune şi de o respiraţie eminamente poetice.

Pe urmă, eu nu cred deloc că trebuie să fii neapărat Prozator pentru a avea şanse mai mari la Premiul Nobel. Dimpotrivă, dacă eşti Poet, numai Poet, poate că este chiar mai uşor să ajungi să obţii invidiatul premiu. Valoarea, genialitatea, nu-i aşa, sunt, dacă sunt, evidente în poezia de calibru. Şi este oarecum mai uşor să fii tradus cu poezie în limbile de circulaţie, şi, desigur, şi în limba suedeză, că suedezii şi nu alţii premiază.

Admiţând că volumele unui scriitor, fie poezie sau romane, sunt, în primul rând, extrem de valoroase, că ele sunt traduse cu ritmicitate în limbile importante, plus în suedeză, şi că ele sunt prezente vreo douăzeci de ani la vedere în librăriile occidentale, ei da, fericitul ce întruneşte aceste sufragii poate visa să ajungă la Nobel. Dar, cum spuneam şi altădată, chiar presupunând că aceste condiţii sunt îndeplinite, dacă nu eşti, nota bene, şi cetăţeanul unui stat de anvergură, Nobelul poate rămâne în veci o himeră.

Aşadar, între candidaţii noştri credibili la laurii supremei recunoaşteri, Norman Manea şi Mircea Cărtărescu, primul pare a avea şanse în plus de a-l obţine cu nişte ani mai devreme. Dacă şi Mircea Cărtărescu ar face acest pas, pe care Norman Manea l-a făcut de foarte multă vreme – şi, în definitiv, de ce nu l-ar face? – de a-şi alege o reşedinţă externă vizibilă, alta decât aproape invizibilul (ca putere culturală europeană efectivă) Bucureşti, nu ar fi exclus ca acest vis fabulos al său să se adeverească mai curând decât se poate prefigura în momentul de faţă. Să de-a Dumnezeu să-l ia!

Interviu realizat de **Vitalie CIOBANU**

▣

Premiile Salonului Internaţional de Carte, Ediţia a XXII-a
(selecţie)

Juriul a avut următoarea componenţă:
Vlad Pohilă, scriitor şi lingvist – din partea Primăriei Municipiului Chişinău, preşedinte ales al juriului;
Mihai Cimpoi, acad. - din partea Academiei de Ştiinţe;
Sergiu Boboc, şef direcţie Politici culturale în teritoriu şi cultură scrisă a MC – din partea Ministerului Culturii;
Valentina Chicu, şef direcţie Învăţământ preuniversitar – din partea Ministerului Educaţiei;
Arcadie Suceveanu, preşedinte al USM – din partea Uniunii Scriitorilor;
Alexandru Ermurache, grafician – din partea Uniunii Artiştilor Plastici;
Alexei Rău, dr. în filosofie, scriitor, director general BNRM - din partea Bibliotecii Naţionale;
Raisa Melnic, şef serviciu Programe Culturale BNRM– secretar.

Premiile Ministerului Culturii

Marele Premiu „Coresi”
Institutul de Studii Enciclopedice, *Mănăstiri şi schituri din Republica Moldova*.

Cartea Anului
Vlad Darie, Mihai Potârniche, *Cronica Basarabiei, 1918-1944: mărturii din presa timpului şi imagini de epocă,* Agenţia Moldpres; Editura Ştiinţa - Tudor Cozari, *Atlas zoologic.*

Cartea Anului în domeniul medicinii
Jana Bernic, *Infecţiile de tract urinar în uropatiile malformative la copil*, Editura Tehnica-Info.

Cartea Anului la capitolul Istorie literară
Ioan Holban, *Literatura română de azi,* Editura TipoMoldova, Iaşi.

Editura anului
Editura Tracus Arte.

Premiul Ilie Gravorul
Editura Litera pentru cartea Ion Creangă;
Corneliu Stoica, *Târgul anilor romantici*, Editura Magic Print.

Premiul Arta cărţii
Fuego - pentru cartea *Grigore Vieru*, colecţia *Regal de poezie*, Asociaţia culturală REGAL D'ART; Constantin Tudose, *Porţile de lemn ale satului, Porţile sufletului,* Editura Magic Print.

Premiul Moştenire
Tudor Colac, *Tradiţii, obiceiuri şi sărbători cinegetice*, Editura Grafema Libris;
Tudor Colac, *La vatra doinelor,* Editura Grafema Libris; Editura ARC pentru colecţia „Cele mai căutate perle folclorice”.

Premiul Omul Cetăţii
Nicolae Dabija, *Manifest de unire,* Editura Vicovia.

Premiul Ezra Pound
Emilian Galaicu-Păun, *A-Z.best,* Editura ARC.

Premiu pentru eseu
Andrei Ţurcanu, *Arheul Marginii şi alte figuri,* Editura TipoMoldova; Arcadie Suceveanu, *Cariatide şi coloane,* Editura TipoMoldova.

Premiul Arthur Rimbaud
Nicolae Popa, *Elegiile Casei Scriitorilor,* Editura Vinea.

Premiul Transmodernitate
Moni Stănilă, *Sagarmatha*, Editura Tracus Arte; Alexandru Vakulovski, *Daţi foc la cărţi*, Editura Tracus Arte.

Premiul Constantin Noica
Mihai Cimpoi, *Esenţa temeiului*, Editura Biblioteca, Târgovişte.

Premiul Florilegiu
Editura Biodova pentru antologiile „101 poeţi români 707 poeme” şi ”101 poeţi români 101 poeme”.

„Ca persoană, rămîi cu ceea ce ai trăit scriind”

Interviu cu scriitorul și profesorul universitar **Mircea A. Diaconu**

- Dragă Mircea A. Diaconu, ai fost recent oaspete al Uniunii Scriitorilor din Moldova la Simpozionul Blaga, și ai trecut și pe la Salonul Internațional de Carte de la Biblioteca Națională. Ce impresie ți-a lăsat această vizită? Cum ți s-a părut Chișinăul la 2013?

- Da, dragă Vitalie. Am fost la Chișinău, la Simpozionul Blaga. Mi s-a acordat/oferit și un premiu, pentru contribuții etc. Firește, e cumva măgulitor. Nu pot să nu recunosc. Și asta din mai multe motive. Împlinesc în acest an, 50 de ani. Știu că rămîi – în istoria literaturii, în cinica istorie a literaturii, firește – cu ceea ce ai scris. Iar tu, ca persoană, rămîi cu ceea ce ai trăit scriind. Pentru că, la drept vorbind, nu cred în scrisul de profesie, nici măcar cînd e vorba de critici literari. Cu toate acestea, te mai poți păcăli așa, pentru o clipă. Și nu e vorba de premiu în sine, ci de faptul că, iată, niște oameni, de altfel de destul de departe, vin și-ți spun că te apreciază. Asta uneori te poate face să continui. În plus, am publicat de curînd o carte despre Caragiale. Un alt Caragiale. La Uniunea Scriitorilor din România, în care am crezut și eu cîndva, a trecut ca și neobservată. Ba cineva, un critic tînăr și valoros, a susținut pur și simplu că volumul e supralicitat. Supralicitat?! Sigur, s-a scris despre carte, dar supralicitat?! Poate că în discuții private unii să fi spus că e o carte care modifică radical paradigma... N-ar fi rău. N-ar fi rău să fie bine, vorba clasicului. La drept vorbind, nu pentru mine sînt supărat. Ci pentru Caragiale. Cînd ai o lume atît de fascinantă, să continui s-o privești schematic... Și chiar pentru identitatea criticii literare și a literaturii române înseși. Este tristețea trăirii într-o cultură mică. Să ai un Arghezi, un Rebreanu, și să nu ai pentru fiecare cîteva biografii. Nu e trist să stai în preajma unor miracole și să nu le poți vedea ori atinge?! Așadar, am fost la Chișinău, la Simpozionul Blaga, la Salonul Internațional de Carte, la Zilele Limbii Române, invitat de Uniunea Scriitorilor din Moldova. L-am văzut pe președintele țării depunînd o jerbă de flori la statuia poetului național Mihai Eminescu. Mi-am spus: țara asta, unde președintele țării face un astfel de gest, trebuie să aibă un destin. Tare mi-e teamă însă că proiectez mai degrabă o iluzie. Trecînd în zilele de început de toamnă pe aleile din Chișinău, văzînd cum se înalță platanii, triști în semeția lor, respirînd aerul bulevardelor largi, aproape că ai impresia unui oraș european. Și totuși, microbuzele care opresc oriunde se întîmplă, această bună înțelegere care e pînă la urmă lipsă de ordine, anunțurile din autobuze de genul „Nu uitați, la coborîre, să primiți bilet” care arată un fel de feerie financiară, toate astea mă pun mai degrabă pe gînduri. Și apoi elita. La Chișinău se întîmplă un lucru care în România a dispărut de mult. Scriitorul mai are aici, la Chișinău, un cuvînt de spus. E oprit pe stradă de oameni simpli care mai cred în el. E întrebat despre destinul țării. E considerat responsabil pentru destinul țării. E un oracol și în același timp un făuritor al istoriei. Or, în spatele acestei fețe, sub masca făuritorului de istorie, a eroului, se ascunde un om cu interesele lui terestre, imediate, personale. A deconspira fața muritoare a eroului e sinonim cu declanșarea unei revoluții. Iar oamenii nu au nevoie de adevăr, de adevărul acesta umil, ci de mituri, de eroi, de discursuri pătimașe. Așadar, revenind, la Chișinău scriitorul mai are un cuvînt de spus. Și nu e bine?! Mă transform eu în insul care spune că e bine în România și, în general, în capitalismul acela putred și modern unde scriitorul e un periferic, aproape un anonim, necunoscut și sărac? E bine în țara aceasta unde Cristian Simionescu ori Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu ori Cristian Popescu sînt ca și necunoscuți? Dar bine, e cunoscut aici Adrian Păunescu. Să ni-l amintim pe Macedonski luptîndu-se cu burtăverzimea, cu indiferența crasă, apărîndu-și orgolios condiția de marginal. De marginal care știe. Pînă la urmă, a fi patriot sau erou e o bună profesie. A declanșa emoții în popor, de asemenea. Și nimic nu este ingenuu, inocent. A fi erou și a face literatură cu scopul de a intra în Academie ori de a obține un anume statut social, public, financiar generează principii, iar cînd aceste principii au în spate un trecut, o tradiție, dacă îndrăznești să crezi altceva, poți provoca adevărate cutremure. Să-ți asumi marginalitatea e suficient. Nu e nevoie să mai stîrnești mînia vulgului dărîmînd idoli. Altfel spus, la Chișinău, e încă multă tinerețe. Se frîng spade, curge sînge, mi se pare că e foarte multă încrîncenare, oamenii par să se urască de moarte. Poate că toate lucrurile acestea nu s-ar întîmpla dacă la mijloc ar fi o luptă doar pentru idee și pentru literatură. Dar pînă la urmă, într-o țară săracă – România însăși este una – totul capătă accentele unei lupte pentru supraviețuire. Și pentru supraviețuire nu în posteritate, ci în prezent. În urmă cu ani, la o Adunare generală a Uniunii Scriitorilor din România, care avea drept scop alegerea președintelui USR, am avut sentimentul că dacă ar fi existat arme în sală s-ar fi tras. În aer plutea sînge intelectual. Pentru că, pînă la urmă, suportăm consecințele contorsionării identității intelectualului din anii comunismului.

- Există anumite evenimente culturale comune – cum este Sărbătoarea Limbii Române în Basarabia, marcată în acest an și în întreg spațiul românesc –, care ne oferă prilejul unor întîlniri, unor revederi. Cu toate acestea, după 22 de ani de la dobîndirea independenței, noi, cei de la Chișinău, avem sentimentul că „integrarea culturală românească” a rămas mai degrabă un deziderat decît o realitate vie, organică. De cînd cu „criza” – un pretext invocat din ce în ce mai des – contactele noastre s-au împuținat, colaborările în presa culturală, aparițiile editoriale basarabene pe piața românească au scăzut, topurile de carte și istoriile literare ne ignoră... Cum se văd lucrurile din perspectiva ta?

- Cum aș putea să nu fiu de acord cu ceea ce spui?! Dar aș schimba puțin perspectiva. Contactele noastre?! Am scris ani de zile la *Contrafort* – am nostalgia acelei perioade cînd trăiam o stare cu totul specială. Aveam convingerea în anii aceia că, scriind, pot deveni mai bun. Că scrisul e un exercițiu de construire de sine. De fapt, cînd scriam, trăirea intensă din timpul construirii textului, elaborării lui, recitirii, refacerii, trăirea aceea era tot ce conta: o stare de prea plin. Căci, chiar vorbind eu despre cărți de critică sau de eseuri, de interviuri sau mai știu eu ce, încercam să descopăr sensul ascuns al nevoii de a te exprima. Încercam să răspund la întrebarea simplă și esențială: care este sursa originară a scrisului? De asta nici nu mă interesau cărțile simplu savante, reci, academice din care omul lipsea. Pe mine mă interesa omul din spatele textului. Dar omul nu ca individualitate, ci ca individualitate exemplară. Ca ființă care adună în ea esența unui tip de experiență. Scrisul de carieră – ei, bine, pe asta nu dau doi bani. Poate că e, pe dedesubt, o pledoarie pentru ce fac eu (sau pentru ce nu fac, pentru neputințele mele), poate că e un mod de a mă ascunde. Dar cred că pentru a scrie e nevoie de o angajare care depășește strict raționalul și calculul. Acum, ce-i drept, e o contradicție în ce spun: o cultură mare, care construiește mari instrumente de lucru, pare să trăiască doar prin impersonalitate. Ceea ce contează sînt parcă proiectele construite rațional și după un amănunțit calcul. Oi fi fiind învechit, fără doar și poate. Așadar, am nostalgia perioadei de la *Contrafort* și dacă am început să colaborez acolo a fost pentru că am crezut că este una dintre cele mai bune reviste de cultură/literatură în limba română. Că nu prea circula în România?! Sigur, scriem tocmai din nevoia de a ne comunica. Simțeam însă că am în Basarabia un cititor mai avizat decît cel pervertit de interese, conjuncturi, vanități din România. Și chiar dacă nici din Basarabia nu lipsea acest cititor, la *Contrafort* știam că mă citesc cîțiva intelectuali fini pe care îi prețuiam, în care credeam. De asemenea, în România revista *Contrafort* avea cititorii pe care și eu îi prețuiam. Poate puțini, dar buni. Sigur, înțeleg acum că revista nu mai apare de aproape un an de zile. Că alte reviste în limba română nu mai apar. Erau finanțate de ICR. Nu știu ce se întîmplă acum la ICR și sper ca oamenii să înțeleagă că slujesc cultura română. Pe de altă parte, sînt convins că în Basarabia există suficiente forțe pentru susținerea cîtorva reviste reprezentative. Nici în România cultura scrisă nu se bucură de mari privilegii. Pe de altă parte, există așa o goană a solicitărilor încît uneori te întrebi dacă nu cumva sponsorizările favorizează extinderea impostului și amatorismului. Ca-n vremuri de început, oricine știe să scrie face literatură și oricine știe să citească face critică literară. Altfel, dincolo de contactele acestea, pe calea scrisului, rămîne întrebarea: ce trebuie să facem pentru a produce mutații, cît de mici, în felul oamenilor de a înțelege arta, literatura, pentru a-i scoate din inerție, pentru a mai curăța din improvizație? Integrare culturală? Păi în România se cultivă mai degrabă un soi de dezintegrare. Cărți importante din România trec nebăgate în seamă, în reviste importante scriu amatori care dau verdicte injuste, confuziile de tot felul dau sentimentul că locuiești un mic haos. Poate că așa este însăși viața. Firește, e injust să vezi că din marele *Dicționar General al Literaturii Române* lipsesc nume importante din Basarabia de azi. Ce se află în spatele acestor erori?! Sînt convins că la ediția a doua erorile vor fi corectate. Am citit în ultimii ani cîteva foarte bune cărți scrise de scriitori din Basarabia. Roman, poezie, critică literară, teatru. Ca și necunoscute în România, totuși. Îmi spun uneori că de vină va fi fiind și vreun aer de superioritate (care maschează ignoranța sau iresponsabilitatea) a societății românești, care, neputînd să blameze Europa care o ignoră, ignoră și ea pe cine poate. O concluzie?! Doar o constatare: Ne permitem să trecem cu tăvălugul peste valori.

- Într-o discuție la Uniunea Scriitorilor, ai atins subiectul operei literare și a interpretărilor multiple pe care le generează, și l-ai luat ca termen de referință pentru demonstrația ta pe I. L. Caragiale, vorbind despre felul în care se modifică în timp percepția asupra operei sale, ajungîndu-se, uneori, chiar și dincolo de intențiile auctoriale. Mai putem vorbi în acest caz despre interpretări „deformatoare”, de vreme ce „textul știe mai mult decît autorul”?

- Ca să-l parafrazez pe Gheorghe Crăciun, aș spune: ca și trupul, și textul știe mai mult. Nu cu multă vreme în urmă, pornind de la niște disocieri ale lui Eco, Al. Cistelecan demonstra în „Vatra” că poema eminesciană *Criticilor mei* ajunge finalmente să comunice altceva decît dorea Eminescu. Eminescu însuși spunea „Nu noi sîntem stăpînii limbii, ci limba e stăpîna noastră”. Dar nu putem să spunem orice despre un text. O interpretare e motivată de o coerență interioară, care, în cazul scriitorilor mari, există în text chiar dincolo de intențiile lor. Că intențiile lectorilor sînt altele?! Atunci Eco vorbește de *intentio lectoris*.

- Ai mărturisit că susții „canonul Manolescu” în literatura română, chiar dacă i-ai aduce unele retușuri sau completări. De ce preferi „canonul Manolescu” altor viziuni critice?

- Dragă Vitalie, nu știu dacă voi fi spus exact acest lucru. Am despre canon o cu totul altă părere decît Manolescu. Istoria lui critică m-a întristat – dar e o chestiune personală la mijloc. I-am citit de-a lungul timpului cu pasiune cărțile. Altfel, cineva, vrînd să mă provoace, îmi amintea că apar în *Istoria...* lui Manolescu abia într-o listă de nume. În mod normal, n-ar fi trebuit să apar nici acolo. *Istoria...* lui are în vedere literatura de pînă în 2000. Ei, bine, abia publicasem două-trei cărți. Eu nu m-aș fi introdus nici în acea listă. Altfel, Manolescu are „nostalgia esteticului”. Scrie o istorie critică, sau măcar își propune să facă acest lucru. Și are expresie, e creator. Ce ți-ai putea dori mai mult?! Acum, chiar dacă întrebarea e retorică, ne putem dori mai mult. Ba chiar și altceva. Nu știu dacă Manolescu a făcut istorie, dar e istorie. În toate sensurile.

Interviu realizat de **Vitalie CIOBANU**

■

„Mi se pare normal ca un critic - unul de nevoie, în cazul meu - să fie... de religie ecumenică”

Interviu cu scriitorul **Mircea V. Ciobanu**, redactor-şef la Editura Ştiinţa

- Mircea Ciobanu, Editura Ştiinţa a terminat editarea completă a operei lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Această insistenţă pentru opera unui clasic ar părea unora – inşi mai superficiali şi mai grăbiţi – o preocupare superfluă, inactuală. Cum convingi un cititor de azi (tu, care ştii cum e să-ţi „construieşti cititorul”...) să citească Hasdeu – una dintre marile figuri ale culturii române?

- Editarea unui Hasdeu în 16 volume la Chişinău e o ispravă care merită aplauze. Eu nu sunt nici pe departe actorul cel mai important în tot acest serial, care a durat două decenii (adevărat, majoritatea volumelor – 14 din 16 – au fost tipărite în ultimii 5 ani). Proiectul se datorează unui concurs fericit de împrejurări, care a permis întâlnirea lui Mihai Papuc cu hasdeologii bucureşteni Ionel Oprişan şi Stancu Ilin, şi unui angajament de onoare pe care şi l-a asumat directorul Editurii, Gheorghe Prini. Eu am fost atras în aventură când lucrurile erau pornite şi am asistat cu plăcere la moşitul colecţiei.

Editarea operei clasicilor e din caseta lucrurilor migăloase. Îmi pare rău că nimeni dintre cercetătorii de la Academie nu se ocupă azi de ediţiile critice. Bineînţeles că unele dintre scrierile lingvistului, istoricului şi scriitorului născut la Cristineşti sunt mai mult parte a istoriei literaturii decât ale literaturii, ale istoriografiei decât ale istoriei. Şi, în acest sens, ele sunt destinate istoriografilor şi filologilor mai mult decât cititorului de plăcere.

Dar şi cercetarea este un lucru pasionant doar pentru cel care se lasă captivat de aventura căutării. Pentru cine vrea să intre în lumea lui Hasdeu, există partea distinctă a unei literaturi de plăcere. O spun fără ipocrizie, pentru că aşa l-am descoperit eu însumi. Cine ar fi putut bănui câte surprize poate aduce gurmanzilor literari o piesă uitată a lui Hasdeu: *Răposatul Postelnic*? E suficient să citeşti primul dialog şi vei resimţi tensiunea unui teatru al absurdului, amintind pe Ionesco. Sau pe Vişniec (cel din *Voci în lumina orbitoare*). Iar apoi vom descoperi, în mărturisirea de la subsol a autorului, că fragmentul e o parafrază – sută la sută postmodernistă! – din Plaut! Peste câteva pagini, numele de referinţă va fi Goethe, iar puţin mai încolo, un pasaj va sugera o replică din *King Lear*.

Încă peste trei pagini, un dialog se încheie „printr-un joc de cuvinte aproape ca în Molière” (*Le mariage forcé*). Vor mai fi invocate situaţii din *Hamlet* şi *Faust*, dintr-o tragedie a lui Manzoni, o comedie a lui Aristofan şi alta a lui Corneille, se va reveni la Molière şi se va trece prin Beaumarchais, apoi iar Shakespeare, apoi Euripide, în fine, se va face trimitere şi la autori autohtoni: Dosoftei, Bolintineanu etc. Şi toate acestea – pe teren românesc, cu personaje decupate din cronici, anticipând pe Busuioc şi Sorescu! Şi cu un model obţinut, după „mărturisirea” autorului, dintr-un melanj de Sofocle şi Shakespeare. Prima dramă postmodernă din istoria teatrului românesc! A derutat pe critici şi... a speriat până şi pe autor, nefiind încă jucată până azi!

O revelaţie pentru mine au fost multe dintre articolele şi studiile literare, polemice, deranjante, de un deliciu aparte, divulgând caracterul incomod al basarabeanului Hasdeu. Acum, privind faptele într-o perspectivă istorică, nu suntem obligaţi să fim părtaşii cuiva, dar putem constata beneficiul unor necruţătoare confruntări intelectuale. Fără menajamente, Hasdeu ironizează nişte stângăcii ale lui Asachi, Iacob Negruzzi sau Pogor, aplaudă pe Alecsandri şi pe Cârlova, dar apoi revine la Alecsandri, laudă toată poezia *Bărăganul*, iar în final îl desfiinţează ironic, maliţios, necruţător, pe autor pentru ultimele două strofe, care sunt o dizgraţioasă şi străină textului plecăciune făcută *Tronului*. O lecţie pentru cercetătorul şi eseistul de azi, *Amorul în cronicile bătrâne* e un studiu modern, de un deliciu aparte (aş zice: în maniera lui Eugen Lungu). *Istoria critică a românilor*, o premieră pentru Basarabia, e o carte (polemică, prin definiţie) incitantă pentru istorici, filologi şi culturologi.

Capodopera absolută a lui Hasdeu, *Etimologicum Magnum Romaniae*, văzut de cititorul leneş doar ca un „proiect nefinisat”, este, în fapt, o operă finită în intenţia ei majoră. Visul lui Hasdeu („uvrier şi artist totodată”) era să facă un dicţionar pentru a fi citit seara, în familie, ca o carte de poveşti. Nu întâmplător, cel mai apropiat model era monumentalul *Deutsches Wörterbuch* al fraţilor Grimm, filologi şi povestitori şi ei. Citite astăzi, articolele din *Etimologicum* se prezintă ca veritabile nuvele, construind aventura unui cuvânt prin textele folclorice sau culte ale limbii române. Dar poate că cel mai important lucru în cazul marelui dicţionar hasdeean este altceva: savantul a creat primul model de dicţionar *cu linkuri*, un prototip al dicţionarelor (electronice) totale.

- Ce impresii ţi-a lăsat Salonul de Carte de la Biblioteca Naţională din acest an? Ai mai primit vreun premiu, tu şi Editura, după ce anul trecut ai avut o opinie critică despre prea multele premii ale Salonului?

- Din păcate, nu pot spune prea multe despre Salon. Am fost prezent doar parţial, având în grijă nişte oaspeţi ai editurii şi lansări de carte în afara spaţiului Bibliotecii Naţionale. Mi s-a părut modest salonul, dar poate că nici cărţi nu se mai tipăresc prea multe, editurile din Basarabia resimţind acum, în modul cel mai acut, criza financiară. Ceva se cere schimbat. E necesar un *Târg de Carte*, cu invitarea, în fiecare an, a unor edituri prestigioase din alte ţări, ca oaspeţi de onoare. Şi cu un program bine organizat, nu doar solicitând planul de lansări al editurilor. Dar aici s-ar cere investiţii, implicarea Ministerului Culturii, a uniunilor de creaţie, pentru a monta veritabile spectacole ale cărţii şi ale cărturarilor.

Editura a luat premiul Restitutio pentru dicţionarul lui Hasdeu şi premiul Ministerului Educaţiei pentru un inedit şi superb *Atlas zoologic*. Dacă în acest an s-au acordat mai puţin decât 200 de diplome, înseamnă că organizatorii, chiar supărându-se pe mine, m-au ascultat.

- Ce surprize ne propune Editura Ştiinţa în următoarele luni?

- Cărţi din varii domenii, de la geografie şi ecologie la arte şi literatură. Vom încerca – dar depinde şi de *conjunctura financiară* – să mai scoatem nişte ediţii critice. Unele vor fi o premieră absolută. Sper să tipărim primele volume dintr-o nouă colecţie. Dacă toate vor merge bine, poate reuşim să mai editǎm pe cineva în colecţia de poezie contemporană *Antologia unui autor*. Până azi, am adunat cele mai bune poeme ale lui Mircea Ivănescu, Şerban Foarţă, Emil Brumaru, Aureliu Busuioc, Mircea Cărtărescu, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Ioan Es. Pop.

- Susţii o rubrică de publicistică într-unul din ziarele importante de la Chişinău. Comentariile tale de carte sau pe marginea vieţii literare îţi aduc destule neplăceri, pentru că la noi critica nu este văzută cu ochi buni şi lumea este prea lesne supărăcioasă. S-a întâmplat ca vreun scriitor să-şi retragă manuscrisul de la editură din cauza unor opinii, să le spunem, ireverenţioase pe care le-ai exprimat? Ai sentimentul că textele, intervenţiile tale din presă modifică ceva, atrag publicul spre lectură, menţin o rumoare în jurul unor autori, impulsionează viaţa literară în general?

- Unii scriitori sau fani ai lor nu mă mai salută. Alţii aruncă cu pietre. Nu am motive de supărare, odată ce chiar eu am pornit gâlceava, rostind satire în faţa unui public care s-a obişnuit cu ode. M-au „abandonat” patrioţii de mucava, care obişnuiau să-mi facă vizite, ca să-mi spună că am dreptate, dar că nu e bine să spun adevărul despre paraliteratura *martirilor neamului*.

Lucrurile s-au mai şi schimbat. Mulţi dintre cei care m-au urât, azi mă salută. Oponenţii literari îmi citesc textele. Am un *feedback* încurajator. Dar, uneori, lumea crede că misiunea mea e să atac o tabără şi s-o apăr pe alta. Mi se pare însă normal ca un critic – unul de nevoie, în cazul meu – să fie... de religie ecumenică. Să simtă pulsul şi mişcările subterane din toate esteticile. Unii colegi m-au aplaudat că „am bătut” în nu ştiu care grup şi s-au supărat că „m-am împăcat” cu aceştia, ca să „bat” (chipurile) în ei. Aceasta e – din păcate – percepţia: lumea vede în mine un bătăuş, un rebel, un „luptător” etc. Pe când eu nu fac decât să testez în laborator substanţa literară şi să afişez rezultatele testului.

Colegii scriitori îşi mai pun după asta întrebări. Multă lume din alte sfere îmi spune că citeşte textele rubricii. Dacă asta îi apropie cumva de carte, de ce nu aş continua?

Interviu realizat de **Vasile GÂRNEŢ**

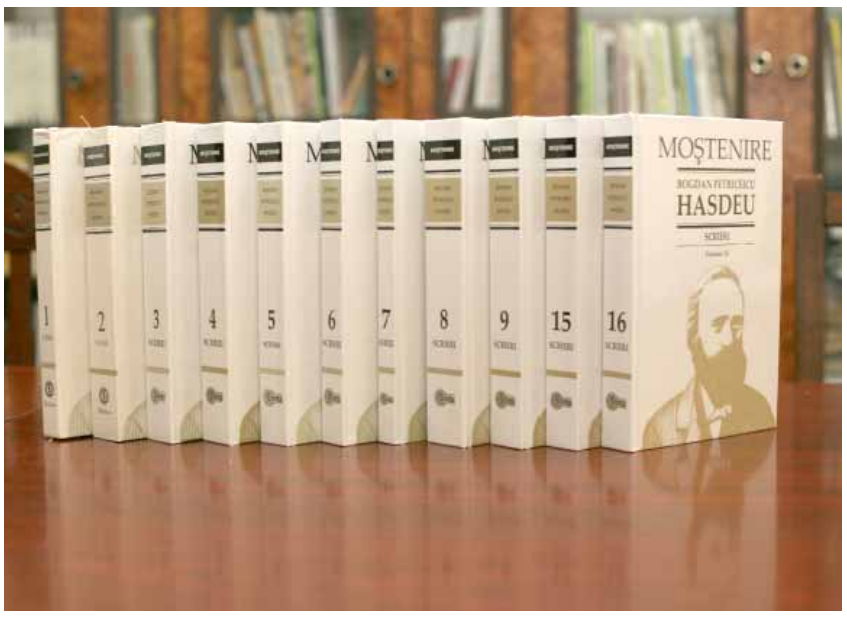

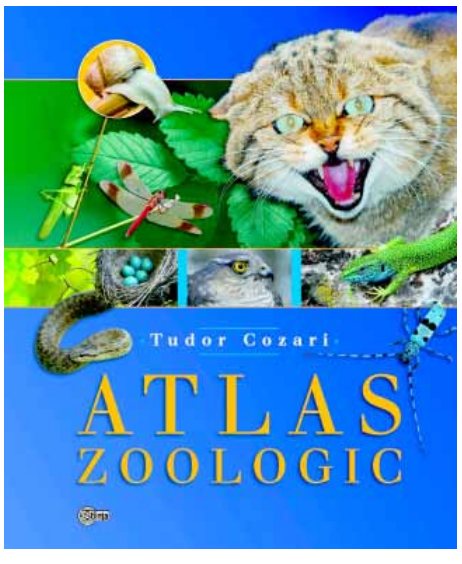

Aura Maru

hudson

1
râu-râuleț care nu face nimic nimănui
în care nimeni nu aruncă otravă din care
nimeni nu scoate aur
de la nord la sud drumul până la
new york e de-a lungul râului
și nu peste și fără vamă
hudsonul e atât de senă că începe să te
doară inima
de fiecare dată când treci în
school-buss-ul galben
atât de galben încât te gândești că viața
ta o să ajungă un fel de disney
pentru că *nu e bine să ai gânduri negre*
iar dacă le ai
gândește-te că paradisul e cu munți de
xanax
și *nu e bine să lupți cu propriul creier de*
unul singur
și parcă nu e totuna dacă mâna ta o să
fluture din valurile hudsonului
sau dintr-o mare de sânge de care ai fi
avut nevoie pentru că ai fi fost
în cel mai bun caz
o poetă viscerală

2
trebuie să fi ajuns pe malul hudsonului
ca să înțelegi singurul lucru în jurul
căruia
creierul tău a crescut în ultimii ani ca o
chestie malignă
nu ești în românia
într-adevăr nu ești
și trebuie să fi mers mult ca să te dezlegi
ca după o beție
de haine
pe jos
cu toate trenurile bărcile autobuzele și
mașinile imaginabile
cu aripi metalice
până aici

peste râu luminile new york-ului se sting
și se aprind în limbaje binare
pereții au luciu de touch-screen
și fețele
apar personaje

3
învăț să vorbesc de la cel care poate să
vorbească norilor de insecte

dacă vorbești limba cărnii să nu mai
vorbești în cuvinte
dacă vorbești limba cuvintelor să nu
mai doară

4
și e adevărat
că se pot spune
lucruri
așa
ca și cum
fiecare
cuvânt
ar fi
ceva
mai mult
și aerul
et caetera
sau se poate face așa cu furie ca și cum
nimic nu e de pierdut de irosit de
preferat trecerile să fie abrupte să nu se
înțeleagă să nu se
dar se poate și altfel
cum stai în iarbă și pixelii
ca pistruii fetei
dintr-o reclamă mare
în altă reclamă
la nesfârșit
pâlpâie
dar mai bine singurătatea
copiilor spânzurați și femeilor de
30 de ani
toate bolile toate organele
e tot mai rău
viorile-s îmbrăcate în piele de om
cântați
cântați

5
mă întreabă despre poezie vrea să știe de
ce și cum
îi zic doar asta

mulți ani
am căutat un singur poem
se numea rondelul despărțirii
nu mai țineam minte decât că era foarte
foarte trist

6
l-am găsit

7
dar nu
nu trebuie să fie o despărțire
prăpăstioasă
nu trebuie să fie ca în ziua în care
întâlnisem pe cineva
pentru a-i spune că plec
și nu puteam decât să tac de frica
celorlalte lucruri
pe care le-aș fi putut spune

în creierul meu era ca bucățile de grafit
de la cernobîl
înainte să izbucnească

8
dar nici despărțirea luminoasă
în care eu însămi mirându-mă de
ușurința cu care spuneam lucrurile
batistă colorată după batistă
ei au crezut

trebuie să fie ca și cum am sta la o cină
în care cineva pleacă și nu pleacă
se uită înapoi dar se uită înainte
iar corpul îi e pe scaun într-o poziție cu
totul nefirească
de aceea nu mai poate dura mult

9
e o despărțire cu atât mai ciudată cu cât
nu știu de ce și de cine mă despart
dar cineva trebuia să se despartă
eram oricum prea mulți

10
s-ar putea spune
în orice clipă
că e o chestie de geografie
că în noaptea în care am mers din
polonia în germania și înapoi
de multe ori
pe podul acela înghețat din
zgorcelec-görlitz
ceva în creierul meu s-a rupt pentru
totdeauna

și e adevărat
nimic nu mai depinde
de carnețelul albastru sau de carnețelul
roșu
dar asta nu moare și se trezește când ești
la albița și auzi

dar am pașaportul albastru și
certificatul galben
mai trebuie roșu?

nu s-a schimbat nimic dar acum înțeleg
pe viu distanțele
cea mai mare distanță pe care o pot
înțelege
e din siberia până pe 5th avenue

11
dacă toate drumurile astea nu au
niciun rost
nu există decât un singur om care mi-ar
fi putut spune
dar el e acum în alte siberii
siberii aerate și calde unde sângele nu
îngheață
iar un înger stă și scrie iar el îi povestește
despre alte siberii
tăioase și reci unde sângele îngheață
într-adevăr

12
cineva se întreabă
dacă oamenii pot să se schimbe cu
adevărat
un fel de self-brainwash
cică asta ar fi posibil și ai putea să te
schimbi
dacă scrii despre viața ta
apoi schimbi ce scrii
deci scriu

13
o să mă duc la biserică să pun cea mai
babană lumânare
pentru cei care au încredere în mine și
viitorul meu
pentru cei care simt anume asta pentru
mine

sunteți atât de puțini
uneori nici nu-mi vine să cred că existați
e musai să vă spun că am intrat în
despărțiri
și să vă povestesc ce văd

e un abator înalt cât o catedrală
medievală
în mijloc e o imensă mașină de mistuit
carne

14
dar sunt și altfel de despărțiri
unii fac gargară cu otravă
alții merg pe mlaștini
îndeobște fiecare stă nemișcat vreo
câteva zile
până își dă seama de unde să înceapă

15
dar ai întotdeauna opțiunea hudsonului
ar spune cineva
cu față de atotînțelegător
o dar eu știu că mai bine ar muri decât să
se vadă el însuși undeva în hudson
unul din cei cu suferință comodă în care
încap laolaltă
femei bucurii private mici bucurii ego
călătorii fotoșopate

iar eu sunt întotdeauna de cealaltă parte

16
îmi povestește despre brooklyn bridge
povestea se vrea misterioasă
ce reține e despre cum nu știau să
stabilizeze pilonii
până la urmă i-au înfipt adânc în nisip
și așa e până astăzi
imaginează-ți
mâlul voluptos în jurul pilonilor
energiile circulând prin oasele podului
trecătorii fără niciun gând despre
fragilitatea lui
dedesubt hudson
în stânga și în dreapta hudson
deasupra hudson
și asta există – eram în metrou ne
gândeam cum ar fi să rămânem
sub râu pe viață
sous le ciel de hudson

asta îmi aduce aminte de fetița de la
metrou
care cânta la acordeon *sous le ciel*
de paris
când era de fapt sub străzile
bucureștiului
adânc
până la gât sub străzile bucureștiului
fără scăpare

17
dar noi nu
noi suntem pe malul celălalt
și dacă într-o zi vom scoate din nou
barca și-o vom impinge spre râu
ca să ajungem *acolo*
ce se va întâmpla dacă ne vom opri
deodată și vom arunca ancorele
și ce se va întâmpla când le vom scoate
la suprafață
din ce mâl petrolier le vom scoate

18
într-o seară când nimic nu mai părea să
meargă
m-a dus să văd apusul pe podul de la
rhinecliff
multă vreme n-am zis nimic
m-am uitat la cele câteva bărci mergând
fără destinație

înțelesesem
într-o zi o să mă uit la el cum se uită
japonezii la muntele fuji

19
învelită în pătura albă
după ușa de sticlă
doar hudson

20
hudson

▣

Diana Iepure

din alt film

recital de plâns diana iepure

eu semăn cu mămuca nina plâng uşor
mi s-a întâmplat la lecturi şi mi-a fost ruşine
atunci mi-ai zis păi
să vii să plângi la club a
asta i-ar fi plăcut şi lui cristi popescu
recital de plâns diana iepure
5 minute de suspine

ultimul porc

păreai foarte convins că
ultimul nostru porc va muri de bătrâneţe
iar intestinele lui nu vor mai fi spălate şi umplute înapoi
cu propriul lui sânge, cu propriile lui măruntaie

degetele tale prin părul proaspăt vopsit
o greblă prin iarba jilavă şi galbenă

mi-a zis 2

mi se părea un moş libidinos
trăiam o stare confuză de milă şi repulsie
în plus, eram pişcată peste tot de păianjeni

vorbea întruna
ceasuricuriozităţi ceasulpoetuluivasilealecsandri
tablouricuceas
că n-o să fii mereu de treizeci mai bine găseşte-ţi
pe cineva acum
scrie despre ceasul primăriei cu muzica lui doga şi vino
iar mie îmi venea cumplit să mă scarpin

noi cu cine dansăm?

căderea pe scara udă a troleibuzului
ruşinoasă doar atunci când eşti singură
când toţi se uită de parcă ar şti

degeaba
cuprinzi cu degetele răsfirate bara rece de metal
să se vadă clar verigheta

apoi vine o seară cu
educatoare abătute când tăticii se grăbesc să plece acasă
după serbare
deja? şi noi cu cine mai dansăm?

***

dimineaţa
în drum spre serviciu
mă gândeam doar la rochia neagră din vitrină
sau eventual la sex

acum parcă aş avea de toate
mi-a mai rămas
un singur vis neîmplinit
micuţa rochie neagră XXL

matroana

dimineaţa creierul adună bancnote multicolore
le stochează în clituri perfecte
o femeie serioasă
sau cum mi-a zis cineva
o matroană
şi asta era de bine

atmosferă

te agiţi în faţa televizorului
nervos pe arbitri pe comentatori
eu stau întinsă aici mă uit
la filme proaste ruseşti

urletele stadioanelor şi lacrimile actriţelor
mă relaxează

■

Premiile Salonului...

Premiile Ministerului Educaţiei

Editura Ştiinţa - Tudor Cozari, *Atlas zoologic; Dicţionar general de sinonime al limbii române* - Editura Gunivas; Dr. Todur Angheli, *Dicţionar român-găgăuz.* Editura Silvius Libris pentru colecţia *Să cunoaştem lumea împreună*; Eliza Puică-Vasilache, *Educaţie plastică*, Editura Profesional Service; *Portativul cu pistrui* - Muzică de Marian Stârcea, versuri de Radmila Popovici-Paraschiv, Editura ARC.

Premiile Ministerului Tineretului şi Sportului

Ion Buzu, *3ml de Konfidor*, Casa de pariuri literare; Hose Pablo, *Google Translate: Ştefan-Vodă*, Editura Tracus Arte; Dana Florea, *Aripa frîntă a dorului*, Editura CEP USM; Daniel Verejanu pentru alcătuirea antologiei *Limba Noastră Română*, Editura OMCT; Cristina Duca, *Ospăţul din savană,* Editura Epigraf.

Premiile ICR Chişinău

Premiul pentru poezie Mihai Eminescu - Vasile Toma, *Palimpsest cu fulgi;*
Premiul pentru proză Liviu Rebreanu - Mircea Daneliuc, *Pisica ruptă,* Editura Adenium;
Premiul pentru Istorie A. D. Xenopol - General Ion Costaş, *Transnistria 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat”,* Editura RAO;
Premiul pentru critică, istorie literară Titu Maiorescu - Teodor Codreanu, *Basarabia eminesciană;*
Premiul pentru debut Nicolae Labiş - Nadia Pădure, *Altă iubire,* Editura Grafema Libris.

Premiul Uniunii Scriitorilor

Pentru cartea *Petru Dudnic Poeme şi epistole în zbucium*. Selecţie, antologare şi prefaţă Vitalie Răileanu, Editura Notograf.

Premiul Uniunii Artiştilor Plastici

Sava Calabadău, *Pe vârf de pensulă*, Editura *Pontos.*

Premiul UNESCO

Varvara Buzilă, *Covoare basarabene*, Editura ICR.

Premiul Thalia

Aurelian Dănilă, *Opera moldovenească,* Institutul de studii enciclopedice al AŞM; Andrei Burac, *Suflete la plimbare,* TipoMoldova; Larisa Ungureanu, *Portrete în Timp*, Editura Lumina.

Premiile Primăriei Chişinău

Meritul Cultural
Editura Institutului Cultural Român;
Editura Vicovia, Bacău;
Editura Vinea, Bucureşti;
Editura TipoMoldova, Iaşi.
Premiul Restituţio
Editura Ştiinţa - Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Scrieri.*
Premiul A şaptea artă
Mihai Vacariu, *Îndrăgostit de Tarkovski. Mic tratat de trăire a artei*, Editura Adenium, Iaşi.
Premiul ProMemoria
Mircea Snegur, *Labirintul destinului*;
Premiul Destine
Leo Butnaru, *Lista Basarabeană. Copil la ruşi*, Editura Cartea Românească.

Revista ***Lichtungen*** *(Luminişuri)* din oraşul Graz, Austria, publică în nr.134/2013 poezie şi fragmente de proză a 10 autori din Republica Moldova - Liliana Corobca, Irina Nechit, Vasile Gârneţ, Dumitru Crudu, Nicolae Popa, Aura Maru, Arcadie Suceveanu, Emilian Galaicu-Păun, Nicoleta Esinencu, Wladimir Lorchenkow. Grupajul de texte – 50 de pagini de revistă, format A4 –, se intitulează *Neue Literatur aus der Republik Moldau (Noua literatură din Republica Moldova)*. Selecţia şi traducerea majorităţii textelor aparţin lui Gerhardt Csejka, cel mai cunoscut şi apreciat traducător din română în germană, distins cu numeroase premii pentru traducerile sale din ultimii ani. Tot el semnează şi scurta introducere a grupajului, având un titlu cât se poate de sugestiv - *Moldawien/Moldova:Ungelöstes Kreuzworträtsel zwischen Rumänien, der Sowjetunion und dem Rest der Welt (Moldavia/Moldova: Un rebus nerezolvat între România, Uniunea Sovietică şi restul lumii)*. Alte traduceri sunt semnate de Eva Ruth Wemme (care precizează că a tradus

textul Nicoletei Esinencu din moldovenească – *Übersetzt aus dem Moldawischen*), Erich Klein şi Susanne Macht.

La lansarea numărului care a avut loc la Graz au participat Irina Nechit şi Liliana Corobca. *(v.g.)*

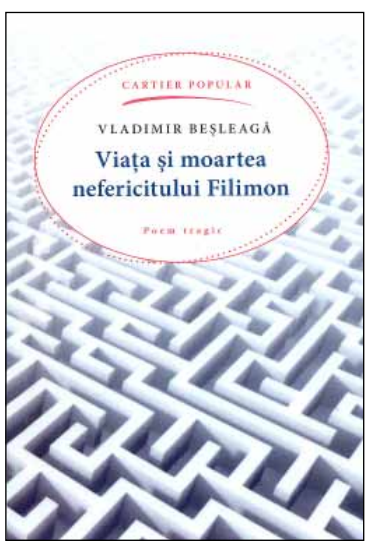

Vladimir Beşleagă, ***Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*** (poem tragic). Ediţia a III-a, definitivă. Editura Cartier, Chişinău, septembrie, 2013

„Primul scriitor basarabean care pune problema deviantului totalitarism autohton în cadrul unei problematici ontologice este Vladimir Beşleagă. Romanul *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon*, scris în 1969-1970 şi publicat abia în 1988, oferă într-o textură încărcată şi convulsivă tragedia profundă a unui neam fracturat în interiorul său, rupt de cadrul organic de viaţă, înstrăinat de relaţiile de rudenie fireşti. (...)

Dacă *Zbor frânt* este încă o scriere impregnată puternic de geometrie, următoarea carte, *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon*, este adânc „algebrizată”, la toate nivelele, lucru absolut insolit (şi fără pereche) în firava literatură basarabeană de atunci.” *(Andrei Ţurcanu)*

„A-Z.best”: abecedarium-ul unei poezii „în carne şi oase”

„eliberându-şi alfabetul: alef/în boul
sacru, beta-n biata/vieţuitoare...”
(Emilian Galaicu-Păun, *Gesturi)*

1. IntroDUCERE

Am citit recent un volum de poeme semnat de Emilian Galaicu-Păun, era o recitire, mai ales a doua parte a volumului de poeme **A-Z.best** (Chișinău, ARC, 2012), o revenire la poetul Galaicu-Păun care a lansat acum doi ani, în apele literare românești, romanul *Țesut viu. 10x10* (Chișinău, Cartier, 2011). E solicitant tot ce scrie autorul Galaicu-Păun, e o scriitură care nu te lasă și pentru altele, te prinde tot / toată. Prima senzație în fața acestui volum a fost cea a unui (de)constructor care încerca să dea jos azbestul pentru a vedea în profunzimea „casei” poematice. Știindu-l „fire capricioasă, dar perfect coerentă în materie de *gust*” (N. Leahu), un lucru simți din plin în fața acestor pagini: e vorba de niște „capricii” mai mult decât cele ale lui Paganini, e vorba de un *Paginini* basarabean, care experimentează cu pagina, cu literele și caligrafia poemelor, dar categoric nu e vorba de niște „mofturi parfumate” ale scriitoraşilor de poezie legănată / leșinată.

de
Maria Pilchin

Dacă ar fi să ne oprim asupra titlului (dilatatul titlu al acestei cărți), am constata primul sens de abecedar poematic, un caleidoscop de la A la Z, acele alfa și omega latinești, în care încap cele mai bune poeme, acel *the best of the best* de la A la Z (începând cu „Abece-Dor” și terminând cu volumul de față, o carte ce se conține pe sine în stilul Bibliotecii Babel). Dar e și acea „casă”, acel edificiu despre care vorbeam mai sus, fără iedera ornării pe el, este azbestul pus pe întreaga operă a acestui autor. Ne-o confirmă și mărturia dintr-un interviu oferit lui Mihail Vakulovski, în care găsim ideea de operă-construct: „Prin urmare, am raportat orice detaliu cu oarece semnificație la ansamblul arhitectonic, astfel încât să se formeze numeroase „noduri” semantice”.

2. Bărbatul alfa al poEMului

Poezia „produsă” de poetul basarabean lasă „nufărul viril să se deschidă”, doar că o face discret, un fel de proprie discreție cu sinele (poetic, nu neapărat autobiografic). „Băiețelul decrețel”, trecutul infantil, în care e prezentă nu atât realitatea cât amintirea ei, te plasează și într-o dimensiune psihanalitică: „vai! ce copil minunat... și copilul s-a – zis și făcut – minunat. / să fi fost tu copilul acela”, or, din *illo tempore* „se trage conștiința de sine” și de lumea înconjurătoare. Vârsta de aur a stării infantile rămâne însă un interstițiu intim, căci „rușinoasă-i și copilăria aceasta, de vreme ce trebuie-ascunsă pân’ la bătrânețe”. Ca în orice receptare mitică, în copilărie apare fabulosul, elementul divin-salvator: „te-a smucit de sub roata mașinii atunci Dumnezeu / travestit în bluejeans ca să mergi peste câteva zile la școală / să crești mare să-ți bucuri părinții să pleci să revii”. Prototip al divinității, eul scriitor constată: „fața mea nu-i decât răzătoarea prin care s-a dat chipul lui Dumnezeu”. Astfel virilitatea își are propriile determinante: „băieţelul decreţel”, acel „Dumnezeu / travestit în bluejeans”, bărbatul ca un simulacru al divinității, dar nu bărbatul acel puternic închipuit, poezia și femeia, ultimele două fiind niște entități convergente. Acel „el” din poemele acestei cărți „este un soi de „pantofior al Cenușăresei”, pe care oricine (de gen masculin, se-nțelege) îl poate încerca, dar nu oricui îi vine!”, citim în același interviu.

3. Poezia – războinica femelă alfa

Deși „poezia se arată în chip de femeie”, ea se pretinde o avangardă a existenței poetice. Ei i se supun toate: copilăria, iubirile și existența întru idee a ființei auctoriale, adică citim mai mult decât o simplă „ființă de hârtie” în formula lui Barthes. Doar că scriitura galaichiană e „poezia cerebrală”, poliedrică cumva, produsă de unele orgii ale ideaticului, de acele festinuri intelectuale – lecturile, experiențele culturale și general-umane. Deși poetul anunță „în absența cuvântului (meu) potrivit, scriu și eu - poezie”, acel „cuvânt (de putere!)”, cum formula scriitorul în interviul amintit, acest fapt ține de o zonă a modestiei auctoriale pe care o găsim la Borges și la mulți alții (de valoare). „Paloarea cadaverică a foii nescrise” anunță „facerea”, acea stare de travaliu prin care poetul se poate apropia de feminitatea (pro)creatoare a acelor poeme deloc decorative (ca cele majoritare azi).

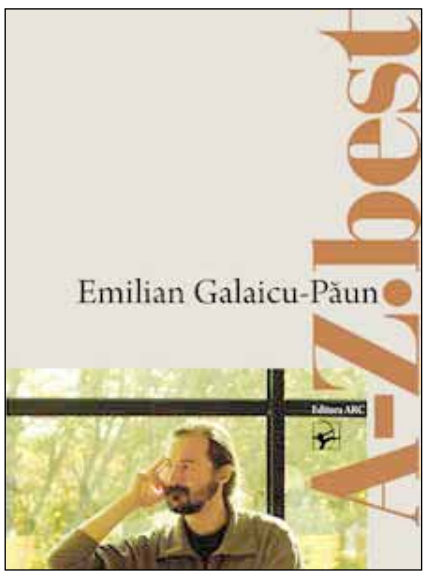

Limbajul creat și stilul acestor poeme e unul inconfundabil: „jaluzelele aruncă o „zebră” de lumină”, or, citim aici metafore neuzate poetic, un fel de jocuri ale sensurilor venite dintr-o capacitate organoleptică specială a producătorului de text de a „vedea” lumea. Există și o (e)rupere, o distanțare de poezia clasică, doar că e o detașare dialogală, revalorizantă: „cad din textele mele – bucăți cât migdala de carne de viu putrezind – epitetele”, astfel „pe unde cândva mi-au căzut / epitetele s-a îngrășat cernoziomul s-au săturat niște câini înfloresc / orhidei de o parte și de alta a poeticii mele, potecă îngustă pe care / îmi duc trupul la moarte de mână – să nu rătăcească să nu-i fie teamă – / ca pe-un frate minor prima dată la prima femeie a lui”. Aici găsim argumentul acelei convergențe: femeie-poezie, poezie-femeie, dar nu în sensul clasic al formulei. Femeia nu este taina, marea, floarea, steaua, acele metafore practic „înlemnite” ale epigonismului poeziei clasice. Or, nu e o poezie tropică, în sensul tradițional al manualului școlar sau al acelui dresaj în privința figurilor de stil. Metafora lui Emilian Galaicu-Păun este una de *gag*, e pastișa unei realități conținute de marile cărți ale lumii, nu e nicidecum poezia ce s-a lipsit de metafore, nici metafora ce s-a lipsit de poezie. Umberto Eco afirma că „orice operă de artă poate fi văzută ca o metaforă epistemologică”, or, această carte este o cunoaștere a sinelui, a lumii, a literaturii, un exercițiu poetic de identitate personală.

Mâna care scrie nu se teme să facă din poezie colaj (precum face din realitate și umanitate) și nu doar prin citarea altor texte, ci și prin preluarea unor fragmente paleografice. Astfel, cu acest „SATOR AREPO TENET OPERA ROTAS” se produce o pictopoezie, care trimite la ideea de bustrofedon și la contextul antic al poeziei. Poți citi cumva letrist unele versuri: „coapsele ei – două fusuri orare – / strâns lipite, formează un Y perfect (de la Yin), din al cărui pahar de martini – / ... beau nopțile”. E și o textură, o țesere interglotică, o țesătură ce se face / citește uneori și cu dicționarul multilingv (francez, englez, rus, latin). Scriitura este o stare de asediu, o poveste beligerantă cu Lumea: „și așa de când lumea – bărbații mergând la război, și femeile stând la războaie. / pe scurt, *iliada și odiseea*!” Doar că e vorba de un Odiseu care o filosofează și pe draga de Penelopa.

4. Femela beta din Poezia alfa

Galaicu-Păun deconstruiește mitul misterului feminin, dar nu îl profanează. Și-l asumă, și-l aprop(r)ie: „doamne, trupul ei dă-ni-l astăzi”, este rugăciunea-parafrază, este esența unei virilități neascunse în spatele decenței poematice și de orice fel, putem afirma că dublul standard al decenței și al esenței adevărate e înlăturat din start, acel standard al poetului între dispreț și venerație prosternat în fața feminității M(ed)uze e lipsă în aceste poeme. Virilitatea este ea însăși, adică „angelo-demonică” (N. Leahu)! Iată de ce „citim” o corporalitate ca o topografiere, și o cartografiere ca o corporalitate a spațiului: „unde dai de continentul ei negru. / Încât ți se-ntunecă în fața ochilor, când își arată / cârlionții ei africa de sub buric[ele degetelor, „că doar nu mi-s făcut cu degetul!”] / o negresă bălană-i dezvăluie lui harap alb alfabetul”. Înțelegi că „ea este șotronul”, o hartă a hărții, un careu ascendent de ipostaze feminine (dar nu în sensul unui ideal intangibil, ci în cel al alterității complementare):

Fetița. Este feminitatea în devenire, citim într-un poem: „afară fetițele sar peste o coardă de sânge”, iar în romanul *Țesut viu. 10x10* „sângele are gust de cerneală”. Apare și dimensiunea filială: „fiica noastră-a venit în aprilie, ca o privire-aruncată pe fereastră-ntr-o zi însorită”. Femeia-fiică produce într-un fel *bărbatul alfa*, care cunoaște împlinirea prin paternitate: „gestul fiicei noastre – dragoșă și rareșă”.
Fecioara. Este femeia de iubit, de cucerit, de scris: „trup de adolescentă ieșind din vestmintele cernite doar pe jumătate, asemeni bisericii din căușeni *Adormirea Maicii Domnului*”. Corporalitatea acesteia e debordantă ca și sexualitatea virilității ce o observă, ea umple poemele, le ornează: „coloana vertebrală-mpletită în trei ca o gâță”. Ea e fecioara, dar nu de pictat icoane după chipul ei, ci de iubit până la a face poezie. Astfel „adormirea Fecioarei” va căpăta cel mai direct sens, pe care îl poate avea sintagma. Apare aici un erotism de „rhesus-conflict”, căci e „o poveste de sânge, dragostea”. Versul verdict este: „sângele & carnea ca un mărțișor agățat în pom în ultima zi a lui martie”. **Femeia.** Găsești la Galaicu-Păun o receptare a femininului echivalent cu o empatizare gender, un fel de înțelegere a Celuilalt, mai bine zis a Celeilalte, a vieții ei ca „un cearșaf alb, întins între maternitate și morgă”. Existența feminină dintre cele două extreme se duce și în „alte cearșafuri în care-ai rostit alte nume”. E o feminitate născătoare, iubitoare și muritoare, azi când nu se mai crede în solemnitatea morții. Or, „adormirea Fecioarei” are două sensuri interpretative: „somnul” erotic și cel de veci. Între ele e Născătoarea. Place această gândire până în profunzimile limbajului și în cele ale esențelor extravirile! Căci toate imaginile erotice și senzualitatea scriiturii vin dintr-

→

Antologia de versuri „Născut în ’58”

„Poeții selectați (de soartă, de zodie, de destin) sunt, în ordine alfabetică: Adrian Alui Gheorghe (Piatra Neamț), Vasile Gârneț (Chișinău), Liviu Georgescu (New York) care se alătură bucureștenilor Bogdan Ghiu, Ioan Es. Pop, Nicolae Tzone, Lucian Vasilescu, Radu Voinescu și Varujan Vosganian. Criticul nostru, el însuși născut în anul 1958, este Vasile Spiridon, universitar la Bacău, cel care scrie și prefața antologiei. E posibil să mai fie autori născuți în același an, la o eventuală nouă ediție îi putem adăuga spre câștigul ideii și al antologiei.

Un poet născut în anul 1954 spunea că cei din acel an s-au născut din entuziasmul trăit de părinți la moartea lui Stalin. Chiar că a meritat să naști un artist, ca să faci uitată viața unui călău...! Când ne-am născut noi, entuziasmul despre care am pomenit mai sus trecuse, dădeau năvală alte binefaceri ale perioadei de edificare a socialismului.

Vasile Spiridon, în textul de deschidere care se numește „oferta promoțională ’58 sau despre nouă poeți și cu prefațatorul zece, care nu-i întrece” spune: „Sunt convins că această antologie secvențială de gen – restrânsă la nivelul supraordonator al nașterii poeților într-un anum an – face parte din categoria acelora care transcend contextul istoric, deși îi sunt tributare prin ancorarea în real, «rezistând» în depozitarul nostru literar, indiferent de módele, modelele și ierarhiile hotărnicite pe criterii nu întotdeauna estetice. Prezenta antologie ar putea fi considerată drept depunerea unei mărturii despre determinismul interior al unor creații poetice ivite cam din aceiași germeni formativi, justificabili atât în plan social, cât și artistic.”(*Adrian Alui Gheorghe*)

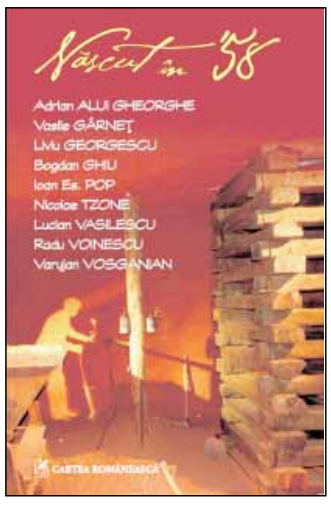

Născut în ’58. Editura Cartea Românească, 2013. 480 pag.

un *mundus intellectualis*: „cum se-ntinde în pagina albă a patului conjugal”, şi în „patul germinativ al [capod]operei” (din acelaşi interviu). Tot acolo aflăm că: „Niciodată însă nu am încercat să proiectez asupra unei fiinţe concrete farmecele unui personaj, şi nici s-o transform pe cutare sau cutare drăguţă în personaj literar ca atare, deşi de luat cu împrumut unele vorbe, gesturi, trăsături etc., etc. am împrumutat pe rupte!”

5. Textul ca bibliotecă

Versul „fost-am şoarece de bibliotecă odată” anunţă o autoironie, care predispune cititorul faţă de scriitorul ce a explorat bibliotecile. Împreună cu mâna ce (se) scrie, treci „prin codrul de simboluri”, (te) cunoşti, interpretezi şi pur şi simplu savurezi... Căci e o poezie ce „se face cu altă poezie”, te solicită, te scutură de alte lecturi şi asta place: „39. / (febră? ani? vârsta lui eminescu?) fiinţa-n scădere, cum ai scutura / termometrul”. E o poezie care îi permite cititorului să se simtă cult (dacă este), e un examen de lectură şi cultură: „muchia de topor (şi când spunem topor ne gândim la raskolnikov) a asfinţitului”. Mă întrebam cum ar citi un ignorant acest vers. Nu l-ar citi, ar declara poetul deplasat, neinteresant. *O Santa simplicitas*, e o poezie pentru alt „client”, deloc pentru cititorul cu o mentalitate (dez)obişnuită! Căci sunt texte ce conţin idei paralele din scrieturi paralele „în această (opreşte-te) clipă se aprinde lumina” şi în alte multe „clipe” textual-galaichiene.

E o (a)facere textuală mai mult decât un simplu intertext, e o scriitură stereo, cu realităţi literare, culturale şi geopolitice: „umbla luntrea lui charon încolo şi-ncoace-ntre maluri. era’ 92. / frontiera pe nistru / se stricase, fermoarul blocându-se între bender şi tiraspol”. Poemele se nasc din alte texte ca organismele pluricelulare ce îşi adună celulele de peste tot: „don quijote ieşind pân’ la brâu din maşina de tocat-sancho-panza”, dar sunt, totodată, şi texte ce se pretează la lecturi multiple şi pluriforme. **A-Z.best**, această carte prodigioasă, te face să te gândeşti la împrejurările în care e concepută o carte, or, biblioteca, cărţile, lecturile sunt împrejurări apropiate acestor scrieturi, chiar dacă acestea conţin şi atâta adevăr existenţial!

6. Lumea şi Lucrurile

În acest volum de poeme, ca şi în alte cărţi semnate de Galaicu-Păun, e prezentă o înţelegere aparte a lumii. E o emancipare de acel sentiment grav, patetic şi tragic al realităţii. Chiar şi lucrurile tragice sunt pastişate cu o forţă ironică, încât ajungi să râzi. E o formă rabelaisiană de a râde: „neam de neamul tău, unul mai (la) răsărit decât altul”, un fel de penetrare a existenţei până la fragmentare în diferite niveluri de (non)sens. Apare o lume estică, post-ideologică, în care sigla u.r.s.s., cu drapelele ei roşii, nu e decât o metaforă a deflorării, o dorinţă de răzbunare pe *gulagul asexual* al tinereţii, căci „m-a făcut mama în poalele patriei”, iar ea, patria, a declarat: „în u.r.s.s. nu există sex”, de unde şi mărturisirea din interviu: „prima mea tinereţe, mereu frustrată, dacă nu chiar de-a binelea pocită/mutilată”. Este aceeaşi ironie pe cont propriu. Poetul, în această lume apostată (nici cu estul, nici cu vestul), înţelege că strigătul lui în pustia ideatică este inutil, luarea de atitudine mesianică, civică şi de orice fel e ignorată, de aceea se limitează la „luarea de altitudine”.

Cronotopul poetic este unul de *hic et nunc*: „capitală cu un nume de parcă-ai da drumul la apă în timp ce te ... Ch(işin)ău albă chiuvetă în care se spală pe mâini primminiş-tri schimbaţi la un an”. Este clipa zilei de azi, în care se trăieşte, se scrie. E o poezie în care este prezent un fel de chos-ism conceptual, în afara paradigmei lui Perec, lucrurile întruchipează timpul şi temporalul le plasează într-un context recognoscibil, pe autor îl interesează mai mult lucrurile decât clasificarea lor într-o lume angoasantă, plină de absurd, în care „cântăreaţa cheală” are un creier ca „peruca lui mozart” şi eul scriitor / cititor, pur şi simplu, un oarecare eu, se poate salva prin incantaţii politice (perorate pe la prânzuri familiale, pe la colţ de stradă, în parlament, la TV, etc.), într-un „dadaism politic”, ceva de felul: „99 de viţei de la 99 de vaci sterpe / 99 de purcei de la 99 de puşculiţe cărora li-i a făta / 99 de pui de la 99 ouă roşii / 99 saci cu grâu din 99 poduri măturate”. Citeşti astfel timpul oprit, dar ireversibil, al existenţei noastre localizate, omul fiind un compendiu al universului şi al timpului.

7. ÎnCHEIEre

Emilian Galaicu-Păun nu e autor, e mai degrabă un regizor textual. Luată *per total*, într-o (cont)abilitate textuală, poezia lui este una amorfă, adică nu îi poţi defini forma (fragmentar e rimată, ritmată, cu vers alb, liber). E şi o poezie narativă, doar că se povestesc idei, stări, latenţe. Poemele acestea produc o plăcere finită, te fac să *EM*patizezi cu sensurile, să te identifici, să te cauţi în vocile ei interioare unde „alef / gesticulând se împlinea-n omega”. Putem constata în cazul acestui autor poezia ca un stil de viaţă şi plăcerea copleşitoare produsă de text după lectură. Un lucru e cert: nu e neapărat să-i născocim greşeli sau virtuţi unui text! Dar, azi, când literatura ne agresează, şochează, excită şi provoacă, putem sublinia faptul că la Emilian Galaicu-Păun nu întâlneşti brutalitatea sau vulgaritatea ca o virtute literară, la el a te îndrăgosti înseamnă a produce o mitologie ideatică privată.

Aşa cum modul superlativ e o imprudenţă, căutăm să nu fetişizăm un autor, dar textele vorbesc de la sine, te fac să te detaşezi de fiinţa fizică, de „fiinţa de hârtie”, să faci exerciţii de abstractizare şi să citeşti în afara celui care a scris. Şi exerciţiul reuşeşte din plin – descoperi o carte mai mult decât bună, o carte care reprezintă poezia română dintre Nistru şi Prut şi dincolo de limitele ei geografice, e cartea care e în mare parte un *escape* din naţional (unicul procedeu de a salva naţionalul!), e mai mult decât naţional, e universalul ce a îmbrăcat forme specifice unui loc. Postmodernitatea ca un *potlatch* literar, ca o ardere de etape, topitură de fraze, citate, cărţi, literaturi, teme, idei şi sensuri, iată esenţa latentă a acestei cărţi, substanţa ce o plasează în eşalonul elitar al literaturii române şi universale. E cartea ce dialoghează cu Par(ad)isul occidental, cu literatura europeană de ieri şi de azi cu o degajare care încântă şi încurajează într-o zi de mâine a literaturii *Mezzo*-potamiei dintre Nistru şi Prut.

■

Premiile Salonului...

Premiul Nichita Stănescu
Valeriu Matei, *Cruciada Balcanică. Opera poetică*, Editura Mesagerul.

Premiu pentru critică
Ana Bantoş, *Literatura basarabeană şi modelele literare europene,* Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române.

Premiul Clio
Ioan Pelivan: istoric al mişcării de eliberare naţională din Basarabia, Editura Biblioteca Bucureştilor; Dumitru Th. Pârvu, *Problema Basarabiei,* Editura Bibliotecii Metropolitane Bucureşti; Marin A. Cristea, *Mihai Viteazul „Io Mihai Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domn al Ţării Româneşti şi al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei”,* Editura Grai şi suflet; Valentin Tomuleţ, *Basarabia în sistemul economic şi politic al Imperiului Rus*, Editura Cartdidact.

Premiul Vector European
Elena Prus, *La francophère littéraire et l’empreinte française,* Editura Pontos.

Premiul pentru poezie
Lidia Codreanca, *Naturi statice cu tăceri,* Editura Lumina; Teo Chiriac, *Cer lângă cer,* TipoMoldova; Tudor Paladi, *Creatorul de risipă*, Editura TipoMoldova; Renata Verejanu, *Provocaţi-mă... să devin genială* şi *Metafora nemuririi,* Editura OMCT.

Premiul Deceneu
Silvia Ursache, *Dacul: legendă istorică,* Editura Silvius Libris.

Premiul Copyright
Editura AGEPI.

Premiul pentru originalitate
Nicolae Tzone pentru antologia *Născut în ’58.*

Premiul Memoria Neamului
Ecaterina Chele, *Povestea vieţii mele,* Editura ICR; Veronica Conoval, *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare,* Editura Balacron.

Premiul de excelenţă
Dumitru Ţâra pentru editarea cărţii de memorii Mircea Snegur, *Labirintul Destinului,* Editura Draghiştea.

Premiul Nicolae Iorga
Cartea - Nicolae Iorga, *Discursuri Parlamentare,* Editura Mesagerul.

Premiul Cultură şi Civilizaţie
Editura Cartea Românească pentru volumul Ioan Pop-Curşeu, *Magie şi vrăjitorie în cultura română.*

Vitalie Ciobanu şi Dan Lungu în „Best European Fiction 2013”

Best European Fiction 2013. Antologie de proză. Prefaţă de John Banville. Ediţie îngrijită de Aleksandar Hemon, care semnează şi un cuvânt înainte. Dalkey Archive Press, SUA, 2012

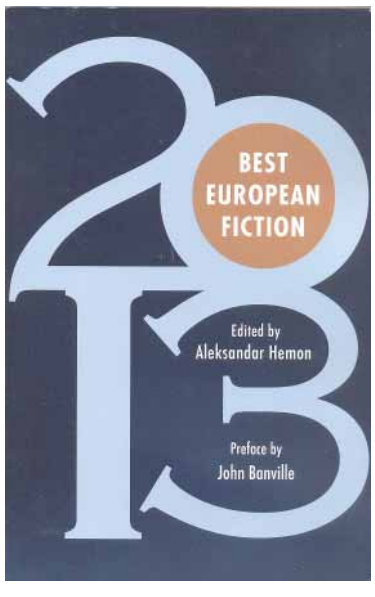

„BEF 2013 concentrează o parte dintre cei mai buni scriitori de ficţiune din întreaga Europă, reprezentând 32 de ţări. Antologia demonstrează spectrul şi bogăţia literaturii scrise azi pe „bătrânul continent” - scrieri atât de greu disponibile pentru cititorii de limbă engleză.” *(Prezentare de pe coperta a 4-a)*

„Antologiile BEF au introdus în ultimii patru ani mai mult de o sută de scriitori europeni în mediul cititorilor de limbă engleză şi a generat un vast număr de traduceri din mai mult de patruzeci de limbi europene. Prezenţa acestor scriitori, lucrările lor nu mai pot fi neglijate. Conexiunea a fost stabilită şi fluxul de comunicare este în curs de desfăşurare.” *(Aleksandar Hemon)*

Autori: Balla (*Slovacia*), Žarko Kujundžiski (*Macedonia*), Dragan Radulović (*Muntenegru*), Lasha Bugadze (*Georgia*), Paul Emond (*Belgia* - franceză), Krikor Beledian (*Armenia*), Kirill Kobrin (*Rusia*), Tomás Mac Síomóin (*Irlanda* - irlandeză), Tiina Raevaara (*Finlanda*), Miklós Vajda (*Ungaria*), Zehra Çirak (*Turcia* - germana), Dulce Maria Cardoso (*Portugalia*), Gundega Repše (*Letonia*), Tania Malyarchuk (*Ucraina*), Eloy Tizón (*Spania* - casteliana), Semezdin Mehmedinović (*Bosnia şi Herţegovina*), Lydia Mischkulnig (*Austria*), Marie Redonnet (*Franţa*), Ieva Toleikytė (*Lituania*), Rumen Balabanov (*Bulgaria*), A. S. Byatt (*Marea Britanie* – Anglia), Kristina Ehin (*Estonia*), Sylwia Chutnik (*Polonia*), Daniel Batliner (*Liechtenstein*), Bernardo Atxaga (*Spania* - Ţara Bascilor), Borivoje Adašević (*Serbia*), Mirana Likar Bajželj (*Slovenia*), Christina Hesselholdt (*Danemarca*), Bernard Comment (*Elveţia*), Ray French (*Marea Britanie* - Ţara Galilor), Mike Mccormack (*Irlanda* - engleză), Gyrđir Elíasson (*Islanda*), Ari Behn (*Norvegia*).

În BEF 2013 sunt prezenţi şi doi scriitori români: Vitalie Ciobanu cu *Orchestra Rehearsal* – traducere din română de Alistair Yan Blyth –, şi Dan Lungu *7 p.m. Wife* – traducere de Jean Harris şi Florin Bican.

Margareta Curtescu, *Iubirea altfel*, versuri. Editura Cartier, Colecţia Rotonda, Chişinău 2013

„Ascultându-i paşii însinguraţi şi glasul, şi inima, poeta îşi sculptează eroina [...] după chipul şi asemănarea sa, dar nu fără o reţinere în a divulga amănunte care să o defavorizeze în ochii vulgului. Rezultatul e că textele se scriu ca şi cum autoarea i-ar inculca cititorului un fel de neutralitate a rostirii. Cel mai ades însă, substanţa profundă şi dramatică a discursului se revoltă spontan, contrazicând flagrant strategia secretomană a instanţei auctoriale, prin pielita subţire a enunţurilor erupând respiraţia caldă a adevărului vieţii. [...] O eroină memorabilă, amintind de marile eroine literare, fără ostentaţie însă, fără ifosele erudiţiei, cu numai simţirea. Şi cu talent!” - *Nicolae Leahu.*

Spre o conștiință românească și europeană în Republica Moldova

Eugenia Bojoga (doctor în filologie, profesoară la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, originară din Basarabia) adună în volumul său *Limba română – „între paranteze”? Despre statutul actual al limbii române în Republica Moldova* o serie de studii și eseuri extrem de interesante și riguros concepute despre starea actuală a limbii române între Prut și Nistru, despre traseul sinuos pe care l-a suportat ca urmare a unei intense politici de colonizare și deznaționalizare inițiate de autoritățile țariste și continuate ulterior de cele sovietice. Pornind de la tezele unor mari savanți-lingviști și istorici, cum sunt Eugeniu Coșeriu, Michael Bruchis, W. P. Van Meurs, Denis Deletant, Klaus Heitmann, Charls King, Gary C. Fouse ș.a., autoarea demontează poncifele istoriografiei staliniste cu privire la limba și originea etnică a moldovenilor, combate cu argumente logice și de bun-simț moldovenismul primitiv, care în anumite perioade, după dobândirea independenței, a livrat „armătura” politicii culturale în Basarabia.

Sunt foarte pertinente judecățile Eugeniei Bojoga, și am putea vorbi chiar despre un demers cu adevărat novator, în legătură cu modul în care trebuie definită pretinsa limbă moldovenească, pusă în slujba politicii de rusificare a ținutului interriveran. Această invenție stalinistă, observă eseista, reflectă la origine concepția luptei de clasă a regimului bolșevic: „În acest caz, ce este limba „moldovenească”? Pentru a o circumscrie, am putea afirma: limba moldovenească este un construct stalinist, care are la bază ideea vehiculată de Proletkult a unei limbi simple / simpliste, proletare. Ea nu este altceva decât o română cu un vocabular extrem de redus și rusificat, cu o sintaxă rudimentară – „clasa proletară nu vorbește cu subordonate” – și scrisă cu grafie chirilică” (citat din *Limba „moldovenească” și integrare europeană?)*. Pusă alături de obiectivul de integrare europeană al Republicii Moldova, „limba moldovenească”, pe care actualii săi partizani nu o mai pot justifica prin ideologia luptei de clasă, ca pe timpurile stalinismului, se dovedește o relicvă penibilă a Războiului Rece, pe care nici măcar argumentele de ordin „multicultural” de azi nu o mai pot resusucuta. Discuția în jurul „limbii moldovenești” în teritoriul dintre Prut și Nistru și în Transnistria, dar și în fostele regiuni ale României, pe care le-a „moștenit” Ucraina după dezmembrarea URSS – Nordul Bucovinei și sudul Basarabiei –, are un caracter eminamente politic și geopolitic; recusul la „limba moldovenească”, atunci când nu ascunde motivații „impure”, ține de gradul de cultură și instruire a fiecărei persoane – iată alte câteva idei importante ale acestei culegeri de studii.

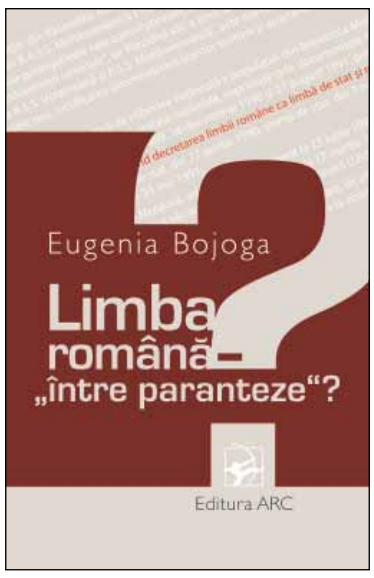

Eugenia Bojoga nu se limitează doar să modeleze construcții teoretice, ea analizează realitățile lingvistice de ieri și de azi din Republica Moldova, luând în calcul sondajele de opinie, limbajul mass-media (inclusiv cel promovat de noile tehnologii informaționale), opiniile și viziunile concetățenilor noștri, vine cu texte polemice, elaborate în baza instrumentarului teoretic al disciplinei numite *sociolingvistică* (bilingvism, prestigiul limbii, politică lingvistică, conștiința lingvistică a vorbitorilor etc.). De asemenea, autoarea aduce în primplan, ca urmare a unor minuțioase cercetări de arhivă, realizate în premieră, prețioase documente și testimonii ale diferitor martori din perioada interbelică: scriitori, funcționari ai statului, învățători, preoți, militari etc., referitoare la dezastrul cultural în care se găsea Basarabia după un secol de colonizare țaristă. Aceste constatări, observă eseista, seamănă izbitor cu starea de lucruri deplorabilă din RSS Moldovenească în contextul destrămării imperiului sovietic, inspirând mișcarea de renaștere națională și democratică din anii 1987-1991.

Volumul *Limba română – „între paranteze”?...* reprezintă o contribuție utilă și edificatoare pentru depășirea crizei identitare care macină societatea moldoveană, confruntată în prezent cu două câmpuri de forțe antagonice: pe de o parte, moștenirea sovietică, cea care o trage în trecut, încurajându-i prejudecățile și inerțiile păguboase, și, pe de altă parte, exigențele modernizării, adaptarea la standardele și la nivelul lumii civilizate, occidentale. Și aceasta pentru că – aici preluăm, din nou, una dintre tezele de bază ale Eugeniei Bojoga – nu avem nici o șansă în competiția contemporană a valorilor dacă vom promova un idiom fictiv, bazat pe considerente politicianiste și de conjunctură, incapabil să exprime subtilitățile și profunzimile lumii în care trăim. Limba română este principalul nostru instrument de emancipare și evoluție intelectuală, afirmă autoarea, „cheia” către cunoașterea tezaurului spiritual național și universal, modalitatea de a comunica altor popoare experiențele și aspirațiile noastre.

Multe din eseurile curpinse în volumul Eugeniei Bojoga au văzut lumina tiparului în revista *Contrafort*, bucurându-se de ecouri și aprecieri din partea publicului cititor și a comunității științifice. Este un motiv în plus să salutăm inițiativa Editurii ARC de a readuce în circuitul public național, dar și în mediul vorbitorilor și cunoscătorilor străini ai limbii și culturii române, aceste studii și intervenții publicistice atât de necesare pentru afirmarea conștiinței românești și europene în Republica Moldova.

Eugenia Bojoga, ***Limba Româna - „între paranteze”?***.Eseuri. Editura ARC, 2013

Vitalie CIOBANU

■

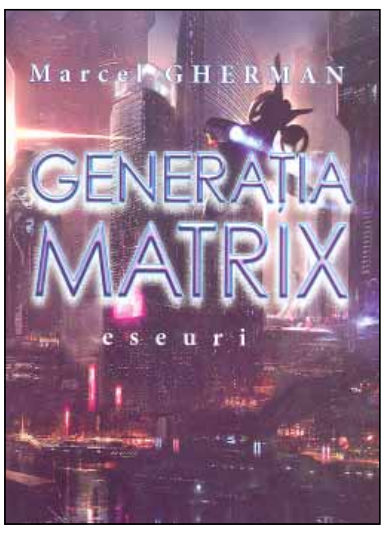

Marcel Gherman, ***Generația Matrix***. Eseuri. Prefață de Vitalie Ciobanu. Chișinău, 2013

Între tinerii care au debutat în ultimii zece ani în literatura dintre Prut și Nistru, Marcel Gherman face o figură aparte – are o perfectă cunoaștere a limbii române, și pentru un scriitor originar din Basarabia acest fapt este un avantaj enorm care îl recomandă pentru scris; are o gândire profundă, un stil limpede, elaborat, îngrijit și plastic, stăpânește diverse registre ale scriiturii; e un spirit cultivat, cu o capacitate de asimilare proprie unui profesionist ajuns la o vârstă a maturității creatoare.

Ca artist și gânditor, așa cum apare în prozele și în eseurile sale, l-aș defini drept un *renascentist postmodern*. Poate părea o alăturare paradoxală de termeni, dar nu e deloc așa în cazul lui Marcel Gherman, dacă ținem cont de varietatea domeniilor cunoașterii care îl atrag. E prozator, eseist, critic de film, orientalist, muzician (compune muzică electronică, fiind cunoscut în această calitate cu pseudonimul „Megatone” și având discuri editate în Norvegia, Japonia și Statele Unite, difuzate la posturi de radio din diverse țări), este teoretician al realității virtuale și al High-Tech-ului transferat și valorizat în artă.

Rubrica *Trenduri* pe care Marcel Gherman a susținut-o în revista *Contrafort* reprezintă o noutate absolută în Moldova, deoarece cultivă nuanțele și specificul unui univers pe care mulți dintre noi nici măcar nu îl observăm, îl ignorăm din prea multe prejudecăți induse și din autosuficiență intelectuală. Așa s-a născut volumul *Generația Matrix* , al doilea al autorului nostru. Textele cuprinse aici, aș putea spune, dau corp teoretic ficțiunilor din *Cartea viselor* – volumul său de debut. (*Vitalie Ciobanu*)

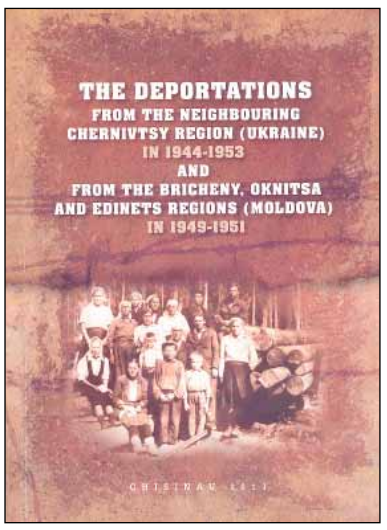

The Deportations from the neighbouring Chernivtsy region (Ukraine) in 1944-1953 and from the Bricheny, Oknitsa and Edinets regions (Moldova) in 1949-1951. Autori: **Maryan Lopata** (Ucraina), **Andrey Mastyka** (Belarus), **Marius Tărîță** (Moldova). Redactare și corectare: **Ruxanda Druță** (Moldova). Chișinău, 2013

Volumul adună rezultatele cercetărilor din cadrul proiectului „Deportările din regiunile vecine ale Cernăuțiului (Ucraina) în anii 1944-1953 și din raioanele Briceni, Ocnița și Edineț (Moldova), în anii 1949-1951”, susținut de *Institut für angewandte Geschichte* în cadrul programului *Geschichtswerkstatt Europa*. E vorba de investigații de teren, desfășurate în lunile aprilie și august 2012, cu scopul recuperării memoriei individuale a celor care au suferit de pe urma deportărilor, muncii forțate, dar și pentru reconstituirea memoriei lumii rurale în general, abandonate în fața totalitarismului sovietic. Sunt cuprinse satele Lujeni, Toporăuți, Buda, Mahala, Boian, Arbureni, Horbova, Malinești, Dinăuți și Dranița.

Primul capitol al cărții descrie modul în care a fost reflectat subiectul deportărilor în presa cernăuțeană și în cea de la Chișinău în anii 1989-1992, în contextul reabilitărilor de după decizia din 5 ianuarie 1989 a CC al PC al Uniunii Sovietice. Al doilea capitol trece în revistă cercetările științifice dedicate problemei deportărilor după destrămarea URSS. Capitolul al treilea se referă la imaginea lumii rurale așa cum se desprinde ea din presa și din arhiva de partid a anilor 1944-1949. Capitolul al patrulea adună mărturii orale ale locuitorilor din satele amintite, despre trimiterea la muncă forțată în zona lacului Onega, în Donbas și Siberia.

Valorificarea materialelor de istorie orală are o importanță deosebită, întrucât este o materie în pericol de a nu mai putea fi recuperată.

Miza volumului constă în valorificarea memoriei victimelor regimului totalitar, precum și introducerea în circuitul științific internațional a mărturiilor colectate de la supraviețuitorii regimului comunist.

■

Premiile Salonului...

Premiul Basarabenii în lume
Octavian Țâcu, Boris Boguș, *Nicolae Simatoc (1920-1979)*, Editura Cartdidact.

Premiul Revista anului
Revista *ProMemoria*.

Premiul pentru colecție
Editura Tracus Arte pentru colecția *Antologia;* Editura Adenium pentru colecția *PUNCT Ro*.

Premiul Platon
Asociația Culturală Noua Acropolă.

Premiu pentru roman
Dumitru Crudu, *Un american la Chișinău,* Casa de pariuri literare; Gheorghe Calamanciuc, *Don Juan în derivă,* Editura Editerra Krim; Angela Aramă *Aici e dincolo,* Editura Acadian Art.

Premiul pentru proză scurtă
Zina Cenușă, *Cicero cel sărac*, Editura TipoMoldova.

Premiul pentru publicistică
Valentina Ursu, *Râul de sânge*, Editura ARC; Gheorghe Budeanu, *Portrete pe muchie de secol*, Tipografia Centrală;
Alexandru-Horațiu Frișcu, *Plăcerea umilinței*, Editura Reclama.

Premiul Manuscriptum
Editura Muzeului Literaturii Române pentru cartea *Panait Istrati în manuscrise*.

■

„Traducătorii profesionişti ar putea contribui la promovarea imaginii Republicii Moldova”

Interviu cu **Elena Prus**, scriitor şi profesor universitar

Platon în Gorgias: „Gorgias,
(...) de mulţi ani nimeni
nu m-a mai întrebat
vreun lucru neaşteptat”.

- Stimată doamnă Elena Prus, aţi avut o prezenţă activă în cadrul Colocviului Blaga de la Uniunea Scriitorilor şi la Salonul Internaţional de Carte de la Biblioteca Naţională. Ce idei interesante aţi desprins de la aceste evenimente, ce autori, ce volume aţi lansat la Salon?

- În ce priveşte Colocviul Blaga de la Uniunea Scriitorilor, a fost interesantă disputa despre soarta ulterioară a colocviului, dacă trebuie să se axeze pe creaţia lui Lucian Blaga sau să se plieze pe creaţia scriitorilor basarabeni contemporani. Este evident că ambele demersuri sunt interesante. Prin Blaga, un întreg model de cultură este pus în discuţie, cu un univers de sensuri şi poematic original. Dar valorizarea creaţiei scriitorilor noştri este, cred, o prioritate. De aceea am apreciat comunicările care l-au adus şi pe Blaga în contemporaneitate, cum ar fi, de exemplu, paralela poetică între Blaga şi N. Tzone (o prezenţă dintre cele mai remarcate şi la Salonul de Carte) făcută de Margareta Curtescu. Efectele convergenţei şi ale *retroacţiunii* fac din literatură un vast domeniu care poate fi parcurs în toate sensurile. Astfel, Cervantes este citit şi interpretat prin prisma lui Tolstoi şi Kafka. De fapt, am observat şi acum, şi în alte dăţi, două modele de critică literară – academic (de tip universitar, bazat pe concepte, modele, paradigme) şi scriitoricesc (mai inventiv şi mai fantezist, dar uneori mai impresionist şi egocentric). Confruntarea lor provoacă controverse capabile să stimuleze reflecţia.

La Salonul Internaţional de Carte am apreciat dezbaterile, lansările de carte, prezenţa editurilor din străinătate, efortul şi mobilizarea dinamică a editurilor autohtone de a veni cu autori şi titluri noi. În sensul acesta, saloanele sunt un regal. Sub aspect practico-funcţional, lucrurile se mai pot ameliora, dar este o discuţie aparte.

Personal, am lansat volumul *La francosphère littéraire et l'empreinte*

française, apărut la Editura Pontos şi lansat anterior la Ambasada Republicii Moldova în Franţa, în contextul evenimentelor conexe de la Salonul de Carte de la Paris din acest an. Sunt bucuroasă pentru Premiul *Vectorul European* pe care l-am primit cu această ocazie.

- Cum apreciaţi afluenţa publicului la Salonul de Carte, credeţi că această manifestaţie culturală s-a bucurat de o reflectare meritată în mass-media?

- Pentru cultura în sensul ciceronian de „cultura mentis”, de cultură intelectuală, Salonul de Carte este un eveniment în sine, de aceea, prezenţa publicului ar fi putut fi mai importantă şi vizibilitatea mai mare dacă Salonul se desfăşura în altă perioadă a anului. La sfârşitul lunii august instituţiile culturale au propus un program de manifestări extrem de bogat. Dacă ar fi fost doar cu o săptămână mai târziu, studenţii şi elevii, ghidaţi de profesori, puteau veni într-un număr mai mare şi ieşi cu mai multe cărţi cumpărate. Promovarea literaturii trebuie să se înscrie în politicile şi strategiile instituţiilor culturale şi de învăţământ, dar *de facto* constatăm o lipsă de preocupare sistematică pentru cultivarea lecturii.

Cu siguranţă, Salonul merită o publicitate mai mare şi mai atractivă, strategiile trebuie mereu reinventate sau cel puţin împrumutate de la saloanele şi târgurile de carte internaţionale. În plus, un Salon de Carte permite şi organizarea altor evenimente conexe. Aici cultura vie, exerciţiul lecturii, lectura-spectacol poate convinge şi genera o energie spirituală care molipseşte. A vizita Salonul de Carte ar trebui să fie la fel de *cool* precum a merge la club sau la *fitness*.

- Aţi pledat pentru un recent înfiinţat Colegiu de Traducători la USM. Propagarea literaturii din Moldova în lume a fost mereu o mare problemă. Cum putem „învinge” acest spirit provincial, această inerţie autarhică? Ce planuri, ce activităţi preconizaţi pentru timpul apropiat?

- Actualitatea înfiinţării unui Colegiu de Traducători (iniţiativă rezultând din Rezoluţia Colocviului Internaţional „Dialoguri europene: poeţi şi traducători”, Chişinău, 23 aprilie 2011) decurge din importanţa activităţii de traducere în viaţa cultural-artistică şi din noile tendinţe ale pieţei. Era traducătorului solitar s-a terminat, multe ţări au pus la punct pregătirea unor traducători literari şi preluarea experienţei externe din acest domeniu a devenit o necesitate. Traducerea este o *serie* mereu deschisă, o activitate mereu neîncepută, niciodată încheiată, definitivă, deoarece fiecare generaţie nouă de cititori resimte necesitatea unei noi traduceri.

Reanimarea instituţiei traducerii trebuie efectuată prin crearea şi consolidarea unei echipe de profesionişti în cadrul *Colegiului de Traducători*, incluzând traducători avizaţi autohtoni şi membri asociaţi din străinătate, cunoscători de limbă română, care ar contribui la armonizarea normelor profesionale şi la promovarea profesiei de traducător. În cadrul *Masterclass*-urilor, conduse de traducători notorii de la noi şi de peste hotare, se vor aborda teme importante ale practicii şi teoriei traducerii literare pentru formarea noilor generaţii de traducători. Compartimentul exersării traducerilor (din şi spre română) va fi axat pe confruntarea originalului cu traducerea – arenă a unor relaţii dramatice care tinde spre găsirea înţelegerii reciproce şi posibilităţilor unui dialog interlingual materializat într-un anumit context spaţio-temporal. Constituirea unei activităţi de traducere sistematice în vederea circulaţiei internaţionale a valorilor literare naţionale va contribui la consacrarea lor universală, favorizând integrarea europeană. Programul în cauză – parte a unui proiect de anvergură, ce se va desfăşura pe parcursul a câtorva ani – va permite dezvoltarea în Republica Moldova a unei comunităţi de traducători profesionişti specializaţi în traducerea operelor literare şi în promovarea imaginii Republicii Moldova peste hotare, va ajuta la apropierea literaturilor, construind poduri culturale.

- Predaţi literatura la universitate. Care mai este interesul studenţilor pentru carte, pentru ficţiunea artistică? Ce putem face pentru a spori numărul cititorilor, măcar în rândul absolvenţilor de universitate, pentru că, din păcate, se cumpără foarte puţină carte în Moldova.

- Trăim într-o societate a divertismentului care afectează toate sferele, pe când cartea cere un efort intelectual.

Din păcate, nici chiar studenţii de la Litere nu sunt nişte buni cititori. Dar lectura, cartea a avut, are şi va avea forţă. Naraţiunea, povestirea stă la baza scenariilor de tot felul, de la cele politice, la cele mediatice. Constatăm că inflaţia mediatică reduce din esenţa şi substratul moral al relaţiilor umane. În acelaşi timp, nu aş fi foarte pesimistă, aş vorbi chiar despre vitalitatea remarcabilă a cărţii, doar că aceasta urmează tiparele civilizaţiei mediatice. Biblioteca virtuală, biblioteca din laptopul fiecăruia, e o formă de lectură foarte atractivă pentru tineri, Internetul capătă tot mai multă profunzime.

Literatura fortifică pilonul mental şi dezvoltă o viziune poetică asupra lumii, inerentă tinerilor. Trăim timpuri când observ că generaţiile mai noi sunt destul de pragmatice. Romantismul a devenit un lux. Dar tinerii încă nu înţeleg că poezia este un mod de a supravieţui strangulărilor economice şi politice. Doar pasiunea cunoaşterii va recupera gândirea critică şi ne va scăpa de invazia pseudoculturii.

Spiritul limitat raţionalist a basculat în a doua jumătate a secolului XX către un spirit creator care, în procesul de instruire şi de cercetare, face apel nu numai la intelect, ci şi la imaginaţie. Mulţi studenţi de la noi plecaţi peste hotare se plâng de maniera mecanică în care au fost obişnuiţi să înveţe, regretă că nu au fost învăţaţi să-şi folosească gândirea şi imaginaţia în vederea unei construcţii proprii. În acest sens, îmi este apropiată concepţia regretatei profesoare Irina Mavrodin – distinsă scriitoare şi traducătoare –, care pleda pentru constituirea unei universităţi-atelier, pentru „ateliere” de creaţie ştiinţifică, literară şi artistică, pe care le-a condus cu abnegaţie. Atelierele de traducere sau de scriere creativă dezvoltă foarte mult interesul faţă de aceste discipline şi chiar le poate transforma în locuri remarcabile de valorizare a literaturii şi culturii.

Interviu realizat de **Vasile GÂRNEŢ**

▣

Scriitorii Mihaela Perciun, Maria Şleahtiţchi, Nicolae Tzone şi Nichita Danilov pe Aleia Clasicilor Români din Chişinău

„Biblioteca Adevărul” – podul de cărți care unește malurile Prutului

Interviu cu **Stella Mihailova**, director general Adevărul Moldova

- Ziarul „Adevărul” s-a lansat în Moldova cu o serie foarte populară de carte, intitulată „Biblioteca Adevărul”, cărți pe care cititorii le pot cumpăra de la chioșcurile de presă. Accesibilitatea ridicată a acestor cărți, selecția autorilor, cuprinzând vaste arii ale literaturii române și universale, v-au adus aprecierea basarabenilor, care au fost privați de carte în limba română timp de decenii. Totuși, ați fost învinuiți de editorii de la Chișinău că ați „spart” piața locală cu prețurile voastre mici, ați fost acuzați de concurență neloială. Adică, frate, frate, dar... trăim în economia de piață. Cum ați răspuns acestor acuzații?

- Ideea de a vinde cărți împreună cu ziarul nu este una nouă și a fost aplicată nu doar în România, dar și în multe alte țări. În Moldova, fuseseră și până la noi câteva încercări răzlețe, însă nicio publicație nu a ieșit cu astfel de campanii la scară largă. De aceea, atunci când am lansat cărțile „Adevărul”, la sfârșitul anului 2010, am fost acuzați imediat că facem dumping. De fapt, efectul a fost invers. Pentru că a apărut o concurență sănătoasă pe piață, multe edituri și librării și-au ajustat prețurile, și alte ziare au lansat colecții asemănătoare, iar, în final, au avut de câștigat cititorii. Noi ne-am ținut tare pe poziții și „Biblioteca Adevărul” a devenit rapid un brand în Republica Moldova. Un punct important în strategia noastră a fost calea corectă de promovare a cărților. Pe lângă campania de publicitate, am oferit cadou prima carte – „Notre Damme de Paris” de Victor Hugo. În perioada următoare, oamenii veneau cu noaptea în cap la chioșcuri și stăteau la coadă pentru a cumpăra ziarul împreună cu volumele din îndrăgita colecție „100 de cărți pe care trebuie să le ai în bibliotecă”, supranumită „cartea verde”, după culoarea copertei. Nu am să uit niciodată primul nostru târg de carte, în aprilie 2011, când cumpărătorii efectiv au spart vitrina, îmbulzindu-se după cărți. Nici noi nu ne-am așteptat la un asemenea succes, având în vedere că lumea citește din ce în ce mai puțin.

- Cum mai stați cu vânzările? Cât de căutate au fost volumele din „Biblioteca Adevărul” la Salonul Internațional de Carte din Chișinău?

- În ajunul lansării proiectului „Adevărul Moldova”, cerusem sfatul distribuitorilor. Prognozau atunci că vom vinde cel mult 3-4 mii de cărți pe lună. Am depășit însă toate așteptările: vindeam la început până la 20.000 de exemplare per apariție. În primul an, am vândut peste un milion de volume. Produsele noastre sunt în continuare la mare căutare, atât cele care se vând acum cu ziarul în chioșcuri, precum și cele din seriile precedente, care pot fi procurate de cititori la redacția ziarului „Adevărul Moldova” sau la târgurile specializate la care participăm cu regularitate. Explicația este simplă. Înainte de toate, cărțile noastre sunt accesibile ca preț. Apoi sunt foarte bine selectate. Găsiți la noi „crema” literaturii române și universale, titluri prezente și în programa școlară. Bunăoară, cele mai solicitate cărți sunt „Ion”, „Mara”, „Anna Karenina”, „Doamna Bovary”, „Marile speranțe”, „Coliba unchiului Tom”, „Pe aripile vântului”, „Mândrie și prejudecată”, „Jane Eyre” și altele. În plus, cărțile noastre sunt tipărite pe hârtie de calitate înaltă, legate în coperte rezistente din piele ecologică, au un aspect elegant și o grafică de excepție. Este și cazul colecțiilor „Pictori de geniu” și „Marile muzee ale lumii”, care, deși sunt destinate unui segment mai restrâns de public, s-au vândut ca pâinea caldă. Și multe biblioteci din țară și-au suplinit/completat fondurile cu volumele noastre, „Adevărul” fiind distins anul trecut la Gala Premiilor Naționale GALEX drept „cel mai bun editor susținător al bibliotecilor”.

Ceea ce a mers mai puțin bine a fost seria de DVD-uri cu desene animate „Tom și Jerry”, pentru că piața este inundată cu filme piratate, descărcate direct din Internet.

Din octombrie, venim cu o ofertă și mai atractivă pentru cititorii noștri: reduceri de până la 60% la colecțiile care au fost deja în vânzare: „100 de cărți pe care trebuie să le ai în bibliotecă”, „Miturile și legendele lumii”, „100 de idei geniale”, ghidurile turistice „National Geographic”, „Pictori de geniu”, „Marile muzee ale lumii”, „Delicii în bucătărie”, „Aventura”, „Jules Verne”, „Jane Austin”, „Surorile Bronte”, „Alexandre Dumas”, DVD-urile „Tom și Jerry” și puzzle-urile 3D „Vin dinozaurii”.

- Ați primit banii pentru acel milion de cărți donate de România cititorilor din Republica Moldova? Cum au fost repartizate aceste volume?

- „Un milion de cărți pentru Basarabia” a fost un proiect frumos și suntem mândri că am putut să contribuim la promovarea culturii române și străine în Republica Moldova. Editura „Adevărul” a fost selectată printr-un concurs, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni a respectat toate clauzele contractuale, iar cele un milion de volume au fost repartizate anul trecut în 1.500 de biblioteci publice și alte 1.500 de biblioteci școlare din toată țara. De asemenea, cărțile „Adevărul” au ajuns în penitenciare, unități militare, internate și aziluri, o parte au trecut Nistrul. Întreg lotul donat de Guvernul României a inclus 188 de titluri semnate de autori celebri, cântărea 360 de tone și a fost estimat la aproximativ 250.000 de euro. Donația a fost primită cu entuziasm de cititori și de bibliotecari, mai ales că majoritatea bibliotecilor de la sate au fondul de carte învechit, cu multe titluri încă în grafie chirilică.

Interviu realizat de **Eugenia POGOR**

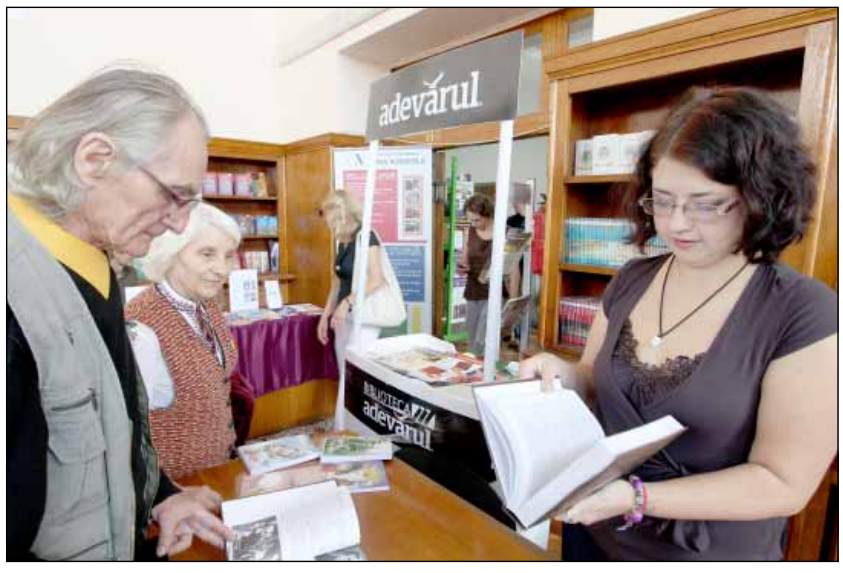

Aglomerație la standurile de carte ale ziarului „Adevărul”

Un autograf de la Kirill Kovalgi

S-a născut pe 14 martie 1930 în satul Taşlâc, Basarabia. A trăit la Bucureşti (în timpul celui de-al Doilea Război Mondial), apoi la Chişinău, Moscova (unde e stabilit în prezent). Scriitorul consideră limbile română şi rusă ca limbi materne. Prima poezie a scris-o la 6 ani în limba română. A tradus în rusă mulţi autori din România şi Basarabia: Mihai Eminescu, George Coşbuc, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Mircea Dinescu, Andrei Lupan, George Meniuc, Pavel Boţu... În lunga listă a tălmăcirilor sale se găsesc şi autori din generaţiile de azi: Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Vasile Gârneţ, Emilian Galaicu-Păun.

Pe 2 octombrie 2013, la Librăria din Centru a Editurii Cartier, acest scriitor profund, inteligent, delicat şi-a lansat două cărţi în limba rusă: „Моя мозаика или по следам кентавра” (2013) şi „Зёрна” (2005). Kirill Kovalgi a dialogat cu publicul şi a oferit autografe. (*v.g*)

„Noul val al poeziei româneşti, cu liderul său, Nichita Stănescu, a apărut în perioada când şaizeciştii ruşi erau în plină glorie. Dar poezia românească era altfel decât cea rusă. Evtuşenko era un poet al expresiei directe, ceea ce respingea „modernistul” Stănescu. Îmi amintesc cum, întors de la Belgrad, Evtuşenko era foarte supărat pe tinerii poeţi români, care l-au contestat dur, aproape făcându-l să plângă (polemizase cu Nichita Stănescu şi Cezar Baltag).” - Kirill Kovalgi, „Моя мозаика...”, fragment din „Despre Nichita Stănescu”, pag. 145.

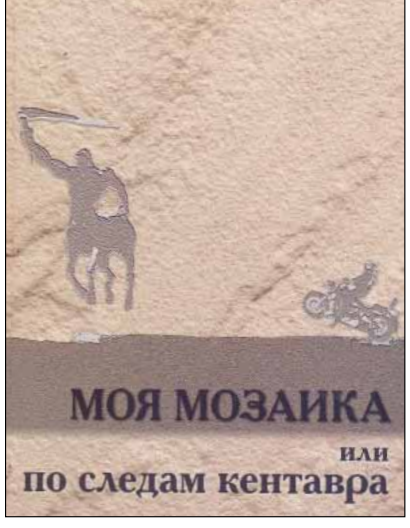

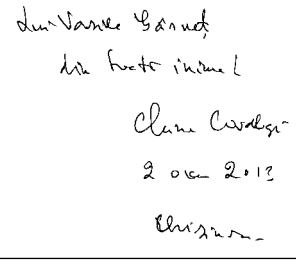

Nouvelles de Moldavie

Jean-Louis Courriol

Aoferi o antologie de proză din Basarabia este, în mod evident, o preocupare intelectuală pasionantă și în același timp dificilă. Dificilă mai întâi fiindcă este vorba de o literatură încă prea puțin cunoscută, ale cărei referințe în spațiul francofon sunt limitate, chiar dacă unii dintre autorii traduși aici figurează în publicații sau volume editate în alte limbi. Pasionantă, tocmai pentru că este vorba să îi ajutăm să-și dea măsura exactă a valorii lor. Este așadar, un joc cu necunoscutul și cunoscutul, în care trebuie să știi să dozezi interesul, să găsești cuvintele potrivite pentru a exprima originalitatea acestei literaturi.

Textele alese se disting prin faptul că dau cuvântul unor reprezentanți ai mai multor generații și deci comportă și stiluri diferite, uneori de-a dreptul opuse, ceea ce sporește interesul față de ceea ce ne propun acești autori. Unii dintre ei au trăit tragedia deportărilor, s-au aflat în bătaia bulversărilor istorice provocate de confruntarea imperiilor nazist și sovietic. Alții nu au cunoscut decât apăsarea de plumb a comunismului instalat pentru o jumătate de secol, cei mai tineri s-au confruntat cu problemele tranziției spre o normalitate încă destul de relativă. Alții trăiesc la margine.

Dacă vrem să găsim un nume comun viziunilor lor asupra lumii, va trebui să căutăm în direcția umorului și a tandreței, a ironiei mușcătoare pe care nimic nu o poate opri. Veniți din zări multiple, din sfera cinematografului, a punerii în scenă, a literaturii pure, ei aduc în scrisul lor caracteristicile proprii acestor orizonturi: reflecția asupra timpului, organizarea intrigii, înmulțirea peripețiilor, poezia sentimentelor în momentele cele mai puțin probabile, cu reminiscențe culturale implicite sau clar evocate.

Se deschid astfel perspective inedite pe care cititorul este invitat să le aprecieze judecând, grație prezentei antologii, variate talente literare. Se va putea remarca ușor când îndrăzneala exprimării, când dramatismul sau chiar tragismul situațiilor. Se va putea râde de naivitatea soțului a cărui soție încearcă să câștige ceva bani lucrând la negru în Grecia – o muncă asupra căreia nimeni nu poate avea dubii în afară de moldoveanul săgetat de dragostea ei, de asemenea, ne vom amuza de tânărul care așteaptă, citind *Lecțiile de literatură* ale lui Nabokov, întoarcerea vecinilor de palier care vor porni centrala lor ca să poată avea și el apă caldă la propria chiuvetă; ne va înduioșa soarta lui Maşka – mașina ridicată la rangul de membru al familiei, și de asemenea, eforturile naratoarei care caută un leac pentru mama ei bolnavă și este obligată să facă sacrificii enorme de natură nu numai financiară...

Soarta femeii „tomberoanelor” îl va șoca pe cititor prin descrierea mizerabilistă, nuanțată de un umor teribil. De asemenea, cititorul se va împărți între râs și lacrimi citind nuvela *O roșie stricată* sau frământările cerșetorului orb evocat în *Abel, fratele meu*; va urmări cu interes tribulațiile „demolatorilor” statuii lui Lenin, „al cărei beton e tare ca un bolșevic înveterat”, și gândurile obosite ale unui înțelept traducător al lui Llosa, care converg spre faimoasa formulă a Premiului Nobel: „Toate ființele sunt una singură, toate cărțile sunt la fel.”

În ordinea speculației filozofice, ne vom pierde în deambulările celui mai în vârstă dintre scriitorii basarabeni, care ne va antrena în meandrele timpului primordial. Diferențele generaționiste se regăsesc în varietatea de stiluri, clasice și tipologizante pentru a prezenta personaje universitare insolite sau despuiate – simplu, sobru, potrivit titlului însuși al unei nuvele *Omul și ploaia lui*, ușor ironic și distanțat pentru a ne explica „mirosul apei când se stropește asfaltul la prânz”, sau, în același ton, când ni se povestesc pregătirile pentru trimiterea unei telegrame (imaginare, bineînțeles).

Așa încât, este firesc ca această selecție de texte să poată satisface gusturile unui public larg, doritor să descopere un amplu evantai de producții literare, caracterizate printr-o diversitate de stiluri, ușor identificabile pentru cel care le va citi fără prejudecăți de orice fel. Avem certitudinea că cititorii vor aprecia valoarea și savoarea acestei antologii.

Nouvelles de Moldavie, Sélection, notices biographiques Lucreția Bârlădeanu. Traduit du roumain par Jean-Louis Courriol. Non Lieu, Paris 2013.

Autorii din sumar: Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Lucreția Bârlădeanu, Zina Cenușă, Vitalie Ciobanu, Iulian Ciocan, Dumitru Crudu, Ioan Mânăscurtă, Anatol Moraru, Claudia Partole, Mihai Ștefan Poiată, Mihaela Perciun, Nicolae Rusu, Nicolae Spătaru, Emanuela Sprânceană, Vlad Zbârciog.

■

Lecturi

Asediul Vieții

„Încă nu avem un roman al revoluției”, expresia circulă anxios prin spațiul literar românesc, sugerând un oarecare decalaj tematic sau poate neputința de a trata un subiect cețos, cu implicații majore și imprevizibile. O afirmație care nu mai rezistă atunci când o extindem asupra unei alte perioade – începutul tranziției. Un roman al tranziției românești (și nu doar al tranziției), **Asediul Vienei** de Horia Ursu nu-și menajează deloc cititorii, o literatură care pare ieșită dintr-o răbufnire recalci-

de

Alexandru Tabac

trantă împotriva gregarității de tot soiul. Este prima impresie de lectură. Brută.

Structura alambicată, multiplele voci narative (cine vorbește?, cine vede?, cine scrie?), suprapunerea firelor epice, prezența mai multor personaje care inițial sunt despărțite de o perdea netransparentă, deși acțiunea are loc în același oraș transilvănean (probabil Baia Mare, cele mai multe indicii duc acolo – râul Săsar, Munții Gutâi, Turnul Măcelarilor, Turnul Ștefan, deși ar putea fi la fel de bine Clujul – Piața Carolina – sau Târgu-Mureș – Universitatea „Petru Maior”), glisajul neobosit pe axa temporală, în special analepsele, dar și anticipațiile, hoinăreala prin grădina onirică a indivizilor ce locuiesc, mai mult sau mai puțin resemnați, această carte, aparenta lipsă de „fabulă”, senzația că asistăm la o „reconstituire” se topesc într-o lectură solicitantă și mobilizatoare.

Distanța fizică și afectivă ce separă personajele la început pare destul de mare, nici nu bănuim că își cunosc unele altora cutumele, chiar și frivolitățile. Prezentul aproape că nu mai contează, cu excepția cazului când se stinge în moarte, e doar estuarul unor vieți sleite de acumularea reziduurilor existențiale. Viața personajelor e maculată de compromisuri jenante, de neîmpliniri „enigmatice”. Iar Piața Carolina, din centrul vechi al orașului, asistă exoftalmic la această metamorfoză continuă. Autorul e preocupat atât de canavaua propriului text, se simte aici un puseu textualist care nu exclude însă realismul scriiturii, cât și de inflexiunile stilului și de problematica sensului. Ambiguitățile pe care le generează textul provoacă atenția cititorului, care riscă de altfel să alunece, în cazul unei lecturi mai puțin profunde, într-o deconcertare temeinică. Pistele false sunt însă, la rândul lor, anulate prin explicitări ulterioare. Textul îl obligă pe lector să stabilească filiații, relații conjuncturale, astfel încât cercul personajelor să se strângă și să devină „frecventabil”.

Transilvania, cea mai prosperă provincie românească, e surprinsă în ipostaze sumbre și deloc încurajatoare. Se răsfrâng asupra ei dezamăgirea unei revoluții confiscate (Jos Iliescu!, Jos comuniștii!), mineriada, impostura agresivă a unei noi/vechi clase și moartea care-și cască ochii din toate ungherele. Cele patru citate (elemente paratextuale) „ștanțate” pe prima pagină conțin substanța semantică a întregii cărți. Dezagregarea unei lumi, vidul devorator, nimicul ca esență reverberează fără-ncetare în pirueta fiecărui gest, fie el solemn, mimat sau inutil. Ritualizarea excesivă a vieții nu lasă loc de prea multă libertate individuală.

Mai sunt câteva zile până la Revelion, aflăm acest detaliu chiar de la începutul cărții, există și o scrisoare semnată și datată de Doamna Ster – 15 XII ’95, prin care Petru Șendrean, chiriaș în casa acesteia, e rugat să organizeze o licitație pentru a vinde patru tablouri. Acest interval de câteva zile e umplut însă de regretele, reveriile, amintirile și iluziile personajelor, se produce astfel o uimitoare dilatare temporală. Timpul începe să dospească, să acumuleze scenarii, să-și plimbe nestingherit trena prin hăul istoriei. Revelionul cu vânzare organizat de Petru Șendrean, asistent universitar, și Iolanda, fostă/viitoare iubită, constituie un eveniment inedit pentru un oraș de provincie. Trei din cele patru tablouri își vor găsi un proprietar (Ignat P. Brândușă) dornic să-și facă publicitate și să se lanseze în vârtejul politicii. Ceilalți participanți la petrecere se vor alege cu burțile mulțumite și cu satisfacția unei nopți pe cinste. Dar cartea nu se putea încheia în „focuri de artificii”, ci printr-o moarte simbolică și sacrificială. Flavius-Tiberius Moduna moare înjunghiat.

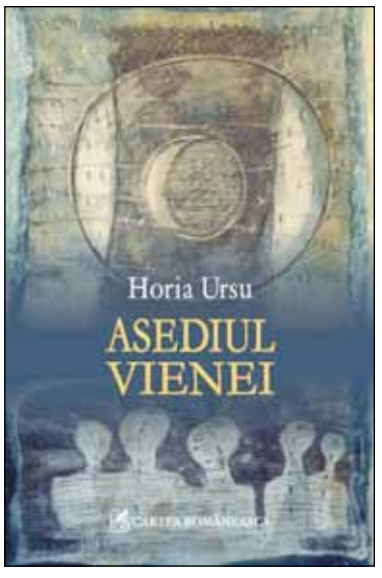

Ne trece prin fața ochilor o lume de învinși, pulverizată peste marginile ei naturale, destrămată și golită de sens, dar cu atât mai verosimilă. Fluxul emigrării disipează treptat diversitatea etnică, coloritul transilvan. Că sunt evrei, maghiari sau germani, locuitorii acestei provincii par să gândească la unison – viața-i în altă parte. Poate la Viena! Poate la Budapesta!

Romanul lui Horia Ursu e ușor neconvențional, povestea pe care o răsfiră conține detalii câteodată anoste, felii mici și disparate ale unui cotidian abstrus, imagini fragmentate, reflecții subiective pătrunse de irizații tragicomice. Din inadecvarea la realitate apar umorul negru, ironia acidă, observația critică, gluma bufă. În marea lor majoritate, personajele lui Horia Ursu au pretenția unor intelectuali sau artiști ce se consideră demni de imortalizare, Grațian – „viitor fost mare regizor de film și viitor fost mare sculptor”, și nu ezită să utilizeze cu orice ocazie referințe livrești. Își trăiesc prețios acest tip de manifestare culturală, în ciuda faptului că realitatea îi contrazice sarcastic de fiecare dată – „Dacă un roman neterminat e socotit genial, unul nescris e încă și mai genial” sau „Istoria locală a capodoperelor nescrise conținea titluri demne de marile literaturi ale lumii.” Cred că una dintre preocupările autorului ține exclusiv de limbaj și de avatarurile limbajului în domeniul artistic. Spun astea pentru că Horia Ursu caută să evite stereotipiile, formulele înțepenite, iar când o face, cu intenție bineînțeles, „îngroșarea” produce efect ilar. Nu e ușor să scrii pagini critice despre critica artei și să nu cazi în capcana pe care acest demers o presupune. Relectura romanului. Obligatorie.

Horia Ursu, ***Asediul Vienei***. Editura Cartea Românească, 2007, 456 pag.

■

Metamorfoze

Diana Iepure debutează editorial cu poezie, *Liliuţa*, la o editură de nişă, Vinea, în 2004, aşa cum apare aproape toată poezia contemporană. A mai publicat în presă, inclusiv în cea electronică, iar de curând a scos al doilea volum, **O sută cincizeci de mii la peluze** (Editura Casa de Pariuri Literare, Bucureşti, 2011).

Placheta se deschide cu o introducere proprie, care dovedeşte o înrudire tranşantă cu generaţia de care aparţine

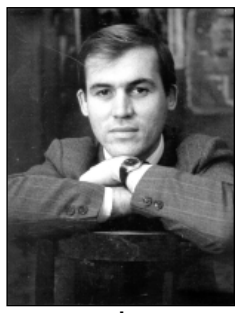

de

Grigore Chiper

(Crudu, fraţii Vakulovski, Baştovoi-Savatie etc.). Într-un poem îşi declină apartenenţa la vreo generaţie („nu fac parte din nicio generaţie/ mă doare-n cot/ de generaţii” – *la naiba*), dar nu trebuie transferate mecanic afirmaţiile literare în planul metaliterar. Dacă generaţia mea, optzecistă, încerca/încearcă să se delimiteze de epoca sovietică, învinuind-o de sechelele pe care este nevoită să le poarte, nedorind să-şi amintească, dorind, de fapt, să închidă cât mai repede capitolul sau adoptând un stil cel mult neutru, al îndepărtării, al unei treceri în grabă ca pe lângă un tărâm otrăvit, generaţia Dianei Iepure, nouăzecist-douămiistă, trăieşte un fel de admiraţie în negativ, o fascinaţie în termeni sado-maso faţă de o perioadă sociopolitică, în care abia dacă apucase să facă primii paşi în viaţa matură. Percepţia lor e uşor diferită. În ce o priveşte pe Diana Iepure, ea nu menajează urss-ul şi totodată preferă să vorbească, fără jenă, despre victor fiodorovici sau colea omul. Este un brand al generaţiei, etalat de mulţi dintre autorii invocaţi sau rămaşi dincolo de paranteză.

Introducerea de care aminteam mai sus reprezintă un autoportret schiţat din câteva amintiri, prin care autoarea se tratează de iluzii (asta face şi în poezie). Îi tratează poate şi pe alţii, dar poezia este în primul rând un discurs introspectiv şi foarte puţin prospectiv. Textul este înţesat de localisme şi sovietisme (cinematograful Moscova, universitatea Vladimir Ilici Lenin, istoria pcus, biblioteca Krupskaia etc.), având menirea să dea, mai ales în Ţară, în dreapta Prutului, nota de diferenţă a poeziei basarabene actuale, dar şi pentru a-şi demonstra identitatea aşa cum este, acest „pasport”, vorba autoarei, transmis Orbi et Urbi.

Volumul mai conţine şi un *motto* din Alexandru Muşina, prin intermediul căruia sugerează, credem, rolul pe care îl acordă confesiunii şi mărturiei. Întrebarea poetului de la Braşov devine afirmaţie desfăşurată pe parcursul cărţii. Poeta exprimă încrederea că sinceritatea dezgolită poate deveni cel mai elocvent document al epocii pe care o traversăm. Nu întâmplător, Felix Nicolau o situează – într-o creionare pe coperta a patra – în trendul numit *noua sinceritate* sau *performatism* poetic.

Volumul este conceput sub forma unei odisee, de la naştere până la moartea unor rude şi apropiaţi, astfel, materia cărţii se rarefiază pe parcurs de obiectele poetice, aşa cum se întâmplă cu depopularea Basarabiei înseşi. În fiecare ciclu este privilegiat un aspect sau altul din viaţa „sovietică” a autoarei, dar cartea rămâne per ansamblu extrem de unitară.

Poemul care deschide volumul, *ostrovul cu jucării*, desfoliază universul unui eden, prins între chingile realităţii redate mai mult cu umbre decât cu lumini. Poemul are un scenariu: mai întâi sunt prezentaţi protagoniştii. Culorile nu sunt favorabile, dar evenimentele care să confirme sau să infirme încă lipsesc. Apoi este înfăţişată o lume mirifică situată undeva peste Nistru: „acolo viaţa era frumoasă/ cocoşei de zahăr/ pirojoace cu magiun de numai trei copeici/ îngheţată sifon carusel cinema”. Descrierea paradisului este continuată cu scene despre o copilărie la fel de ispititoare, din a cărei perspectivă este realizată amintirea: „margareta îmi zicea că/apa aduce pe ostrov jucării/ eu o credeam/ şi îmi închipuiam cum stau acolo/ claie peste grămadă/ păpuşi despletite cu alge în păr/ ursuleţi de plastic”. Brusc, povestea este bruiată de vocile realităţii, încheindu-se dur-realist, poate cu unele accente feministe, proiectate dintr-o copilărie confuză. Cel mai mult însă contează încărcătura parabolică pe care le au cele două lumi, dincoace şi dincolo de Nistru, aşa cum în Basarabia toate au conotaţii duble. În alt text, de exemplu, îl vede pe „poetul leopold crâmpei” „cu gheara lui neagră şi lungă/ tăind în două trecerea de pietoni” (*gheara*).

Amintirea constituie procedeul declanşator al poeziei. Poeticul, care nu înseamnă idilic, se încheagă la intersecţia trecutului cu amintirea. Prezentul e doar un interstiţiu, un scurt popas. Uneori trecutul ajunge departe, până spre ţinutul lui Hades.

Biograficul ocupă un loc dominant în urzeala cărţii, de aceea, notele ei lapidare de la începutul cărţii devin utile în descifrarea unor simboluri obscure şi a unor atitudini. Tema oedipiană se desprinde din primele poezii şi capătă uneori accente kafkiene: „nefericirea ei fericirea voastră/ ne-a zis tata mie şi victoriei” (*felicia*). Alteori personajul e discret („camionul şcolii ce ne ducea departe de sat prin hopuri şi colb/ zdruncinând sânii abia răsăriţi ai elevelor tale/ ce-aveau să vadă Ermitajul şi Neva, şi Zimnii Dvoreţ” – *rochia de mireasă*) şi poate fi developat apelând la confesiunile din introducere: „Printr-a patra a ajuns tata director, iar mama îmi era dirigintă. Nu doresc nimănui să treacă prin aşa experienţă”.

Epoca sovietică este surprinsă bine, iar comparaţiile sau asociaţiile pe care i le provoacă sunt simptomatice. Iată un fragment de relaţie interetnică: „şi-a venit de la chişinău/ inna o rusoaică foarte galbenă şi suplă/ care n-a făcut niciodată parte din fericirea noastră/ nici noi dintr-a ei” (*felicia*) sau baia comunală: „aşteptam ieşirea afară/ la ger/ să aud scârţâind zăpada sub mine/ şi să mă simt iar eliberată/ dintr-un lagăr de concentrare/ cum văzusem în filmele ruseşti despre nemţi şi partizani” (*baia*).

Universul cărţii e unul închis, prins cu clamele timpului şi destinului. Unele personaje migrează dintr-un text în altul, creând impresia de animale hăituite, dornice de evadare.

Poezia îşi reclamă funcţia de oglindă a călătorului prin viaţă, trecând prin toate ciclurile vitale: naştere şi copilărie, iniţiere, rafinamentul maturităţii şi moarte. Tema iniţierii ocupă un spaţiu generos prin caracterul ei conflictual şi tulburător. Două sunt ideile pe care poeta ţine să le evidenţieze cu obstinaţie: fiecare persoană descoperă pe cont propriu lumea şi viaţa şi fiecare ins are dreptul la o poveste: „lasă mamă/ că nu-mi trebuie mie moş crăciun/ aşa ţi-am spus/ dar a fost o minciună” (*ratarea nr. 2. Cu minciună*). Şi peste toate se ridică (sau coboară) poemele maturităţii, care au în întregime un gust amar (*metamorfoze, operă şi balet, tobogan* ş. a.).

Cu acest volum (pe cel de debut nu i l-am citit), poeta devine un nume important al poeziei române. Compasiunea, echidistanţa, visceralul, maternul sunt trăsăturile care o circumscriu totodată unei poezii româneşti feminine de cea mai bună calitate.

Reîncarnări poetice

Tema crepusculară domină, de departe, noua plachetă de versuri a lui Gheorghe Calamanciuc, **Alunecarea din vis** (Editura Lumina, Chişinău, 2012). Miezul expresiei este unul direct: dorul e dor, neliniştea nelinişte, nostalgia nostalgie. Dincolo de notaţia directă, prin care se distinge cartea, se impun metafora şi imaginea încărcată, curtate cu abilitate de poetul experimentat: „... inima mea – păianjen feros şi rece ca rana mortului”, scrie în *nu pot scutura amurgul*. Poemul lui Calamanciuc e un altoi pe care sunt grefate aceste două tipuri de discurs, în fond diferite: directeţea care dă la o parte ocolişurile, înfloriturile şi metafora care caută să ascundă, să intermedieze.

Volumul conţine câteva cicluri. Chiar dacă autorul a căutat să-l evidenţieze pe fiecare, diferenţa e minimă. Primul ciclu se distinge prin autenticitatea trăirii şi a limbajului, dar şi prin gravitate. Aici sunt concentrate toate obsesiile, care vor radia spre interior şi vor contamina întreaga materie a volumului. Începând cu al doilea compartiment, *paradisuri ironice*, poetul îşi permite mai multe libertăţi şi ia distanţă faţă de propria rostire, îşi doreşte să iasă puţin din plasa unor gânduri încrâncenate.

Contrastele şi paradoxurile, am putea afirma, stau la baza poeziei sale. Doar acestea sunt capabile să exprime adevărata sa situaţie şi stare: anotimpurile calde, cu mult soare şi verdeaţă, dintr-o copilărie îndepărtată în timp şi spaţiu, se opun unui destin înstrăinat, nevoit să-şi ducă existenţa într-un oraş „cu bălţi” gata să-l „mănânce”. Dar nu numai oraşul capătă o valoare nesuferită. Însuşi pământul, care „i-a fost atât de drag” şi „atât de cuminte” cu el, îl „umple tot mai pietros, tot mai/ îndărătnic” (*pământ*), copleşindu-l cu dimensiunea sa thanatică.

Registrul cărţii fiind stabilit, poetul doar va varia în jurul stilului sumbru, dezolant, luminat din când în când de vreo amintire. Va adăuga unele elemente noi: mama, divinitatea, iubirea, scrisul ş. a., care să-i facă hăul suportabil.

Iată, umbra lui Stănescu, poetul căruia îi dedică poemul liminar, îngroaşă culorile unor premoniţii negre: „Înaintez,/ cu fiece zi, cu fiece clipă-naintez/ în ne-cuvinte” (*alunecând în ne-cuvinte*). Stănescu nu a făcut decât să dea relief muţeniei blagiene. O confirmă şi poetul de la Bălţi: „Ceva,/ până nu demult lunecând cântător,/ s-a oprit în neştire,/ surprins(ă) de-absenţa misterelor”.

Sensibilitatea disperării îl furnică şi îl poartă prin cele mai neaşteptate ascunzişuri ale imaginaţiei. Imaginile panteiste se conjugă cu cele de metempsihoză creând impresia de volum şi profunzime în poezie. Universul copilăriei, versul testamentar şi împărăţia lui Dumnezeu completează cadrul unor viziuni halucinante: „Când mă voi trece-n neştire,/ purtaţi-mi trunchiul/ prin luminişurile acelea încântătoare./ dacă aveţi,/ fireşte, măcar cea mai mică dorinţă/ să mă reîncarnez în pasăre” (*luminişuri încântătoare*); „Doamne,/ să mă trimiţi într-un fir de iarbă/ dintr-un tărâm ce nu l-ai zămislit încă” (*regretele, firul de iarbă*).

Uneori se furişează accente de îndoială şi interogaţii argheziene: „Şi tu, Doamne, continui să taci mustrător/ contemplându-mi îngrijirea de sine,/ de parcă acest dat/ n-ar ţine de Descălecatul Tău Universal,/ botezat atât de opac şi cu-atâta blândeţe:/ FACERE” (*spânzurat de propria-mi lacrimă*). Poetul acceptă planul lui Dumnezeu, dar îşi exprimă totodată neînţelegerea, simţindu-se exclus din comunicarea cu el. Găsim aici o abordare tipic intelectuală a divinităţii, ca şi întrebările pe care i le pune: „Minunea minunilor săvârşindu-se –/ miliardele celea de suflete/ le va încăpea oare Parnasul pe toate? –/ cum oare găsi-l-voi pe-al tău?” (*într-o disperare, mamă*).

Visul, pătruns în titlul cărţii, cumulează diverse conotaţii. În primul rând, este vorba de vis ca formă unică a omului de a lua contact cu o posibilă viaţă de dincolo. Prevalează semnificaţia de tranziţie, iar „alunecarea din vis” poate fi citită ca reîntoarcere spre viaţă sau, dimpotrivă, călătorie spre marele necunoscut. În următorul ciclu, visul/visarea vor comporta unele accente vădit polemice (*amânăm visările*). În *visurile-mi nescrise* este imaginată o „despărţire veselă”, tratată cu suficientă detaşare şi libertate în conformitate cu ciclul din care face parte, dar încheiată în maniera sa inegalabilă: „Şi-n timp ce pe site-rile lumii/ va sângera ştirea,/ visurile mele nescrise se vor retrage cuminţi/ într-un cuib părăsit,/ aşteptându-mi îndoielnica renaştere”.

Gheorghe Calamanciuc nu se fereşte să vorbească despre vis, tristeţe şi Stănescu. Meritul său este de a fi găsit resursele potrivite acestor teme în care poţi capota oricând. Poezia sa din acest volum reprezintă un exemplu concludent de revigorare a unor teme perene, fără a fi ostentativă sau banală. Poezia adevărată răzbate oriunde.

Diana Iepure, ***O sută cincizeci de mii la peluze***, Editura Casa de Pariuri Literare, Bucureşti, 2011

Gheorghe Calamanciuc, ***Alunecarea din vis***, Editura Lumina, Chişinău, 2012

▣

„Ce-ar mai fi de spus?”

de
Alexandru-Florin Platon

De la *Istorie şi mit în conştiinţa românească* (Humanitas, 1997), niciuna dintre cărţile lui Lucian Boia nu a stîrnit atîta vîlvă ca cea de faţă. Nici nu apăruse bine în librării, după lansarea din noiembrie trecut, că recenziile (cu o singură excepţie, critice) au şi început să curgă. Aproape totul i s-a reproşat lui Lucian Boia, începînd cu finalul „ratat” al cărţii (din cauza echidistanţei autorului faţă de evenimentele din vara lui 2012) şi alegerea neinspirată a titlului (incriminat, deoarece ar prezuma o specificitate istorică inexistentă), pînă la selecţia discutabilă a faptelor (pentru ca demonstraţia să „iasă”) şi simplificarea excesivă a realităţii complexe a trecutului. Unii cronicari au semnalat precaritatea comparaţiilor din carte. Alţii s-au legat de ceea ce spune autorul despre Eminescu (poet a cărui originalitate europeană ar fi „relativă şi discutabilă”) şi de supraaprecierea rolului străinilor în dezvoltarea modernă a României. Un cronicar sau doi i-au imputat dlui Boia că nu propune soluţii de remediere. Alţii, că nu-i ia în seamă pe autohtonii cu merite culturale. În fine, cineva nu a ezitat să scrie despre carte că este „falsă ... şi antipatică”, deoarece înnegreşte totul. Practic, în urma valului de critici, nimic nu a rămas intact din acest volum, literalmente „scanat” de toţi cei care l-au citit.

Nu pot să nu observ, în acest punct, cît de diferită a fost receptarea acestei cărţi faţă de a celeilalte, amintită la început. Apariţia *Istoriei şi mitului...* a stîrnit un adevărat scandal printre istorici, amplificat de coincidenţa sa cu introducerea primelor manuale alternative de istorie (tot în 1997 sau, dacă nu mă înşel, la începutul lui 1998). Acum, scandalul pare a se fi mutat printre cei din afara breslei, care priviseră cu simpatie opera de deconstrucţie a dlui Boia din volumul precedent, semn că, între timp, percepţia comună asupra trecutului dă semne de re-echilibrare, devenind mai puţin negativistă. Voi reveni asupra acestui aspect imediat. Pînă atunci, sînt dator să constat că, scriind după atîţia alţii despre cartea dlui Boia, risc să nu mai am mare lucru de spus. Dacă o fac, totuşi, este pentru a o apăra într-o privinţă care mi s-a părut întrucîtva neglijată de luările de poziţie semnalate mai sus, dar şi pentru a o critica (încă o dată, vai!) exact din motivul pentru care o laud.

În chip evident, eseul dlui Boia este scris dintr-o trăsătură de condei. Este, de asemenea, foarte clar (cum au remarcat şi unii dintre cei care l-au comentat) că el a fost provocat de cele întîmplate în vara anului trecut, cînd întreaga societate s-a polarizat, pe fondul unei puternice emoţii colective. Încercînd să raţionalizeze evenimentele, adică să şi le explice, dl Boia le-a situat în perspectiva duratei, cum ar fi făcut – presupun – orice istoric în căutarea inteligibilităţii. Nu afirm acest lucru ca o descoperire. Autorul însuşi îşi declară mobilul chiar în prologul cărţii: *„Modul extravagant în care s-a derulat psihodrama din vara anului 2012 a lăsat impresia că ţara e defectă... Ceva nu merge în România, şi nu doar sus, în clasa politică, şi nu doar de ieri, de alaltăieri. Să fie un blestem? Nu, e doar istorie. Dar poate că înseamnă acelaşi lucru”* (p. 5-6). Remarcînd, şi de astă dată, expresivitatea stilistică a dlui Boia, dată nu oricui, mă grăbesc să spun că *tocmai* prin prisma acestei metode merită să-i fie apreciată cartea. Procedeul poate părea banal, dar nu este, fie şi pentru că, în oglinda timpului (scurt sau lung), prezentul capătă, întotdeauna, alte proporţii. Ştim asta nu numai din marea istorie, ci şi din propriile noastre biografii. În al doilea rînd, un asemenea procedeu facilitează considerabil actul însuşi al cunoaşterii, care este, cum bine se ştie (mai ales în istorie şi ştiinţele sociale), contextual şi diacronic. De aceea, risc să afirm că, *principial*, dl Boia are perfectă dreptate încercînd să pună, *în acest mod*, un diagnostic: lumea de astăzi, cu neajunsurile şi lucrurile sale pozitive, poate fi mai bine înţeleasă (şi acceptată) numai dacă o înscriem în timpul istoric (lung sau scurt), care arată de unde (ne) vin şi (ni) se trag toate. Se prea poate, de aceea, ca, urmărind să înţeleagă o situaţie actuală cu mijloacele unui istoric, dl Boia să ne fi făcut, pînă la urmă, nouă, tuturor, fără să-şi fi propus neapărat acest lucru, un mare serviciu, redeşteptîndu-ne sensibilitatea pentru un Trecut (cu majusculă), faţă de care, atît în timpul comunismului, cît şi după aceea, am avut un raport echivoc, marcat de cunoaştere superficială, denaturare, negare (în anumite privinţe) şi asumare incompletă. Aceasta este, însă, o altă poveste, de spus cu alt prilej, iar cărţile dlui Boia (cele două amintite mai sus) vor avea, şi aici, locul lor.

Ajung, acum, la partea critică. Spus pe şleau, ceea mi se pare că reprezintă marele păcat al acestei cărţi este, aparent paradoxal, extrema sa conciziune. Cu alte cuvinte – şi mai puţin elegant – lipsa ei de adîncime. Nu vreau să spun prin asta că textul este superficial. Nu este: firul narativ al cărţii este fără cusur şi multe dintre reperele alese de autor pentru a-şi ilustra teza îi susţin (uneori destul de convingător) demonstraţia, dînd ansamblului un aer verosimil. Cartea nu are, însă, complexitatea pe care o pretinde un asemenea grav subiect. Cu diferenţe de ton, aceasta este o observaţie făcută de mai mulţi comentatori ai volumului. Dl Paul Cernat, de exemplu, observă, cu perspicacitate, abilitatea (considerată, în acelaşi timp, şi un defect) dlui Boia *„de a extrage cu concizie şi claritate «ideile principale» dintr-o istorie complicată, supusă tuturor manipulărilor şi controverselor”* („Observator cultural”, http://www.observatorcultural.ro/De-ce-nu-e-Lucian-Boia-altfel*articleID_28150-articles_details.html); aceeaşi opinie răzbate, mai puţin explicit, şi din cronica dlui Horia Pătraşcu („Observator cultural”, anul XIII, nr. 399 (657), 17-23 ianuarie 2013, p. 8-9). Dlui Tudorel Urian, volumul autorului îi apare *„ca o călătorie cu trenul prin istoria românilor”* („Evenimentul zilei”, http://www.evz.ro/detalii/stiri/ar-putea-fi-romania-altfel-1021740.html). În fine, pentru dl Cristian Ghinea cartea este, nici mai mult, nici mai puţin, banală ca un *„talk-show plictisitor”*, plină de *„vorbărie şi ... clişee”* („Dilema Veche”, http://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-opinii/articol/o-carte-altfel-banala-un-talk-show).

În apărarea dlui Boia trebuie, totuşi, spus că, reacţionînd „la cald” (cum ar fi făcut-o, poate, şi alţii, dacă ar fi avut aceeaşi înzestrare intelectuală şi detaşare analitică), nu i se putea pretinde autorului să scrie un tratat. Chiar şi aşa, însă, formulate lapidar, sînt afirmaţiile sale riguros corecte? Şi, în aceeaşi cheie, sînt deducţiile operate de autor din faptele pe care le evocă, verosimile? Glumind, voi răspunde în stilul dlui Boia: şi da, şi nu.

Bunăoară, enunţul autorului privitor la *„slăbiciunea statului”*, considerată o *„trăsătură specifică”* a istoriei româneşti (p. 14-17), mi se pare îndreptăţit (deşi, nu pentru toate motivele arătate de dl Boia; nu insist, dar spun, numai, că de vină pentru acest fapt nu este maniera de succesiune la tronul celor două ţări române, definită, spune autorul, de *„reguli vagi”* şi *„prea puţin respectate”*, ci conjunctura politică externă şi, pe de altă parte, o relativă identificare a statului cu persoana domnului – particularitate care „vine” din Bizanţ, fiind, în grade diferite, moştenită de toate structurile politice succesoare ale Imperiului). Verosimilă (şi documentabilă de sursele din prima jumătate a secolului al XIX-lea) este şi afirmaţia despre precara instituţionalizare a vieţii sociale şi politice de la începuturile modernităţii, pusă în lumină de preferinţa românilor pentru „strategii informale” (şi – aş adăuga eu – directe sau personale) de comunicare, în dauna *„forţei abstracte a legilor”* (p. 38). La fel de plauzibile sînt şi consideraţiile referitoare la puterea simbolică a „Conducătorului” în istoria noastră, încurajată să ia proporţii de lipsa „unui mecanism complex şi echilibrat al puterilor şi responsabilităţilor”, tipic pentru „societăţile patriarhale, cu organizare sumară” (p. 39). Demnă de reţinut mi se pare şi explicarea relativei uşurinţe cu care s-a instaurat comunismul în România prin cauze de ordin social (polaritatea elite-lume rurală, precaritatea „clasei mijlocii” etc.), care au cîntărit mult în impunerea noului regim (p. 65-66), ca, de altfel, şi, de asemenea, mica demonstraţie pe care o face autorul pentru a ne convinge, dacă mai era nevoie, de caracterul heteroclit al elitei postcomuniste a României (p. 90-91 şi urm.). Dl Boia este cel mai bun, atunci cînd „coboară” spre zonele de profunzime ale unor – aşa cum le numeşte el – particularităţi istorice, explicîndu-le, într-o manieră mai complexă, prin factori de ordin social-istoric, cultural şi politic. De aici provine, sînt înclinat să cred, aerul de adevăr al întregii sale demonstraţii.

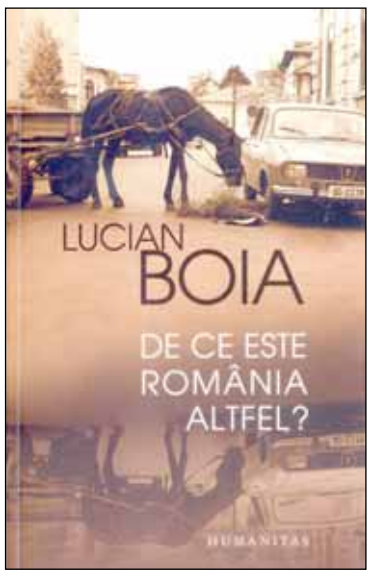

Invers, cu totul implauzibil este dl Boia, atunci cînd părăseşte terenul faptelor atestabile, lansîndu-se în consideraţii superficiale, inspirate de mai mult decît discutabila „psihologie a popoarelor”. Nu zic că, uneori, aceste caracterizări (făcute celebre la noi de Dumitru Drăghicescu şi Constantin Rădulescu-Motru) nu ne vin spontan pe limbă, cînd descriem lapidar o alteritate colectivă, asociindu-i o particularitate „distinctivă”. Problema este, însă, cum o documentăm şi cîtă cuprindere îi atribuim. De exemplu, mă îndoiesc profund că una din trăsăturile românilor este „complexul de inferioritate”, care, din cîte îl înţeleg pe dl Boia, s-ar fi cristalizat odată cu identitatea naţională, cînd „ne”-am fi descoperit – scrie autorul – „neînsemnătatea” (p. 33). Cum putem pune în evidenţă un asemenea „complex” prin dovezi istorice? În nici un caz prin latinismul Şcolii Ardelene (p. 33), prin „dacismul” lui Nicolae Densuşianu (p. 34) sau prin emfatica pretenţie, produsă de istoriografia ’48-istă, că românii au fost, în Evul Mediu, un *propugnaculum Christianitatis* („bastion al Creştinătăţii”), pe care ar fi apărat-o împotriva Islamului (p. 35). Ca un impenitent deconstructor al miturilor naţionale, dl Boia ar fi trebuit să nu uite că acest gen de supralicitări intră în orice alchimie a sentimentului naţional, nefiind cîtuşi de puţin expresia unui „complex de inferioritate”. Dimpotrivă! Ceea ce denotă ele este *autoexaltarea* originilor şi rolului istoric, proprie *tuturor* naţiunilor, mai vechi sau mai noi.

Nici „dramatizarea relaţiilor cu străinii”, identificată de dl Boia (e drept, nu explicit), ca încă o particularitate „neaoşă”, „care prinde contur accentuat în secolul al XIX-lea (pentru a rămîne pînă astăzi la ordinea zilei)” (p. 36), nu mi se pare, din acelaşi unghi, mai convingătoare. Ca expresie aproape eponimă a alterităţii, imaginea (pozitivă sau, cel mai adesea, negativă) a străinului intră, de asemenea, în alcătuirea oricărei identităţi, pe versantul opus al acesteia.

Ce să mai spun de chestiunea onoarei românilor (p. 58-60), a cărei precaritate este demonstrată de autor prin uşurinţa cu care România şi-a schimbat alianţele, atît în 1916-1918, cît şi în 1941-1944? Asemenea scurtcircuitări ale istoriei, care, întocmai ca şi comparaţiile cu Finlanda şi Polonia, nu ţin cont de concreteţea istorică, nu servesc, ci subminează teza pretinsei specificităţi româneşti, atît de dragă autorului.

La fel de discutabilă este şi interpretarea ca un mare handicap istoric a întîrzierii formării statelor româneşti faţă de cele europene (p. 7-8). Este, aici, un mic viciu de logică: dacă Bulgaria, Serbia şi Ungaria (contrapuse situaţiei româneşti) s-au format, ca imperii şi regate, mai timpuriu, acest lucru nu le-a făcut, totuşi, să fie mai „avansate” decît Ţările Române (în anumite privinţe, aş spune chiar că dimpotrivă). Nici prin acest lucru nu mi se pare că România este „altfel”.

Dar, ce însemnă, pînă la urmă, „altfel”? Au spus-o, mai bine decît mine, aproape toţi comentatorii cărţii: nimic. Fiecare ţară este, în felul ei, altfel.

Dl Boia şi-a construit o binemeritată reputaţie istoriografică de deconstructor al miturilor istorice naţionale. Precum se ştie, acestea sînt, pretutindeni, create prin selectarea, esenţializarea şi puternica investiţie semantică a unor aspecte ale evoluţiei istorice. Închizîndu-i ultima carte, mă întreb dacă autorul nu a devenit, cumva, el însuşi, începătorul involuntar al unui nou mit fondator românesc: cel al excepţionalităţii negative? Ar fi culmea ironiei.

Lucian Boia, ***De ce este România altfel?***, Bucureşti, Editura Humanitas, 2013. Titlul cronicii de faţă îl reproduce pe cel al unei cărţi, memorabilă la vremea sa, semnată de Dan Petrescu şi Liviu Cangeopol: *Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o ţară ocupată*, Bucureşti, Editura Minerva, 1990

▣

O carte de Mo Yan

„Cu un halucinant realism, îmbină legendele, istoria și actualitatea”, așa sună motivația juriului pentru acordarea Premiului Nobel pentru Literatură în 2012 scriitorului chinez Mo Yan. A fost o decizie care a stârnit destule dispute, dar și ridicări din umeri. Prima carte de Mo Yan tradusă în română a apărut în colecția Raftul Denisei de la Humanitas cu aproximativ

de

Răzvan Mihai Năstase

patru ani în urmă, este vorba de *Sorgul roșu*, în traducerea lui Dinu Luca, un reputat sinolog, dar nu tot la fel de talentat traducător. O carte violentă, care descrie viața a mai multe generații de chinezi din provincia Gaomi, ale căror istorii mici s-au pomenit aruncate în malaxorul unei istorii mult mai mari, care a cuprins conflictele sângeroase cu Japonia, revolte și războaie civile ori șocul instaurării regimului comunist. Cartea, din păcate, nu s-a vândut prea bine la vremea respectivă, și a fost nevoie ca Mo Yan să primească un premiu de anvergura Nobelului pentru ca editorii români să-și îndrepte din nou atenția spre volumele lui. Astfel, în toamna anului trecut, și din dorința de a specula publicitatea gratuită iscată de numele lui Mo Yan, au apărut alte două traduceri, *Obosit de viață, obosit de moarte* (Humanitas Fiction) și *Schimbarea* (Editura Trei).

Schimbarea este cu siguranță o carte stranie și atipică, atât în rândul volumelor semnate de Mo Yan, cât și prin prisma dificultăților pe care cineva interesat de clasificări le-ar avea cu această carte. În ciuda dimensiunilor reduse, volumul de față reușește să îmbine convenții literare ale unor specii distincte și să plutească într-o fascinantă incertitudine izvorâtă din estomparea granițelor narative. S-ar zice că e un text autobiografic, asta dacă ar fi să-i dăm crezare autorului, dar ce fel de text autobiografic este acela în care naratorul ocupă un rol absolut minor și episodic, se dă la o parte, acceptând ca acțiunea să-l ocolească și să joace doar rolul de martor care povestește detașat și numai rareori comentează evenimentele la care asistă? Mai mult, naratorul practică un soi de atenție selectivă, decantând din biografia personală numai episoadele care îl interesează și care au în centru o mână de personaje, precum profesorul de matematică Liu Tianguang, poreclit și Liu „Gură Mare”, ambițiosul prieten al naratorului He Zhiwu sau frumoasa Lu Wenli, în stare să sucească foarte lesne mințile celorlalți doi. Restul de tranșe de viață și de istorie par a fi date la o parte complet și cu bună știință.

Povestea unui triunghi amoros imposibil este una relativ simplă, dar dincolo de faptele propriu-zise, remarcabil este talentul lui Mo Yan de a zugrăvi prin detalii mici viața banală, de zi cu zi, a protagoniștilor. După nenumărate cărți în care atrocitățile unor regimuri totalitare sunt descrise pe larg, iar viața banală a oamenilor care au trăit sub acele regimuri nu pare să intereseze pe nimeni, o asemenea abordare precum cea propusă de scriitorul chinez este întru totul inedită. Ani la rând Premiul Nobel a părut a recompensa scriitori care nu aveau ochi decât pentru orori, și care-și transformau cărțile în manifeste, dimensiunea militantă a scriiturii lor depășind uneori valoarea literară intrinsecă a textelor. De aceea, nu m-a mirat deloc să constat că printre principalele acuze care i s-au adus lui Mo Yan a fost tocmai faptul că nu a militat împotriva regimului comunist, că nu este un disident, un luptător de gherilă împotriva sistemului. În *Schimbarea*, Mo Yan mi se pare însă un scriitor de o mult mai mare finețe, subminând mascat și subtil sistemul, prin descrierea extrem de detaliată a vieților unor oameni ca oricare alții, a sărăciei în care ei se simt bine, a resemnării care le înconjoară viețile lipsite de alternativă, a îndobitocirii maselor care se produce lent, fără ca poporul să bage de seamă și fără să se opună. Poate că episodul cel mai puternic al întregii cărți este acela în care un tânăr militar ceva mai isteț ca alții este solicitat de superiori să se înscrie la un examen pentru admiterea la universitate, deoarece unității i se repartizase un astfel de post. Ceea ce nu știu ofițerii, iar tânărul refuză să le spună de frică, este că el abia terminase clasele primare. Nedorind să înșele așteptări, și resimțind o formidabilă presiune atât din partea mediului social, cât și a familiei, protagonistul se angajează într-o nebunească tentativă de a învăța de unul singur matematică, fizică și chimie. Impresionează descrierea în cuvinte simple a luptei interioare care se dă între sentimentul datoriei, sentimentul vinovăției și al parvenitismului, ambiția personală, și dorința altruistă de a îmbunătăți prin rezultatele proprii viețile celor din jur. „Nu era timp de exerciții – nu puteam face altceva decât să citesc și să încerc să înțeleg totul din manualele pe care le primisem. Trebuia să memorez o puzderie de formule, fără să-mi fac probleme că le înțeleg sau nu. Am umplut deci pereții depozitului cu formule desenate în tuș în vreme ce mă străduiam de unul singur, pendulând între speranță și deznădejde. Mai ales ultima. Speranțele mi se topeau, am devenit palid, am slăbit, mi s-a încâlcit părul – instructorul nostru politic zicea că arăt ca un deținut. Apoi, într-o zi de august, m-a chemat la el: — Am primit chiar acum un telefon, a spus, și mi s-a zis că locul la examen care ni s-a promis a fost redistribuit. Mă aștept să primești această schimbare cu o atitudine corespunzătoare.” (p. 71) Formidabil de exact este descrisă *supunerea* – personajul acceptă să-și anuleze voința și liberul arbitru, individualitatea îi este călcată în picioare fără discuții inutile. Un episod ca acesta, relatat cu o scriitură rece și tăioasă, mișcă (aproape la fel de tare) ca o întreagă carte de Hertha Müller, să spunem. Deși Mo Yan nu a ales calea unei revolte fățișe anti-*establishment*, dovedește că o realitate detestabilă poate fi subminată cu rafinament și din interior.

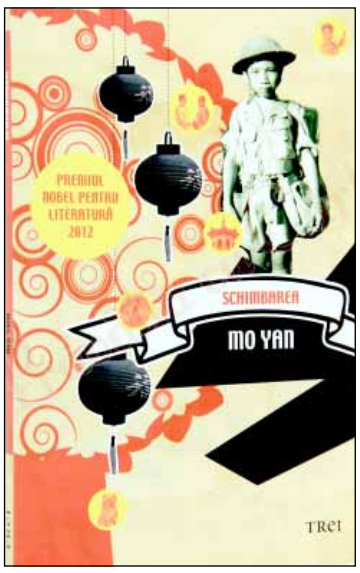

Ar mai fi de amintit faptul că ediția în limba română a cărții de față este un demers editorial riscant și care, de regulă, nu se face. Mai precis, traducerea lui Bogdan Perdivară (foarte bună de altfel) nu s-a făcut direct din chineză, ci prin intermediul englezei. Această dublă mediere cu siguranță că e de natură să piardă pe drum anumite nuanțe și să-l facă pe cititor să se întrebe cât din textul care ajunge sub ochii lui aparține cu adevărat autorului.

Schimbarea e ușor de citit, dar greu de categorisit și de înțeles. La limita dintre jurnal, eseu, nuvelă mai amplă, scriere autobiografică, textul este un bun prilej de a-l descoperi pe laureatul Premiului Nobel pentru Literatură din 2012, un scriitor pe cât de puțin cunoscut la noi, pe atât de interesant și atipic.

Mo Yan, ***Schimbarea.*** Traducere din engleză de Bogdan Perdivară, consultant sinolog Florentina Vișan, Editura Trei, București, 2012, 128 p.

■

Jurnalul unei Țestoase

pe atunci...

aveam pe atunci auzul unei vulpi de la pol și văzul unei pajuri. noaptea, pasul tiptil al șoarecelui în pereții casei îl auzeam și cărăbușii în pufii plopilor din vale îi vedeam. stăteam la sfat cu îngeri, cu zînele și spiridușii din

de

Mariana Codruț

cărțile fiului educatoarei și mă luptam pe viață și pe moarte cu diavoli mucoși pe sub meri, prin codrii zumzăitori de mierea-ursului ori printre florile uriașe de bostan.

– e copil, ce știe el?!,

își ziceau părinții, rîzînd cu-ngăduință de cîte vorbe cheltuiam „cu nimenea”, de cîte împunsături cu sabia de alun împărțeam „nimănui” în stînga și-n dreapta.

– sunt bătrîni, ce știu ei?!,

șopteam la urechea tovarășilor de joc, ascunzîndu-ne-n vie: bătrînii nu văd decît ce se vede!

– măi, ce proști!,

ne hlizeam, cu gîndul la lumea lor, mai îngustă chiar și decît crăpăturile din pămînt, în verile fără ploaie...

nu știu cum s-a făcut, dar parcă și-acum aș avea auzul unei vulpi de la pol și văzul unei acvile. vorbesc cu îngeri și diavoli maturi; mă-nțeleg, în sfîrșit, de minune cu duhul singuratic al casei și stau la povești cu cei morți – căci toți, toți au murit! numai eu am rămas *bătrînul* pentru copilul ascuns în carnea mea. cel atît de aproape, încît îi aud răsuflarea ușoară, îi văd orice fir de lumină pe față, cum stăm noi și ne holbăm împreună la lumea din jur, ca la eclipsă.

ce glorioasă mă simt că el mă îngăduie-n preajmă!

■

Două cărți de Grigore Chiper

Poezia optzecistă basarabeană. Schimbare de paradigmă. Colecția „Opera Omnia” - Publicistică și eseu contemporan. Editura Tipo Moldova, Iași, 2013

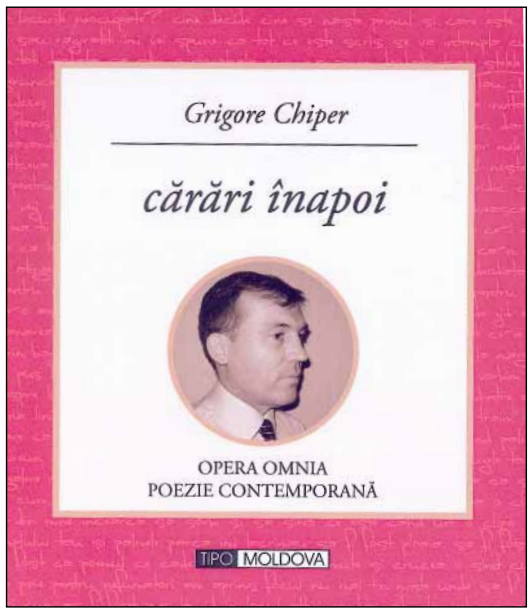

cărări înapoi. Antologie. Colecția „Opera Omnia” - Poezie contemporană. Editura Tipo Moldova, Iași, 2013

De ce există blogurile?

de
Mircea V. Ciobanu

Blogurile există ca să sfârşească într-o carte. Este parafraza care îţi trece prin minte atunci când iei în mână cartea lui Gheorghe Erizanu. O culegere de texte, selectate de pe blogul directorului Editurii Cartier, care pot fi numite (din pasa lui Eugen Lungu) *blogograme*. Cu ascendenţă în genurile arhaice ale scriiturii dintotdeauna. Omul cântă-scrie pentru sine. Blogul de aici apare: nu dintr-o solicitare (a pieţei mediatice), ci din nevoia de a spune. Poate fi numit şi jurnal intim, scris, oximoronic, în văzul lumii. Ca şi doinaşul arhetipal, bloggerul îşi cântă nevoile şi impresiile. Atunci când cântă bine, se adună lumea lângă pârleaz, să-l asculte.

Iată o secvenţă de *doină* din cartea lui Erizanu: „A explodat becul. A ars rola. Un fir electric a avut un scurtcircuit în perete. Arsenal a fost umilită de Messi. Vinul bun s-a terminat. Soţia te mângâie cu spatele. Şi vorbeşte cu Facebook-ul. În acvariu au mai rămas doar doi peşti. S-a blocat lacătul de la garaj. Maşina lucrează ba la turaţii mici, ba la turaţii mari. Câinele vecinului se uşurează pe gazonul tău. De fapt, din gazon a rămas doar denumirea. Extensorul ţi-a prins părul de pe piept. Te-ai tăiat cu lama la bărbieritul de dimineaţă. Ai pierdut toate manualele la concursul ministerului fără stepaniuk. Arenda te sugrumă. Nu-ţi mai suni prietenii miniştri. Ei au de clădit o ţară. Cineva îţi spune că ai închipuiri. Iar tu n-ai visat de un secol.”*(Criza vârstei de mijloc)*

Unele agenţii oferă bloggerilor spaţii, inventând un fel de *reality-show*: lumea vede gândurile în stare nudă, vede cum şi din ce se nasc acestea. Exemplul recent e Andrei Pleşu, rugat să-şi facă blog pe pagina unei publicaţii. După ce o face pe morocănosul demodat, eseistul şi filozoful acceptă provocarea: „Un bătrân nu e bătrân adevărat, dacă nu face, din când în când, pe tânărul. Aşa că am să încerc. Am să arăt prietenilor şi duşmanilor că nu sunt chiar aşa de anchilozat. Că pot face şi eu turism în Arcadia noutăţii. Ba chiar – dacă mă enervez – că am, ca să zic aşa, blog-ul în sânge. Dacă reuşesc, voi putea zice, ca domnul Jourdain, că, în fond, toată viaţa am practicat blogăreala, chiar dacă n-am ştiut c-o fac.”

Bloggerii au orgoliul spunerii, iar jurnalul de blog este o bună sursă pentru eventuale memorii. Atunci când notezi pentru tine, dar chiar azi le arăţi şi altora (şi mai poţi avea şi un *feedback* imediat), eşti mai motivat. Blogul are şi funcţie terapeutică: este supapa prin care autorul îşi degajă surplusul de emoţii. Spre deosebire de jurnalul intim, aici poţi să fii consiliat pe loc. Blogul e de neînchipuit fără fereastra comentariilor. Editorii cărţii lui Erizanu ar fi trebuit să ilustreze şi acest element al blogului, inserând vreo postare împreună cu comentariile.

Cartea seamănă şi cu un jurnal (*jurnal de bord* e chiar primul sens al „web-log”-ului) sau cu o rubrică permanentă, de ştiri, a unui cotidian. A ştirilor semnificative, indiferent de palierul pe care se manifestă. Îmi trecea prin minte o idee bizară: să plasezi ştirile într-un cotidian privindu-le exclusiv din perspectiva culturii. Ca „finalitate a tuturor civilizaţiilor”.

Fiind texte din „literatura de frontieră”, blogogramele lui Erizanu au hotare (fie şi permeabile) chiar şi pe terenul acestui gen. Primul text este o satiră. Sarcasmul îl desprind din chiar prima (para) frază. „Un om de cultură este bun doar mort. În viaţă prezintă interes doar pentru doi-trei romantici, care şi ei se cred oameni de cultură. Oamenii politici îşi aduc aminte de oamenii de cultură când ultimii sunt înmormântaţi. Un om de cultură, care este înmormântat la cimitirul de pe strada Armenească, va fi onorat pe ultimul drum de o cohortă impunătoare de oameni politici... În timpul vieţii bietul om de cultură abia dacă era salutat. Mite citit. La înmormântare vin toţi. Vin televiziunile. Îi vor arăta la tv-urile noastre. La acţiunile culturale oamenii politici, televiziunile apolitice sau politice nu vin. Oamenii de cultură sunt încă vii. Nu prezintă interes...” (*Oamenii politici şi înmormântările*).

Pamfletul e din caseta umoristică: „Mivina. Asta-i mâncarea magică care ţine şi de borş, şi de cioloma, şi de chiseliţă pe masa moldoveanului din sat. Praful galben pe care îl evită până şi şobolanii a devenit mâncare tradiţională moldovenească. [...] Nu ai orătănii. Nu ai zarzavaturi. Nu ai griji. Ai Mivina. Şi ai o inimă mare de proletar. Plus o vodcă. Noapte bună.” (*Mâncarea la moldoveni*).

Tot pamflet e şi un text ca *Portretul intelectualului la maturitate*: „Pantofi uzaţi. Costum cu două numere mai mare. Cravată demodată. Cămaşă cu gulerul ros. Citeşte *Literatura şi arta*. [...] Are o bibliotecă formată încă în anii studenţiei. Nu cumpără cărţi din 1993. Nu citeşte. Nu se duce la teatru. Nu intră în librării. Bea vin prost şi vodcă ieftină. Fumează Doina. Se uită la Mesager. Comentează ştirile. Are multe întrebări retorice...” Textul ar putea să intre într-o antologie a *fiziologiilor* tranziţiei basarabene.

Pamfletele au o ţintă generică, abstractă: Ţăranul, Intelectualul, Cititorul. Un text se intitulează *Joyce a ucis cititorul*. Pornind de la o afirmaţie a lui Coelho că atunci când scriu cărţi sofisticate, scriitorii ucid dragostea faţă de literatură, Erizanu „deduce” (logic!) că locuitorii sectorului Ciocana din Chişinău, toţi, „unul ca unul, au citit *Ulise*”.

Salonul de carte pentru copii e o caricatură: „Mâine se deschide Salonul de Carte pentru Copii. La deschidere va vorbi preşedintele şi alte oficialităţi care pot vorbi despre orice. Vor fi copii în cămăşi albe. Fără cravate pioniereşti. Vom auzi cât e de importantă cartea pentru copii. Va fi fanfară. Va fi şi acad. Mihai Cimpoi. Prut Internaţional va face cartea-surpriză. Copiii vor veni în coloane câte doi, câte doi şi vor trece repede prin faţa standurilor editurilor autohtone. Cei care vor rămâne în urmă vor fi mustraţi de profesori severi.”

Un basm fantasmagoric e *Aurel Vlaicu şi piloţii moldoveni*. O comedie excentrică, cu elemente de suprarealism: „...Cu ceva timp în urmă un avion moldovenesc a decolat din Kazahstan spre Chişinău. Era o rută charter. Pasagerii erau moldoveni. Moldovenii iubesc coniacul. Şi jocurile de cărţi. Un loc mai potrivit decât spaţiul aerian pentru un joc de cărţi, o sută de grame şi o vorbă spusă în română nu există. Pasagerii au chemat primul pilot la acea vorbă. Al doilea pilot a venit şi el la acea vorbă. Singur. Sau chemat de colegi. Între două vorbe uşa antitero de la cabina piloţilor s-a închis. [...] Piloţii moldoveni, pasagerii moldoveni, coniacul, şeptarul, dama, craiul au realizat că sunt într-un avion care zboară de asupra Caucazului. Va survola teritoriul Rusiei, Ucrainei, Republicii Moldova, României... Va zbura până i se va termina combustibilul. Un fel de călăreţ fără cap...”

O satiră sarcastică e *Bani, comunicare, tutun, carte*: „...Banca de Economii, mâinile şi sângele statului. Grigore Gaţchevici (directorul, n.m. - mvc) avea un salariu lunar de 107 000 lei. Moldtelecomul, urechile statului. Vitalie Iurcu avea un salariu lunar de 49 800 lei. Tutun CTC, gura sau fumul statului. Pavel Filip avea un salariu de 37 000 lei. Biblioteca Naţională, creierul statului. Alexe Rău avea un salariu lunar de 2 700 lei. Alexe Rău nu ajunge la salariul lunar al fumului nici într-un an de zile. Era o legumă geopolitică în sud-estul Europei. Şi se numea Republica Moldova.”

Blogul (şi reţelele de socializare) fiind un fel de Poiana lui Iocan, bloggerul (aici: Gh. Erizanu) e un Moromete modern. Care este personaj tocmai prin faptul că este narator. Care nu numai fixează, dar şi trăieşte, care nu numai suportă consecinţele, ci evaluează, cu ironia tristă, implicită, viaţa.

Există în carte şi publicistică pură. Persiflantă, ironică, necruţătoare. În context, vreun pamflet politic, alăturat vreunei doine anti-tranziţie, divulgă note nostalgice după „stabilitate”... Care există doar în cimitir sau într-o societate totalitară. Anumite reacţii publicistice sunt previzibile. Autorul este un aristocrat (intelectual, cititor, director al unei instituţii de cultură). Dar trăieşte într-un mediu capitalist (cu relaţii de bâlci mai mult decât de piaţă) şi vrea să fie un om de afaceri prosper, detaşat de grijile statului şi revoltat când acesta se implică. Cartea este şi marfă (adevărat, una prost solicitată), iar producerea ei o industrie (fie şi una în criză). Când lucrurile merg, capitalismul, fie şi „de tranziţie”; e bun, când lucrurile merg prost şi regulile de joc sunt violate, aristocratul se face stângist, vrea „dreptate” şi se face prieten cu statul şi cu miniştrii acestuia.

Cartea se încheie ca un film. O panoramă a vieţii unei Basarabii, cu părinţi plecaţi - parcă ireversibil - peste hotare şi cu copii orfani. Un Macondo întins pe dimensiunea unei „republici”. Naraţiunea (din trei propoziţii) începe druţian şi se încheie à la Cheianu. O istorie literară într-un instantaneu:

„Dănuţ, nepotul de cinci ani al unui regizor cunoscut, lăsat în seama bunicilor:

-Iată şi toamna a sosit. Şi mama, *blea*, nu mai vine.” (*A sosit toamna*).

Cuvântul-imprecaţie, marcat cu italice, trimite (în rusă) la „femeie destrăbălată”.

Scriitura de blog a fost anticipată, într-un fel, de exerciţii eseistice în maniera *Scrisorilor* negruzziene. Iar, mai aproape - de scrierea fragmentară, în genul Barthes. Apropo, textul introductiv al cărţii lui Erizanu este pliat pe modelul fragmentului barthesian din *Roland Barthes despre Roland Barthes*, cel cu „îmi place – nu-mi place”.

Fragmentarismul exagerat conduce la scrierea sincopată. Care impune un stil, dar care, folosită în exces, devine parodiabilă. Şi îl supăra pe prefaţatorul cărţii: „Acest elan al fragmentării are însă şi reversul său. Uneori topica frazei pare cam fantezistă şi nevricoasă. Alteori tehnica sincopei îşi dă în petic, frizând artificiul stilistic. Se atinge atunci un pizzicato ce poate părea strident urechii mai fine.”

Fragmentarismul trage după sine o trenă: neomogenitatea textelor. Nicio revistă nu ar suporta texte atât de eterogene. Dar ele dau senzaţia de spontaneitate (deşi unele texte sunt riguros construite): instantanee, surprinse mai curând fotografic decât cinematografic. Acuarele impresioniste sau tuşe dense, expresioniste, aruncate fugar, nervos, nu imagini selectate ca exponenţiale. În acelaşi sens, textele sunt inegale prin definiţie: sunt fişe de blog, de jurnal.

Multe postări divulgă pasiunile scriitorului (*caii* lui): maşinile şi drumurile (basarabene, româneşti, europene). Sunt bune note de călătorie, e regretabil că autorul nu a publicat mai multe dintre astea (îmi trece prin memorie originalul său debut cu *Carte Orange*). *Literatura de frontieră* e una pentru gurmanzi şi aici Erizanu e în temă.

Sunt în carte şi impresii de cititor, şi texte publicitare pentru cărţile Cartier. Atunci când autorul îmbracă uniforma agentului de vânzări (sau de *PR executive*), el creează suspiciuni. Una e să citeşti blogul unui cititor (sau al unui director) şi alta e să parcurgi un text care ţi se developează, metodic, ca o imensă pauză publicitară. Fie şi voalată artistic. Ghidat de Lessing, bănuieşti că obiectul nu a fost fabricat „pentru el însuşi”, ci a fost doar „un mijloc”. Începi să suspectezi că doinele erau un ambalaj în care ţi se servea altă marfă. Talentul răbufneşte uneori peste opacitatea spectatorului dezamăgit, care eşti. Privind peste gard, faci o constatare tristă: ce artist se pierde în clipuri publicitare, în loc să joace pe marile scene!

Dar poate că orice blog are şi alte raţiuni decât numai cel al spunerii?

Gheorghe Erizanu, ***Miercuri când era joi.*** Prefaţă de Eugen Lungu. Editura ARC, 2012, 160 pag.

▣

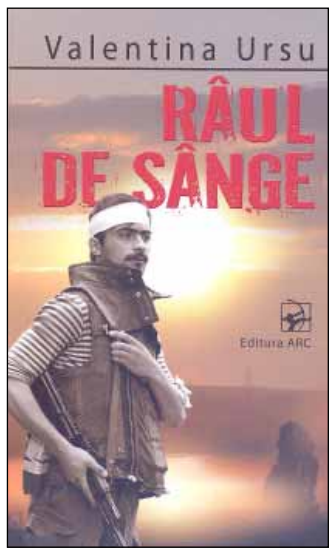

Valentina Ursu, ***Râul de sânge***. Publicistică. Ediţia a doua. Postfaţă de Andrei Vartic. Cu un cuvânt de Mircea Snegur pe coperta a IV-a. Editura ARC, Chişinău, 2013

Zâna de capul ei

A fost odată – nu este exclus să mai fie încă şi în zilele noastre – o zână. Şi nu una oarecare, ci o zână ce umbla de capul ei. Adică, nu avea o poveste pregătită, în care să aibă lăcaş, în care să facă şi ea ceva, precum fac de regulă toate zânele, şi nu ceva-ceva, ci ceva de bine să facă, precum sunt predestinate a făptui suratele ei. Sigur, toate, cu excepţia acestei zâne de capul ei.

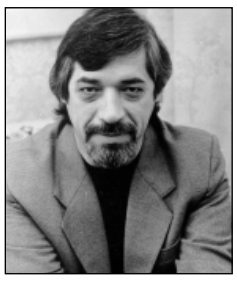

de
Leo Butnaru

S-ar crede că zâna aceasta a avut mai mulţi stăpâni, ca o pisică, să zicem, dar, în egală măsură, se poate spune că nu a avut niciunul, pentru că, asemeni celebrei gogoşi, zâna de capul ei a tulit-o şi de la moşul dintr-un basm, şi de la baba – din acelaşi basm, numai că din două părţi diametral opuse, în una aflându-se casa moşului şi poiata cocoşului, iar în cealaltă – baba cu fata prost educată. Cică, zâna s-ar fi debarasat şi de spân, şi de Harap Alb, ba chiar şi de Ion Creangă... Uite, asta eu unul nu o pot crede – dacă i-ar fi fost dânsei să se întâlnească cu Ion Creangă, în vecii vecilor nu pleca de la el, ci rămânea în vreuna din poveştile lui, sau poate că chiar în toate, pentru că acolo e loc cât îţi pofteşte inima. Ca să nu mai vorbim de bojdeuca din Ţicău, modestă, dar primitoare...

Numai că inima îi poftea să fie de capul ei. Uite un caz unic de bună înţelegere, întru faptă nedemnă de laudă, dintre inimă şi raţiune. Păi, şi astea, inima şi capul, sunt bune, când e vorba să contreze ceva, să nu urmeze regulile prescrise ale basmelor, parcă să facă în ciudă lui Charles Perrault sau Fraţilor Grimm... Bineînţeles, şi lui Ion Creangă...

Tot câştigul din a fi de capul ei e că – adevăr vorbind – muza a văzut multe în lume; ba nu, chiar în lumi – una fiind lumea noastră, reală, iar cealaltă – lumea din basme, ireală, fantastică. În una şi în cealaltă a întâlnit oameni buni, dar şi răi ca piraţii; a dat de scufiţe roşii, dar şi de lupi haini; de gogoşi, dar şi de cocoşi care, prin averi şi tot felul de bogăţii, fericeau cine ştie ce moşi; a întâlnit peştişori de aur, dar şi cenuşărese care îşi pierdeau pantofiorul de cristal... Pe scurt, a întâlnit o bună parte din oameni şi personaje, unele din care, într-o clipită, câştigau tot ce-şi doreau, iar altele pierdeau tot ce aveau, până şi sufletul pe care şi-l vindeau...

Ţinând cont de genul zânei, e bine să nu întrebaţi cam câţi ani să fi avut ea cândva sau poate să aibă acum, în zilele noastre. Fie şi din alt motiv: de o vecie spre noi, autorii de basme pur şi simplu au încetat să mai numere anii, veacurile, mileniile, nu mai urmăresc nici cursul epocilor, nici cursul valutar, nici pe cel al timpului, întreaga cronologie ticsind-o fără scrupule în trei cuvinte sau zece litere: „A fost odată”, iar când simt, totuşi, că nu poate să încapă atâtea vremuri doar în trei cuvinte, povestaşii mai adaugă două, astfel că spaţiul de depozitare cronologică e: „A fost odată ca niciodată”, după care bat – e drept, frumos! – câmpii cu „dacă n-ar fi, nu s-ar povesti”, amestecând trecutul cu prezentul de dragul vreunei pseudorime – „fi – povesti”...

Prin urmare, s-ar putea spune că zâna de capul ei trăia singură-singurea, când ici, când colea (vă daţi seama: ici-ul dintr-un basm, „colea”-ul din altul). Dar cel mai mult îi plăcea să se pitească, serile, într-un cerdac din Olimp... Ba nu, nu din Olimp, pentru că acolo sunt lăcaşele muzelor din mituri şi nu cel al zânelor din basme... În fine, se oploşea pe undeva, ca vai de ea, dar când te gândeşti că, dacă nu ar fi fost încăpăţânată, de capul ei, ar fi putut locui în palate împărăteşti sau cereşti, sau – de ce nu? – în vreun foarte cochet apartament din Chişinău sau din Iaşi.

Deci, zâna nu se ataşase, cu atât mai mult – nu se legase de nimeni/cu nimeni, iar când simţea că cineva din eroii basmelor îi devine cu adevărat drag, dar mai ales scump, dânsa pur şi simplu pleca de la el, pentru că – aţi reţinut, firește – era o zână de capul ei, liberă, dar nefeministă, cred, deoarece pe atunci încă nu fusese scornită pacostea asta cu femi... hemi... şi ce o mai fi acolo sau pretutindeni. Însă curios sau poate trist lucru e că zâna asta emancipată – neologistic vorbind sau – de capul ei, în chip tradiţional opinând, se mândrea cu respectivul statut de a nu sta într-un loc. Statut de ne-stătut, de fiinţă liberă. Pentru că, dacă prindea deja să tremure în răcoarea toamnelor din basmele noastre, ea – nici cu gândul nu gândeşti, că iat-o deja stând la plajă sub soarele vreunui basm african, unde nu există iarnă, nu există zăpadă, ci numai hipopotami şi zebre! În genere, avea slăbiciunea exoticului, urmărind cu luare aminte girafele sau păsările colibri, delfinii sau... pinguinii... (Uite, aici trebuie să recunosc că nu pot fi sigur, dacă zâna o fi ajuns şi pe la Polul Nord... Ha! Dar nici nu era nevoie, pentru că o fi intrat la vreo grădină zoologică, unde ghidul le spune pe dinafară vizitatorilor dinăuntru poemul cubometaforic al lui Hlebnikov „Menajeria”...) Însă nu înseamnă că această pasiune nu o făcea atentă şi la oameni, la comportamentul acestora. Ba chiar muza regreta că, de regulă, în basme nu se face politică, ceea ce, însă, ea ar fi dorit să facă... Dar, odată ce este interzis – s-a zis! Acceptă şi te resemnează...

În fine, când se afla într-o adâncă luare aminte la ceva, cineva, fie astea la singular sau plural, muza era completamente absorbită de maximă concentraţie întru observaţie, încât nu mai vedea nimic, dar absolut nimic din ce se întâmplă în jurul ei şi al lumii. Astfel că nu remarcase că, odată, lângă ea se aşezase un tânăr – nici nu mai contează dacă era chipeş sau ba, dar era tânăr şi nu unul oarecare. Puţintică răbdare şi veţi înţelege cine era.

– Buna ziua, dragă zână, a zis el.

Însă ea nu catadicsi nici să întoarcă capul, să-l învrednicească de vreun simulacru de privire. Unde mai pui că era scumpă-foc la vorbă, – dar nu şi la cuvânt, e de subliniat. Astfel că nici nu i-a răspuns la salut. La ce bun? Îi răspunzi, apoi, de aici încolo, începe a se lega vreo oarecare discuţie, chiar conversaţie inteligentă, iar ea va trebui să gângăvească ceva, să dea din cap a da şi nu, să... Mai bine nu şi gata! Pur şi simplu nu era în duşi buni sau, cum se mai spune, nu avea dispoziţie.

Însă tânărul parcă nici nu ar fi remarcat ce şi cum şi de ce, continuând vorba începută. Vorbi ce vorbi cu el însuşi, apoi se ridică şi plecat a fost.

Uite, domnul meu, doamna mea, în acea noapte zâna nu a închis un ochi-ochişor! A trecut dintr-o poveste în alta, din basmul ăsta în celălalt, dar – nu, nu şi-a găsit culcuşul pe care şi l-ar fi dorit. E drept că nici nu prea ştia ce doreşte...

În ziua următoare, scena se repetă: tânărul a salutat-o, prinse a-i vorbi, iar ea...

Fie, s-o luăm pe *textoscurtătură*: peste încă alte două-trei zile cu repetări de partitură, muza deja a prins a-i acorda tânărului ceva luare-aminte; la început aşa, doar cu coada ochiului stâng, apoi cu pupila toată a ochiului drept, ba chiar a început să dea afirmativ din căpşorul ei cu bucle aurii, cum au, de regulă, cam trei sferturi, trei sferturi şi jumătate din zâne.

Vă spuneam că zâna era una informată, ştia multe, vrute şi nevrute, însă ceea ce auzea de la tânărul respectiv i se păruse nespus de neobişnuit. El îi deschidea o cu totul altă lume decât cea din basme sau cea reală pe care le cunoştea ea. Această, a treia lume, nu semăna cu nimic din ce ştia ea, zâna informată, care era totuşi formată serios la şcoala vieţii şi a poveţei... Pardon – poveştii... Şi în acea lume, pe care i-o descoperea sau doar i-o descria voinicul-volnicul, zâna se simţea minunat de foarte bine... (Da, în acea lume erau admise tautologiile şi chiar licenţele....)

Încetul cu încetul, zâna a prins a se obişnui cu el, dar numai până în ziua când tânărul îi spuse:

– Te rog să fii muza mea.

– Ce-ai spus?! se miră niţel inadecvat ea. Eu sunt zână. Dar ce-i aia muză? Un fel de mireasă, poate?

Tânărul a meditat câteva clipe, spunând:

– Păi nu, muza nu e o mireasă, ci e ceva aparte...

Pe scurt, tânărul era poet, deci – şi naiv, iar zâna era una tradiţionalistă, din arealul carpato-danubian, astfel că nu accepta în ruptul capului (de care era... adică, era de capul ei...) să se modifice ontologic, protocronic şi anacronic. Nu avea de gând să schimbe vârful Omu sau muntele Tâmpa pe Parnas sau Olimp.

Însă în basm deja prinsese a se întomna, chiar căzuse, incidental, bruma. Iar poetul nu mai venea-apărea. Odată ce, ca niciodată, zâna nu acceptase să fie muza lui. Astfel că zâna (noastră) venea la locul unde se întâlniseră ei prima oară, apoi – de repetate ori. Venea şi nu mai ştia cu ce să se ocupe. Umbla de colo-colo şi aştepta, totuşi. Cu toate că nu-i prea plăcea să facă aşa ceva, adică – să aştepte. Pentru că – să ne amintim – era o zână de capul ei. Şi iată că într-un anumit moment chiar prin acest cap îi trecu gândul că poetul ar putea să nu mai vină. Numai că, fiind de capul ei, încăpăţânată, zâna şi-a zis:

– Mare scofală că serile rămân de una singură... Aşa e chiar mai liniştit, mai sigur, mai... chiar dacă nu e luna mai... Este important că eu însămi nu pot renunţa la mine...

Pe scurt, baliverne. Interne, să zic. Pentru că zâna doar le gândea, le potrivea în mintea ei, însă nu le vorbea-sonoriza.

Astfel că, în ziua următoare, la locul stabilit nu a mai venit nici ea. Iar undeva în umbra chiparoşilor, stătea el, poetul, şi îşi povestea zefirului suferinţele (pentru că deja venise primăvara sau, pur şi simplu, ei s-au mutat într-un basm mediteranean).

Nu o singură dată, în acel *a fost odată ca niciodată,* ar fi vrut să revină şi ea, zâna, numai că, fiind, totuşi, de capul ei, înseamnă că era încăpăţânată. Şi doar uneori, mai spre zori, zâna visa că aude glasul care îi spune melodios:

– Te rog să fii muza mea...

Iar drept răspuns: doar (su)spinul...

Iar poetul se văzuse nevoit să inventeze o cauză a stării sale de apatie şi dezorientare, în care, deja luni la rând, nu mai scria, nu mai crea. Când soţia l-a întrebat ce e cu dânsul, pentru că nu-l vede în apele şi cernelurile sale, el spuse:

– Aşa... o criză de creaţie, vede-se...

Deoarece nu putea să spună adevărul cu muza, că, chipurile, aceasta i-ar lipsi. În clipa următoare, soţia ar fi luat foc:

– Da eu ce ţi-s, nu ţi-s muză?!

Păi, iubite consoarte de poeţi, muza nicidecum nu trebuie confundată cu mireasa, cu soaţa! Ea nu e aleasa inimii sau a întâmplării, ci e aleasa destinului. Iar odată ce nu ai o muză, cazi pradă crizei de creaţie.

▣

Leo Butnaru, *Proze din secolele XX-XXI* (Antologie. Colecţia „Opera omnia”). Editura „TipoMoldova”, Iaşi, 2013, 660 p.

Antologia are la bază volumele „De ce tocmai mâine-poimâine?” (1990); „Îngerul şi croitoreasa” (1998); „Ultima călătorie a lui Ulysses” (2006); „Ruleta românească” (2010); „Îngerii şi râsu-plânsu” (2011), apărute, respectiv, la editurile: Literatura artistică (Chişinău), Clusium (Cluj-Napoca), Muzeul Literaturii Române (Bucureşti), RAO – Prut Internaţional (Bucureşti) şi Ideea Europeană (Bucureşti).

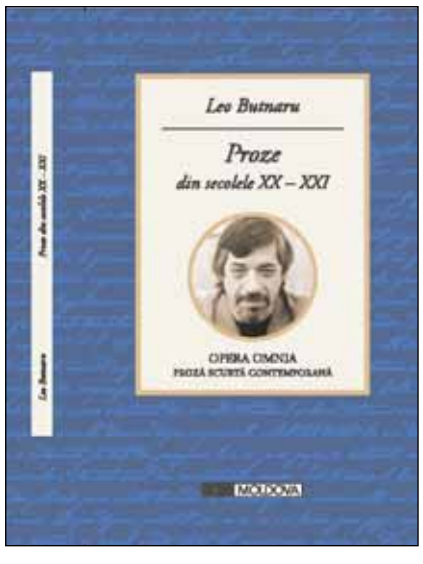

La Editura ARC a apărut zilele acestea o carte deosebită, care mai diversifică piaţa editorială - destul de previzibilă - de la noi. E vorba de o Antologie de proză cehă contemporană, intitulată ***Coama leului pe pernă.*** Selecţia şi traducerea au fost făcute de Helliana Ianculescu şi Lidia Našincová. Cartea a apărut cu sprijinul financiar al Ambasadei Republicii Cehe în Republica Moldova în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor de la Chişinău. În prezentarea de pe coperta a 4-a cărţii criticul şi editorul Eugen Lungu scrie:

„Proza cehă e cunoscută la noi preponderent prin culmile ei ninse care se numesc Hašek, Čapek sau, mai noi, Kundera şi Havel.

Numele de azi ale literaturii cehe ne sunt însă prea puţin cunoscute, din simpla lipsă a traducerilor. Aşa că acest volum, care antologhează paisprezece prozatori, umple un gol cultural în biblioteca noastră şi ne deschide un alt orizont. Spre turnuleţele ţâşnind în înalt ale atât de europeanului oraş Praga, spre apele Vltavei, pe care am cunoscut-o mai întâi prin tulburătoarele acorduri ale lui Smetana, spre Cehia profundă cu „melancolicii copaci autumnali ai democraţiei".

Volumul se prezintă astfel ca o carte de vizită a Cehiei moderne, cu o istorie imediată rănită de şenilele sovietice, cu grijile cotidiene ale prezentului şi cu speranţa că mâine va fi mai bine decât azi.

Scriitorii incluşi în volum ar onora oricare dintre literaturile lumii. Unii dintre ei au făcut puşcărie politică pentru dreptul de a fi liberi, alţii au fost marginalizaţi, având o deschidere spre cititori doar prin *samizdat*. Azi sunt traduşi în zeci de limbi. Odată intraţi în memoria dvs. afectivă, credem că le veţi urmări evoluţia pe internet şi le veţi căuta scrierile în limbile accesibile. Aşadar, reţineţi: Roman Ráž, Jiří Kratochvíl, Nataša Reimanová, Michal Ajvaz, Petr Šabach, Patrik Ouředník, Emil Hakl, Markéta Hejkalová, Magdalena Wagnerová, Jáchym Topol, Jiří Hajíček, Miloš Urban, Radka Denemarková, Vratislav Maňák."

Prezentăm un fragment din nuvela cu tentă kafkiană – un kafkianism mai luminos - a lui Jiří Kratochvíl, în traducerea Hellianei Ianculescu.

Jiří Kratochvíl

Puţin înainte şi mult înapoi

Poate, ar trebui mai întâi să spun cine sunt. Dar evenimentele s-au succedat atât de repede încât a trebuit să mă împac cu ideea că, înainte de a apuca să mă prezint, totul va lua o nouă turnură. Prin urmare, să mergem mai departe.

Stăteam la colţul străzilor Česká şi Jakubská. În spatele meu nişte cârje erau sprijinite de un zid. De fapt, nu aveam nevoie de ele (şchiopătam doar puţin pentru că mă strânge pantoful stâng), dar cineva le uitase acolo. Sau îşi rezervase în felul acesta locul unde intenţiona să se întoarcă. De mult eram pregătit să mă ridic de îndată ce va apărea proprietarul cârjelor.

Şedeam pe un butuc lat pe care era aşternută o pătură, iar la picioare aveam un capac de la o cutie de carton. Opţiunea mea între capac, şapcă sau ceva mai atractiv se oprise asupra capacului, fiindcă observasem de la colegii mei instalaţi în centru sau mai aproape de centru că tocmai capacul te îndemna să procedezi metodic.

Încercam să cânt la chitară şi să mă acompaniez vocal. La chitară mai reuşeam cât de cât, dar partea vocală era penibilă. Stăteam probabil în porţiunea cea mai bună din zona pietonală, dar cred că nu eram vrednic de acest loc. Căci rezultatul şederilor mele de o zi întreagă era întotdeauna jalnic. Dar apoi s-a întâmplat ceva deosebit de special. Ceva care la început a semănat cu o crăpătură care apare pe cerul înnorat şi soarele se iveşte o clipă prin ea. Dar m-am înşelat. În realitate, lucrurile au început să se deruleze atât de repede încât, până să-mi dau seama, am depăşit hotarul care ne desparte de o altă lume, puţin diferită.

Iată cum a început. Tocmai lăsasem chitara şi făcusem unul din gesturile automate care mă ajută să-mi potolesc durerea provocată de cârceii de la mână, din palmă şi degete, când am văzut cum de pe celălalt trotuar o ia la fugă spre mine un băieţel. S-a oprit lângă capacul gol de la picioarele mele şi abia atunci am observat ce ţine în mână. După care, cu un gest timid, i-a dat drumul în capac.

Iar pe mine m-a pus în încurcătură. Câţi ani să fi avut? Zece ani? Am ridicat privirea de la capac şi m-am uitat spre trotuarul de vizavi. Era prea târziu. Reuşise să dispară printre trecătorii care se perindau din ambele direcţii. În schimb, am văzut încuietoarea de alamă sclipitoare a unei serviete diplomat, pietricica roşie din inelul unei domnişoare cu picioare lungi şi în acelaşi timp cele trei podoabe metalice montate în sprâncenele, nasul şi buricul tinerei, dar şi dantura perfectă din botul pe jumătate deschis al unui setter puţin enervat, fără botniţă şi lesă. Pur şi simplu, soarele care apăruse prin acea crăpătură a aşternut pe trotuarul de vizavi licăriri interesante, dar nu am mai găsit pe nimeni care să-l poată

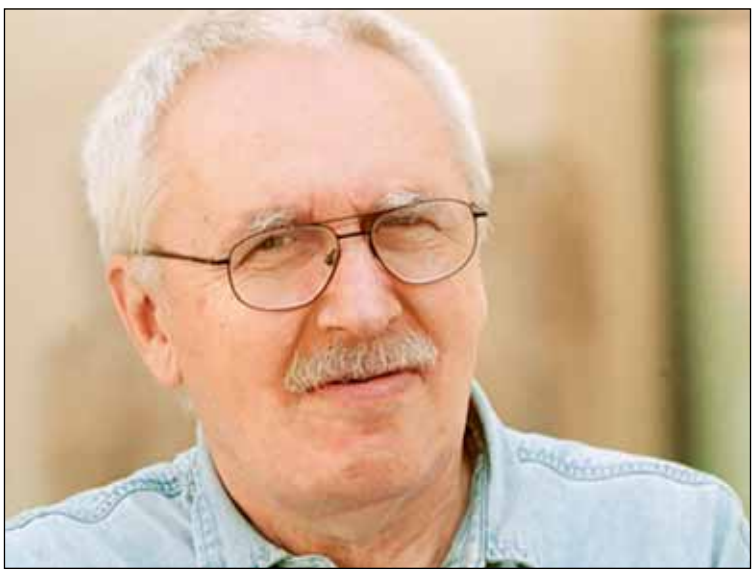

identifica cu certitudine pe băiatul care îmi dăduse o bancnotă de cinci sute.

Dar dacă aş fi descompus în mai multe tablouri acţiunea care tocmai se încheiase lângă capacul de la picioarele mele, aş fi putut să completez cele două-trei imagini precedente. Mi-am închipuit că cineva s-a oprit pe trotuarul de vizavi şi a început să mă fixeze cu privirea. Poate îi atrăseseră atenţia cele două cârje, cele două sceptre încrucişate deasupra capului meu. Sau mai degrabă îl impresionase cât de jalnic cântam. Apoi l-a oprit pe băiatul de zece ani, şi-a băgat mâna în buzunar, după care s-a îndepărtat puţin ca eu să nu-l văd şi l-a urmărit cu privirea pe băiat până când mi-a pus bancnota de cinci sute în capacul cutiei.

Dar cine şi-ar fi închipuit că acesta nu va fi sfârşitul... A doua zi (miercuri) am fost luat prin surprindere de continuarea întâmplării. Pusesem din nou deoparte chitara ca să-mi potolesc durerea provocată de cârcei, când pe trotuarul de vizavi am văzut o domnişoară cu o pălărie de paie şi pe acelaşi băieţel de zece ani. Nu m-am îndoit nicio clipă că nu ar avea vreo legătură cu tânăra. Că nu ar putea fi băieţelul ei, un nepot, un frate mai mic sau pur şi simplu un copil de care avea grijă. Amândoi s-au oprit şi acum în faţa ochilor mei se perindau imaginile precedente, pe care le pierdusem înainte. Pălăriuţa de paie a scos portmoneul din poşetă, băieţelul a dat din cap, a luat-o la fugă şi de data asta a aruncat în capacul cutiei de la picioarele mele trei bancnote a câte o mie. Am privit încurcat la acest dar generos, apoi am tresărit şi m-am ridicat repede în picioare să-i mulţumesc domnişoarei măcar printr-o plecăciune trimisă de pe trotuarul meu către trotuarul ei. Dar în timp ce atenţia mea era ocupată de conţinutul plăcut al capacului de cutie, imaginea de pe trotuarul de vizavi a dispărut.

A mai trecut o zi. Dar ziua de astăzi (joi) mi-a adus patru bancnote a câte o mie. Am izbutit să mă ridic repede şi să fac o plecăciune către cea care îmi trimitea aceste daruri, iar ea mi-a zâmbit şi imediat mi-a întors reverenţa, făcând temenele fermecătoare de pe un trotuar pe altul. Şi după ce băiatul s-a întors lângă ea, mi-a făcut şi el o reverenţă.

Mai vreţi să aflaţi ce s-a întâmplat în ziua următoare?

Stătea în faţa mea şi îmi zâmbea (acum băiatul rămăsese pe partea cealaltă a trotuarului). M-am uitat şi am văzut că de data aceasta primisem o bancnotă întreagă de cinci mii. Dar înainte de a apuca să spun ceva, mi-a întors spatele şi a plecat. M-am ridicat şi am făcut o plecăciune în faţa tricoului ei care avea pe spate un crin mare heraldic. Fără ca măcar să întoarcă puţin capul, au dispărut în mulţime.

Bineînţeles că aş avea o sumedenie de întrebări, dar până la urmă îmi pare bine că nu mi s-a oferit prilejul să le pun. Cel care întreabă mult află multe. Dar era posibil ca totul să se termine de îndată ce aş fi început să pun întrebări. Să fi fost între noi o înţelegere tacită, potrivit căreia ea îmi oferea cadouri fără să-mi dea niciun fel de explicaţii, iar eu le primeam fără să pun nicio întrebare? Mi-a trecut prin minte că domnişoara putea să fi fost doar un simplu curier, o verigă dintr-un lanţ. Intrasem în ceva despre care la început nu ştiam absolut nimic. Dar m-am gândit că aceste daruri nu aveau menirea să reprezinte nişte acte de caritate, ci că exista cineva care voia să mă cumpere în acest fel, urmând ca în curând să-mi ceară ceva, iar dacă nu aveam să mă opresc la timp, nu mai aveam şansa de a mă retrage din această poveste.

A doua zi, curiera (aşa o voi numi de acum înainte) a venit exact la ora ei, dar fără acel băieţel drăgălaş; de data asta, în loc de bancnota de şase mii, pe care deja contam fără nicio jenă, a scos din poşetă ceva pe care l-a ascuns în mână, a ţinut palma închisă deasupra mâinii mele, m-a obligat să-mi deschid palma şi a dat drumul unei legături mici de chei. Apoi a dus degetul la gură şi m-a lăsat din nou cuprins de îndoielile mele.

Atunci când aştepţi şase mii şi te bucuri deja la gândul cum o să-i foloseşti, o legătură de chei înseamnă o decepţie. În felul acesta, vreau să spun că nu sunt tocmai un vagabond. Datorită unchiului meu, care a fost tehnician dentar, locuiesc într-o garsonieră dotată cu tot necesarul, chiar dacă blocul din strada Přadlácká se află într-un cartier căruia i se spune pe drept Bronx-ul din Brno. Să locuieşti acolo nu e o scofală prea mare, dar având în vedere că unchiul a virat permanent în contul meu chiria pentru garsonieră, nu am motive să mă plâng. Aşa încât nu mi-ar conveni să schimb garsoniera mea cu o altă garsonieră (desigur, nu mă aşteptam la nimic mai bun) şi să pierd astfel apanajul de vagabond, care creştea de la o zi la alta (curiera mă considera în mod sigur un individ fără adăpost).

Prin urmare, nu mai eram chinuit de o datorie care creştea de pe o zi pe alta, făcându-mă să mă simt obligat faţă de cineva. După cum vom vedea, începusem să cred destul de mult că acest act de binefacere va continua.

Dar înainte ca lucrurile să înceapă să se mişte din nou, aş dori să spun câte ceva despre unchiul meu şi despre mine. Categoric, nu s-a întâmplat să abuzeze de mine atunci când eram în floarea vârstei de băiat şi acum îmi plătea datoria de la mare distanţă (Praga-Holešovice). Este fratele mamei mele şi după ce mi-am pierdut prosteşte tatăl şi în chip dureros mama, unchiul a preferat să dispară din Brno pentru a nu fi nevoit să asiste la tot ce se petrecea în jurul său. Dar nu l-a lăsat baltă pe fiul surioarei lui. Garsoniera din Přadlácká era doar un acont în startul meu în viaţă. Iar dacă aş fi avut ceva mai multă voinţă, atunci aş fi evadat de mult din această speluncă într-o căsătorie cu mulţi lobi şi multe camere. Sunt un Hádek cu părul cârlionţat, la prima vedere sunt copacul altoit cu valoare integrală al unei familii din Brno care nu poate fi neglijată. Dar se pare că ceva în mine s-a blocat, s-a sugrumat încă de la bun început. Din nou a apărut curiera, dar uite, şi de data aceasta nu era însoţită.

– Puteţi să lăsaţi aici totul pentru o clipă? m-a întrebat, arătând spre cârje şi butucul de lemn. „E la mică distanţă de aici."

Am încuviinţat din cap fără nicio ezitare, mi-am luat doar chitara şi am plecat fără să ştiu încotro mă duc.

Am traversat pe celălalt trotuar. Mi-a croit drum prin mulţimea care tocmai aici se înghesuia foarte mult. Chiar dacă a înţeles că acele cârje sunt doar logoul meu, nu îmi nega statutul de tânăr şchiop care trebuia respectat. În rest, pantoful stâng continua să mă bată şi şchiopătam puţin. Se uita

→

Romanele lui Miloš Urban

Miloš Urban s-a născut în 1967 la Sokolov, un orăşel din nord-estul Cehiei. O parte din copilărie şi-a petrecut-o la ambasada Cehoslovaciei din Londra, apoi a învăţat la un liceu din Carlovy Vary (1982-1986). A studiat filologia modernă (engleza şi limbile nordice) la Universitatea Carol din Praga (1986-1992) şi a avut o bursă la Universitatea Oxford. A fost redactor la Mladá Fronta, iar din 2001 este redactor la Editura Argo. A debutat editorial în 1998 cu o scriere în genul misterelor, intitulată *Poslední tečka za Rukopisy* (*Ultimul punct după manuscrise*), semnând cu numele Joseph Urban. Cu numele său adevărat a publicat romanele: *Sedmikostelí: Gotický román z Prahy* (*Şapte biserici: un roman gotic din Praga)* – 1999; *Hastrman* (*Stăpânul apelor)* – 2001; *Paměti poslance parlamentu (În memoria unui deputat)* – 2002; *Stín katedrály* (*Umbra catedralei*) – 2003; *Santiniho jazyk* (*Limba lui Santini)* – 2005; *Lord Mord* – 2008; *Boletus arcanus* – 2011; *Praga Piccola* – 2012. Scrierile sale au fost traduse în mai multe limbi – engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană, rusă... Romanul *Şapte biserici* a devenit bestseller în lumea hispanică.

Despre romanul „Şapte biserici”

Eroul principal al romanului, Květoslav Švach (obişnuieşte să se prezinte simplu – „K”, în stil kafkian), e un istoric amator, un poliţist incompetent, un detectiv ratat... Şi toate i se trag de la faptul că nu are priză la realitate, nu trăieşte în timpul nostru, ci e pasionat de Evul Mediu, de o Pragă a goticului, fermecătoare. „K” face parte din galeria oamenilor de prisos.

Cândva, din vina lui, a fost omorâtă o femeie pe care avea obligaţia să o păzească. Aşa a zburat din poliţie. La câţiva ani de la această întâmplare, poliţia a descoperit că există o legătură între acea crimă şi noile omoruri care se întâmplă în Praga. Ucigaşul, de o cruzime feroce, îşi filmează asasinatele şi trimite înregistrările pe adresa şefului lui Květoslav...

În perioada când Praga e îngrozită de aceste crime, în oraş apare enigmaticul domn Matthias Gmünd, un personaj preocupat de salvarea/păstrarea bisericilor gotice, care îl angajează pe Květoslav drept bodyguard-ul său, deşi acesta nu prea avea abilităţi în acest sens. Ceea ce-l interesează pe Gmünd este darul mistic al lui Květoslav de a vedea şi interpreta evenimentele din trecut...

Şi aşa ia avânt un frumos, groaznic şi fascinat detectiv mistic, o fantasmagorie narată după regulile thriller-ului. Jertfe ale criminalului devin persoane care, într-un fel sau altul, se fac vinovate de distrugerea bisericilor gotice. Dar marea miză a cărţii nu e intriga poliţistă, excelent controlată de autor, ci descrierea peisajului arhitectural al Pragăi vechi – unul dintre cele mai frumoase oraşe ale Europei.

Pe scurt: o carte seducătoare, care ar trebui tradusă şi în română.

***

Interviu cu autorul

- Critica literară a scris la superlativ despre romanul *Stăpânul apelor* (*Hastrman*), o scriere cu tematică ecologistă, aşa cum arată şi subtitlul în cehă – „zelený román”. Cum apreciaţi dvs. această carte?

- E cartea mea cea mai dragă din ce-am scris până acum. Am pus în ea toată măiestria mea de scriitor. Mi-am dorit să leg tradiţia literară şi culturală cehă cu vremurile de azi. Nu ştiu pe cât am reuşit, a fost un experiment.

- Un experiment foarte reuşit. În 2002 romanul *Stăpânul apelor* a fost distins cu Premiul Magnezia Litera, pentru cea mai bună carte de proză. Iar un alt roman, *Şapte biserici: un roman gotic din Praga,* publicat în 1999, a fost tradus în mai multe limbi.

- Sunt, aş putea să zic, două cărţi gemene. *Şapte biserici* are un subiect legat de oraş, iar *Stăpânul apelor* e despre lumea satului. Ambele abordează teme importante, de actualitate. Romanul gotic e despre imposibilitatea de a locui astăzi într-un oraş modern şi despre obsesia de a ne întoarce în trecut, un trecut care ni se pare întotdeauna mai frumos şi armonios. Mi-a ieşit, în cele din urmă, o antiutopie înspăimântătoare. La fel şi romanul ecologic – nu există soluţii simple în acest domeniu. Orice idee, orice proiect frumos se poate

transforma în cele din urmă în ceva oribil, aşa cum s-a întâmplat în regimurile totalitare.

- Cum v-a venit ideea romanului *Şapte biserici?*

- Principala sursă de inspiraţie a fost, bineînţeles, oraşul Praga. Primblându-te pe străzi îl vezi cât e de frumos, dar te gândeşti şi cât de minunat ar fi arătat dacă se păstrau şi clădirile care au fost distruse la sfârşitul secolului XIX. Îmi pare rău că în cartierul Nové Město, întemeiat de Carol al IV-lea, au rămas puţine clădiri care ţin de gotic. Doar câteva biserici. Despre aceasta e romanul în care mi-am propus să dau viaţă trecutului. Turiştii care vin la Praga cunosc multe despre cartierele celebre Staré Město (Oraşul vechi), Malá Strana (Oraşul de Jos), Podul Carol, Hrad, dar nu ştiu mai nimic de Nové Město (Oraşul Nou). Violenţa asupra istoriei nu rămâne nepedepsită şi sper că am arătat acest lucru în roman.

Îmi place să scriu thrillere, dar să le scriu în aşa fel încât să placă şi unor cititori mai pretenţioşi, cum mă consider şi eu. Romanul trebuie să fie captivant de la început până la sfârşit, încât să vrei să întorci pagina următoare. Şi scriu doar despre lucrurile care mă interesează, care mă tulbură. Aşa a fost când am scris despre Praga, despre ecologie. E o formă a mea de luptă, un fel de a pleda pentru ceva.

- Se spune că vă pregătiţi minuţios pentru scrierea unei cărţi. Pot fi considerate cărţile dvs. şi ca o sursă credibilă de informare asupra unei perioade?

- Operez destul de liber cu informaţiile istorice. Nu pretind, nu vreau deloc ca oamenii să ia scrierile mele drept o primă şi unică sursă de informare pentru o anumită perioadă a istoriei. Desigur, când mă pregătesc pentru o nouă carte cercetez surse istorice, adun informaţii despre subiectul abordat. Un an de zile îmi e suficient pentru o bună documentare.

- Romanul *Umbra catedralei* are un subiect legat de Catedrala Sfântul Vitus...

- Romanul acesta e conceput altfel decât cele anterioare. Nu abordează o problemă gravă, urgentă, am vrut să scriu, pur şi simplu, despre Catedrala Sfântul Vitus. Să scriu în felul meu, combinând elemente de detectiv, mister şi romantism. Mi-am propus să înţeleg, să simt acel spaţiu magic, unic, al catedralei... E ceva deosebit acolo, dar esenţa, respiraţia acelui loc ne scapă mereu, ca şi cum n-ar vrea să fie înţeles, cunoscut.

- Sunteţi şi editor. Care e specificul acestei profesii?

- E un stres zilnic munca de editor. Sigur, am auzit vorbe răutăcioase cum că stau la editură ca o broască în heleşteu şi nu las pe nimeni să intre, nu public pe nimeni. Nu-i adevărat. Pe unii i-am publicat, i-am ajutat.

- Cine dintre tineri, după părerea dvs., merită să fie editaţi?

- Aş remarca-o în primul rând pe Anna Tserman, care e foarte talentată. Deocamdată publică doar pe Internet. Apoi – Martin Kolář. O nuvelă de-a lui face cât cinci romane. Mă bucur că avem oameni atât de talentaţi. (Fragmente dintr-un interviu pentru Radio Praga*, mai 2005)*

Prezentare, traducere
şi adaptare de **Vasile GÂRNEŢ**

▣

în urmă şi aştepta până ajungeam lângă ea.

Ne-am oprit în faţa unui bloc modern, aflat la doar câţiva paşi de pasajul din colţ de vizavi de hotelul „Avion”. Etajul doi era acoperit de o sticlă mată, iar la etajul trei era deschisă fereastra şi de acolo se auzea un ciocănit în perete. Curiera mi-a făcut un semn, am scos cheile din buzunar, am încercat să văd care se potriveşte în lacătul de la uşă şi am aşteptat să coboare liftul. Priveam la fereastra mare care dădea într-un atrium sau într-o curte interioară şi la vitraliul cu motive luate dintr-un afiş al lui Mucha.

Am urcat la etajul patru. Mi-a arătat o uşă fără carte de vizită, dar acoperită cu un lac transparent ca oglinda, aşa încât acum vedeam în ea liftul din spatele nostru, care cobora din nou. „Vă rog, poftim înăuntru”, mi-a spus curiera şi din nou am încercat să potrivesc cheile în lacătul de sus şi în lacătul de jos. A luat-o înaintea mea ca să aprindă lumina în hol. „Bine aţi venit acasă!” Am intrat într-un hol cu cinci feluri de uşi. Era un apartament ca al unui om de afaceri mediu dubios prosper! O cameră mare cu un tavan ca de atelier, mobilă modernă, cumpărată probabil de la IKEA, lângă fereastră era un pian, iar între ferestre o bibliotecă înţesată cu bestselleruri, pe cele două rafturi din partea de jos se vedea o colecţie de CD-uri şi DVD-uri, iar lângă cealaltă fereastră, o măsuţă cu calculator. Am aşteptat galant ca însoţitoarea să se aşeze. Mi-a făcut semn cu mâna să iau loc într-un fotoliu, m-am aşezat, iar ea a mutat un alt fotoliu în faţa mea.

- V-am deschis un cont în care veţi primi în fiecare lună trei mii. Lângă calculator aveţi toată documentaţia, cardul şi pinul. De chirie şi încasarea ei nu trebuie să aveţi nicio grijă, vor intra din alt cont.

- Este de la unchiul meu? am întrebat-o.

- Nu cunosc niciun unchi al dvs., mi-a răspuns imediat. A început să mă privească foarte de aproape. Am văzut că de fapt avea buzele foarte subţiri, lăţite cu grijă cu un ruj de culoare stridentă. Şedeam atât de aproape unul de altul încât simţeam răsuflarea ei pe obrazul meu. Îmi ţineam respiraţia până la minimul de suportabilitate. Îmi era clar că acum ar fi trebuit să întreb în continuare, dar din nou mă temeam că dacă aş continua să pun întrebări, până la urmă s-ar dovedi că totul nu a fost decât o greşeală, nimic mai mult decât o greşeală.

A început să caute în poşeta pe care a aşezat-o pe măsuţa de servit din spatele ei, a scos un cartonaş dreptunghiular pe care era scris un număr şi mi l-a întins: „În situaţia că aţi avea orice fel de problemă. Aveţi la dispoziţie acest număr de telefon douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru.”

Am citit numărul, am întors cartonaşul pe cealaltă parte, dar mi-am dat seama că nu e cartea ei de vizită, ci doar o bucată goală de hârtie. Observa amuzată cum scriu cu mâna în mână cartonaşul înainte de a-l băga în buzunar. Din nou am avut ocazia să o întreb ceva. Cel puţin, aşa interpretam tăcerea ei. Şi am avut impresia că aştepta să vadă dacă voi profita de ocazie. În această tăcere, de jos se auzea ciocănitul pe care îl auzisem deja în timp ce stăteam în faţa blocului. Era zgomotul care ne întâmpinase de la fereastra deschisă de la etajul trei. „Nu vă temeţi, imediat o să se facă linişte, nimic nu o să vă deranjeze aici. Ce doriţi, vin, gin sau whisky?” Am privit prin uşa întredeschisă în încăperea de alături, unde umplea paharele. Am aşteptat ca la toast să spună ceva important, care să mă ajute să înţeleg toată situaţia. Dar nu a făcut altceva decât să mă privească încurajator. Apoi din nou a trecut în încăperea de alături, unde a început să spele paharele, după care am condus-o la uşă. A mai căutat încă ceva în poşetă şi de data aceasta a scos cartea mea de vizită pe care scria cu litere aldine: ***Vojtěch Hádek***. A băgat cartonaşul în mica ramă metalică de pe uşă şi a fixat-o cu degetul. Dar nu a mai aşteptat liftul, ci a luat-o la fugă pe scări. În uşa lăcuită am mai văzut o dată crinul heraldic de pe spatele bluzonului şi fundiţa galbenă din părul ei. M-am întors în cameră. Am rămas o clipă încurcat (fotoliile erau trase unul în faţa altuia atât de mult încât ne simţisem reciproc respiraţia) şi după câteva secunde mi-am dat seama că din apartamentul de sub mine nu se mai auzea niciun zgomot.

Jiří Kratochvíl s-a născut pe 4 ianuarie 1940 la Brno într-o familie cu tradiţii literare – tatăl său a scris cărţi pentru copii. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Masaryk“ din Brno şi, până a se consacra în exclusivitate scrisului, începând cu 1996, a practicat mai multe profesii: bibliotecar, arhivar, macaragiu, paznic de noapte, telefonist, fochist, redactor la radio. Primul său roman, scris în 1970 (*Případ s Chatnoirem*), a apărut în samizdat cu alt titlu: *Případ nevhodně umístěné šance* (*Cazul unei şanse inadecvat folosite,* 1978). A publicat douăzeci de romane, culegeri de povestiri şi piese de teatru. Câteva titluri: *Medvědí román* (*Roman de urs)* - 1987 şi 1990; *Uprostřed nocí zpěv* (*Cântec la miez de noapte)* - 1992, 2010; *Orfeus z Kénigu* (*Orfeul din Kenig)*- 1994; *Avion* – 1995; *Slepecká cvičení* (*Exerciţii de orb)* – 1997; *Nesmrtelný příběh* (*O întâmplare nemuritoare)* – 1997; *Noční tango* (*Tangoul nocturn)* – 1999; *Lady Carneval* – 2004; *Herec* (*Artistul)* – 2006; *Slib* (*Promisiunea)* – 2009; *Femme fatale* – 2010; *Dobrou noc, sladké sny* (*Noapte bună, vise dulci)* – 2011; *Kruhová leč (Capcana rotundă)* - 2011.

Premii: 1991 – Premiul Tom Stoppard; 1993 – Premiul librarilor cehi; 1996 – Premiul Egon Hostovský; 1998 – Premiul Karel Čapek; 1999 – Premiul Jaroslav Seifert.

▣

Jan Balabán: Literatura - o mărturisire rostită de autorul însuși

Jan Balabán, prozator și traducător. Anii de viață: 29 ianuarie 1961 (Šumperk) - 23 aprilie 2010 (Ostrava). S-a născut într-o familie de medici. A absolvit Universitatea Palacký din Olomouc (fondată la 1573, fiind a doua ca vechime din Cehia), specialitatea filologie engleză și cehă. În anii studenției a publicat în samizdat. A fost bun prieten cu Jáchym Topol. În 1984 a făcut un stagiu de două luni în Marea Britanie. A tradus din opera lui Howard Phillips Lovecraft.

Culegerea de povestiri *Středověk (Evul Mediu)*, 1995, reprezintă debutul literar al lui Jan Balabán. În 1998, a scos volumele *Boží lano (Frânghia Domnului)* și *Prázdniny (Vacanța)*, după care romanele *Černý beran (Berbecul negru),* 2000, și *Kudy šel anděl (Încotro pleca Îngerul)*, în 2003. Pentru culegerea de nuvele *Možná že odcházíme (Am putea să plecăm)* scriitorul a fost destins cu premiul Magnesia Litera în 2005, când o anchetă din ziarul *Lidové noviny* a desemnat-o drept cartea anului 2004. Povestirile lui Jan Balabán poartă amprenta filozofiei existențialiste. Eroii săi sunt adesea oameni din regiunea natală a prozatorului, Moravia de nord, surprinși în situații de criză și de reevaluare a unor valori și criterii de viață.

„Sunt considerat un autor care scrie despre „naufragiați", deși eu scriu despre ce se întâmplă cu majoritatea oamenilor, de exemplu, despre divorțuri – 50 % de căsătorii în țara noastră se destramă. Iar când scriu despre un om dependent de alcool, scriu de fapt despre o existență disperată. Fiecare om are o anumită dependență, o vulnerabilitate cu care luptă într-un fel sau altul", spunea Balaban, încercând să scape de etichetele facile cu care îl gratulau unii comentatori din presă.

În 2008, Editura Host a reeditat volumul *Prázdniny (Vacanța)*. Evenimentul a prilejuit un interviu cu Jan Balabán la Radio Praga, din care reproducem câteva fragmente:

Jan Balabán: - Acest volum de povestiri a fost unul de răscruce pentru mine. Cartea a apărut într-un tiraj relativ mic la prima ediție și s-a epuizat foarte repede. Și atunci, împreună cu directorul editurii, am decis să mai scoatem o tranșă de tiraj. Și nu doar atât, ci să facem o ediție ilustrată. Am adăugat de asemenea și un CD cu textul în interpretarea autorului. Nu am făcut-o întâmplător. Eu cred că a venit timpul să restituim vocea literaturii – nu doar vocea poeziei, ci și cea a prozei. Să răsune vocea vie a autorului. Țin foarte mult la această idee și consider că unul dintre criteriile în judecata valorii unui text literar ar trebui să fie lectura cu glas tare: să-ți dai seama cât de bun e acel text, ascultându-l citit cu glas tare. Cred că literatura este în primul rând o mărturisire rostită de autorul însuși.

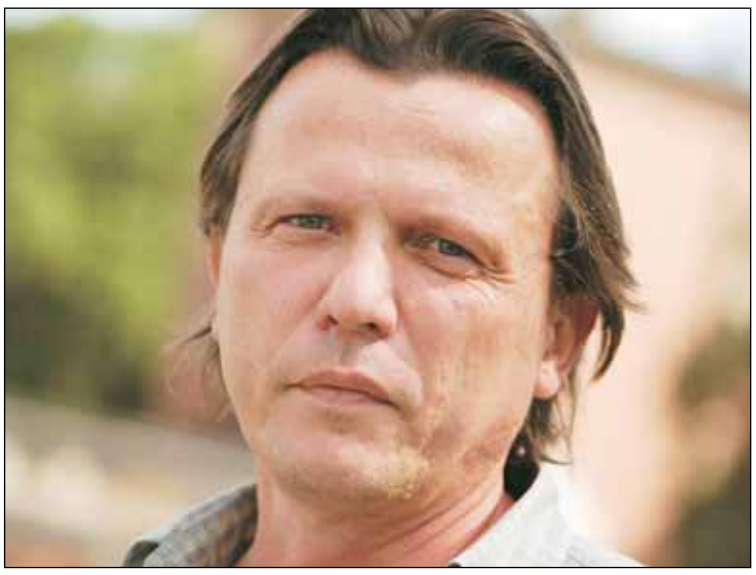

- Vreți să spuneți că nu vă este străină, ca autor, ideea de a susține o lectură în fața unui auditoriu?

- Da, e un lucru pe care îl agreez, îmi place să îmi verific în fața publicului textele nepublicate. Nu vorbesc de o manifestație gratuită, formală, care constă în a cheltui un grant european, ci atunci când lumea vine interesată de eveniment, iar autorul simte reacția cititorilor, vibrează cu ei pe aceeași lungime de undă. Într-o asemenea circumstanță fericită eu îmi citesc textele cu plăcere, mă străduiesc să fac un *performance*, să produc un act artistic în sine, nu doar o lectură seacă. Scriitorul nu trebuie să fie exclusiv un salahor la masa de scris, întrucât tocmai acest gen de contact – direct, nemediat – stimulează discuțiile, îți dă idei și provoacă alte întâlniri.

- Scrieți povestiri și romane. Care din aceste specii ale prozei vă este mai aproape?

- Eu rămân într-o zonă de frontieră. Când lucrez asupra unui volum de povestiri, acestea încep să se întrepătrundă, să interfereze, personajele migrează dintr-o nuvelă în alta și chiar dintre-o carte în alta. În roman obișnuiesc să-mi disimulez în fel și chip capitolele, încât ele devin niște povestiri cvasi-independente, cu o „respirație" narativă proprie, mai lungă sau mai scurtă. Nu pot scrie romane concentrate, a la Günter Grass, îmi place trama construită din secvențe disparate.

Povestirea e o aventură frumoasă, o scrii repede, urmărești o anumită miză, o idee directoare, căreia încerci să-i păstrezi prospețimea. Dar povestirea e de durată limitată, începe și se încheie repede. Un roman poate fi epuizant ca structură și prolix în firele pe care le urmărește. De aceea, îmi place jocul de puzzle – cu piese ce au o existență autonomă, dar care se pot reuni într-un tablou mai mare, potrivit unei logici a autorului.

***

„Zeptej se táty" („Întreabă-l pe tata")

Tot în urma unei anchete publicate în ziarul *Lidové noviny* cea mai bună carte a anului 2010 a fost declarat romanul *Zeptej se táty (Întreabă-l pe tata)*. Din păcate, această scriere autobiografică a văzut lumina tiparului la scurt timp după moartea subită a lui Jan Balabán, care ar fi împlinit 50 de ani.

Scriitorul Petr Hruška, un prieten apropiat al prozatorului, s-a implicat în pregătirea pentru tipar a acestui ultim roman la care Jan Balabán lucrase trei ani. Romanul povestește despre dispariția unuia dintre cei mai dragi oameni ai prozatorului.

„Tatăl a avut o mare influență asupra lui Jan. El a fost medic și pastor evanghelic, și în perioada grea ce a urmat sfârșitului Primăverii de la Praga i-a demonstrat – lui Jan și fratelui său, pictorul Daniel – cum poți să trăiești demn, cum poți să salvezi valorile umane în perioada „normalizării" comuniste. Tatăl său a murit pe neașteptate: pierderea l-a afectat foarte tare pe prietenul meu. Personalitatea tatălui a fost o sursă de inspirație pentru Jan Balabán, i-a întregit viziunea despre lume, despre istoria recentă a Cehiei, iar asta s-a simțit în întreaga sa creație.

Prezentare, traducere
și adaptare de **Vitalie CIOBANU**

■

Trenduri

Teama de viitor

de
Marcel Gherman

În cadrul unui interviu televizat acordat în anii șaptezeci, cunoscutul scriitor de science-fiction John Brunner a făcut o observație extrem de interesantă: *„Dintotdeauna, oamenii au fost fascinați de trecut și preocupați de prezent. Dar ar trebui să-i intereseze în egală măsură și viitorul, fiindcă acolo ne vom petrece restul vieții."*

Întotdeauna umanitatea a privit spre necunoscutul pe care i-l rezervă ziua de mâine cu un amestec de teamă și speranță ce a inspirat atât viziunile sale apocaliptice, cât și utopiile milenariste.

Așa-zisa „profeție Maya", care a făcut atâta vâlvă pe parcursul ultimelor luni ale lui 2012, este expresia fidelă a acestui fenomen. Există suficiente șanse ca isteria colectivă declanșată cu acest prilej să continue și în 2013, astronomii anunțându-ne că în acest an vom avea în vecinătatea Pământului două comete, una în martie, iar alta în noiembrie, cea de a doua urmând să apară pe cer mai luminoasă decât luna plină.

De fapt, întreaga istorie a lumii poate fi privită ca o succesiune de apocalipse. Numai războaiele și epidemiile ce au devastat în timp continentul european au condus la dispariția a zeci de milioane de oameni, iar odată cu aceștia, multe trăsături și calități au fost șterse cu desăvârșire din genomul uman. Identitatea noastră este determinată în mare măsură de această pierdere imensă. Rămâne o mare problemă dacă vom reuși vreodată să remediem vidul astfel format.

După părerea ecologului James Lovedale, în îndelungata existență a speciei umane au existat tocmai șapte evenimente climatice catastrofale, la un moment dat rasa noastră fiind redusă până la doar 2000 de indivizi. Dar se pare că viața este mult mai rezistentă decât am putea să credem, iar omul reprezintă cea mai avansată „mașină de supraviețuire" pe care a creat-o natura. Așa că perspectiva ca istoria să continue chiar și peste 20.000 de ani ar putea fi suficient de realistă.

Ideea unor evenimente apocaliptice care se manifestă ciclic și sunt urmate întotdeauna de perioade de regenerare se regăsește practic în toate culturile. Subiectul Apocalipsei după Ioan a fost inspirat în mare parte de domnia tiranică a Împăratului Nero. Iar motivul marelui potop nu este prezent numai în Biblie, ci și în Epopeea lui Ghilgameș, unul dintre cele mai vechi poeme, scris cu patru milenii în urmă. Capodopera sumeriană conține un pasaj în care eroul mitic comunică cu personajul Utanapiștim, supraviețuitor al Marelui diluviu, căruia zeii i-au dezvăluit secretul nemuririi. La fel ca Noe, Utanapiștim construise o Arcă, cu ajutorul căreia ar fi salvat toate speciile de

viețuitoare. Ce-i drept, în varianta sumeriană, vestea retragerii apelor nu este adusă de un „porumbel al păcii", ci de o... cioară, precedată de alte câteva orătănii, de esență mai puțin nobilă.

Motivul potopului se regăsește și la o altă civilizație, situată geografic la cealaltă extremitate a Pământului. În *Popol Vuh,* cartea genezei aceloraşi mayaşi, se menționează cum, într-un ev îndepărtat, zeii au creat o rasă veche de oameni, pe care apoi i-au nimicit într-un diluviu, pe motiv că acești oameni „nu au fost în stare să înțeleagă".

Iar civilizația aztecă a fost marcată de un cult teribil al Apocalipsei, care susținea că anterior universul a fost distrus de patru ori, pentru a fi nimicit cu desăvârșire a cincea oară. Frica de sfârșitul lumii i-a făcut pe azteci să recurgă la sacrificii umane în masă, până la sosirea conchistadorilor, când vechile profeții s-au adeverit într-un fel. Dar, în pofida masacrului organizat de invadatorii europeni, astăzi în Mexic au mai rămas câteva mii de etnici azteci, care păstrează limba și cultura acestei civilizații.

Un alt fenomen, cel al mișcărilor milenariste, care asociau viitorul cu venirea unui ev utopic al *„paradisului pe pământ",* s-a manifestat în diverse perioade istorice. Așa-numita Cruciadă a copiilor prezintă un exemplu clasic în acest sens. În secolul XIII, copii din diverse țări europene s-au organizat spontan într-un curent social care își propunea să săvârșească un pelerinaj spre Pământul Sfânt. Această mișcare a avut un sfârșit tragic: marinarii care urmau să-i ajute pe copii să traverseze Marea Mediterană i-au vândut în sclavie. Supraviețuitorii acestui dezastru s-au întors cu mare dificultate acasă, mulți dintre copii murind de foame pe drum, fiindcă populația rurală refuza să-i ajute.

Cruciada copiilor se asociază involuntar cu mișcarea tinerilor hippie, care a culminat cu Festivalul Woodstock din 1968, dar și cu mișcarea techno din anii '90, al cărei moment decisiv a fost ediția din 1996 a festivalului Love Parade, ce a adunat 2 milioane de tineri pe străzile Berlinului. Euforia provocată de muzică și sentimentul apartenenței la o comunitate au fost suficiente pentru ca acești tineri să se simtă ca și cum ar fi coborât „raiul pe pământ".

Dacă pentru generația hippie momentul

→

Ivan Kraus – un „cavaler” al satirei sociale

Scriitorul Ivan Kraus, autor a numeroase povestiri, piese de teatru şi scenarii TV, s-a născut la 1 martie 1939, la Praga. După absolvirea unui colegiu economic a lucrat ca actor de cabaret şi film. A emigrat în 1968, împreună cu soţia şi fiica sa, mai întâi în Germania, unde a lucrat la radio, ca scenarist de televiziune, prozator şi actor-păpuşar, iar din 1976 – în Franţa. Azi locuieşte mai mult în Republica Cehă.

În pofida faptului că cititorii nu aveau acces la cărţile sale decât prin intermediul Editurii Konfrontace din Zürich, Kraus a fost unul dintre cei mai populari autori de foiletoane şi ficţiuni umoristice înainte de 1989. A publicat, începând cu 1991, în jur de 15 cărţi de umor şi satire politice (*Má rodina a jiná zemětřesení – Familia mea şi alte cutremure*; *Rodinný sjezd – Congresul de familie; Číslo do nebe – Numărul Raiului*; *Medová léta – Luna de miere; Muž za vlastním rohem – Omul de după colţ; Muž pod vlastním dohledem – Omul sub propria sa supraveghere*; *Muž na vlastní křižovatce – Omul de la intersecţie, Poločas pro Sokrata – O jumătate de oră pentru Socrate ş. a.*). Pasiunea sa pentru concret, pentru „clipa dilatată” este similară ironiei lui Chesterton, Čapek şi Nepil. Scriitorul atacă mentalitatea mic-burgheză şi conservatorismul, inerţia instituţională, şi preferă zona mai confortabilă a literaturii de consum, scriitura relaxată, ideală pentru vacanţe, zile ploioase sau dimineţi cenuşii.

Iată ce spune Ivan Kraus însuşi despre specificul literaturii sale, referindu-se la volumul *Poločas pro Sokrata* (*O jumătate de oră pentru Socrate*): „Dacă se întâmplă să credeţi că tehnica ne uşurează viaţa, că televiziunea ne dezvoltă intelectul, că instrucţiunile pentru telefoanele mobile sunt scrise într-un limbaj accesibil şi că vecinii sunt cu toţii nişte oameni drăguţi; dacă vă plecaţi urechea la gogoşii pe care îi toarnă politicienii chiar şi după alegeri, dacă lumea în jurul vostru e într-o perfectă ordine şi vi se pare că ea trebuie tratată cu seriozitate – să nu citiţi această carte. Dacă vă hotărâţi să o faceţi, consumaţi câte o povestire înainte de somn.”

Un volum tonifiant, resuscitând umorul blând din lumea lipsită de griji a lui Karel Poláček, Zdenek Jirotka sau Jerome K. Jerome. Kraus se concentrează pe un anume obiect al ironiei sale, dezvoltând situaţia până la absurd. Aşa, de exemplu, în povestirea *Revanşa*, un om de afaceri, domnul Dupon, îl invită pe personajul-narator la un prânz, pentru a purta negocieri, dar, potrivit regulilor etichetei franţuzeşti, nu se grăbeşte să discute afaceri în timpul mesei. Personajul-narator a luat un credit din bancă şi l-a invitat pe dl Dupon într-un restaurant foarte scump. În replică, omul de afaceri îl invită într-un restaurant şi mai luxos: îi tremură mâinile şi abia de reuşeşte să bâiguie ceva despre proiectul care îl interesa. Personajul-narator se gândeşte deja să continue negocierile într-un restaurant faimos şi exclusivist, aflat într-unul din castelele din preajma Parisului, dar dl Dupon îl anunţă intempestiv că doctorul i-a prescris o dietă extrem de severă. Negocierile eşuează. Asemenea deznodăminte găseşti în toate povestirile lui Ivan Kraus.

Vă propunem în continuare o nuveletă a acestui autor, pentru a vă face o impresie mai clară despre ironia subtilă pe care o profesează.

***

Lansarea

Orice om care a scris o carte poartă răspunderea faptei sale. Tocmai de aceea, are datoria să-şi ajute editorul să facă în aşa fel ca opera sa să nu treacă neobservată pe o piaţă de carte şi aşa mult prea aglomerată.

Lansarea avea loc într-o mare librărie.

Eu mă aşezasem la o măsuţă, ornată cu exemplare din cartea mea. Era şi o vază cu lalele. Editorul şi proprietara librăriei luaseră loc la alte măsuţe, cu ceva bunătăţi: vin, biscuiţi şi nuci.

Mi-am pregătit stiloul şi am aprins o ţigară. După a treia ţigară fumată m-am gândit să dau o raită prin librărie.

Într-una din secţii, mi-a atras atenţia o carte cu titlul „Epoca vizuală sau Întoarcerea la pictografie”.

Aş fi vrut să o răsfoiesc, însă cineva dintre cumpărători m-a rugat să-i dau un atlas al ciupercilor, la care el nu reuşea să ajungă – era pe unul dintre rafturile de sus. Am luat

scara şi i-am dat o mână de ajutor.

- Ce s-a întâmplat cu cartea asta de-i curg foile?, se răsti la mine o doamnă indignată. Adusese cartea într-o sacoşă.

I-am spus că regret sincer acest lucru.

Din fericire, şi-a făcut apariţia o tânără vânzătoare, care i-a comunicat doamnei supărate că „Viaţa secretă a furnicilor” s-a epuizat, propunându-i în schimb un alt titlu: „Totul despre furnici”.

Cumpărătoarea era obsedată de furnici.

Profitând de discuţia lor, le-am părăsit, revenind la măsuţa cu bunătăţi.

Editorul tocmai îi explica proprietarei librăriei că marea dificultate consta în difuzare.

Proprietara se plângea de chiria scumpă. Editorul i-a dat dreptate, spunând că, într-adevăr, chiria e strigătoare la cer. Şi pentru a nu rămâne mai prejos, i-a împărtăşit necazul său cu preţul hârtiei.

Auzindu-i, am pus la loc în farfurie miezul de nucă, dându-mi seama că şi tratăţia are un preţ.

Când a apărut un amator de autografe, m-am repezit spre măsuţa mea, cu stiloul pregătit ca o lance. Dar omul nu voia o dedicaţie scrisă pe carte, ci doar să-i semnez patru bileţele albe, pentru a-şi completa colecţia de autografe.

Apoi s-a apropiat o tânără.

Ea mi-a spus că lucrează asupra unui eseu despre scriitori, a căror creaţie balansează pe muchia irealităţii, fapt ce proiectează soarta individului dincolo de realitatea temporală, acolo unde absurdul devine, în mod paradoxal, singura existenţă posibilă. I-am propus o ţigară, dar tânăra mi-a spus că a abandonat fumatul din momentul în care a ascultat la facultatea de Filozofie o prelegere despre tendinţele prozei contemporane, care se nutreşte din interferenţa fusurilor orare.

Când a început să-mi explice, cu voce tare şi pe o tonalitate tot mai iritată, că reflecţia filozofică şi lirismul apelativ, intrate în conjuncţie, desăvârşesc conformaţia personajului literar, al cărui profil accentuat augmentează autenticitatea ipostazei auctoriale, i-am smuls cartea din mâini.

În timp ce-i scriam autograful, ea a reuşit să-mi comunice, febril, că agreează doar acele caractere literare, care în circumstanţe traumatizante îşi asumă fatalitatea destinelor umane.

– Fireşte, i-am şoptit eu, empatic, şi am notat data sub semnătură: 1896.

Apoi, de masa mea s-a apropiat un bărbat. Şi-a pus exemplarul de carte în faţa mea, pe măsuţă, şi m-a întrebat dacă nu-l recunosc. I-am zis că nu, şi atunci a evocat campania de concentrare a rezerviştilor de acum treizeci de ani şi m-a întrebat, pe un ton glumeţ, dacă episodul îmi spune ceva. Dar întrucât nu-mi spunea nimic, el a ţinut să-mi readucă în memorie evadările noastre în oraş, fără permisie. Şi încă mi-a vorbit despre subofiţerul pitic care ne fugărea prin lanul de sfeclă.

Mi-am dat seama că în toţi anii câţi trecuseră de atunci trăisem într-o eroare, pentru că eram convins că fusese o plantaţie de cartofi, aşa încât i-am mâzgălit repede un autograf pe exemplarul lui de carte.

În loc de dată, i-am desenat o ţeavă de tun.

După ce fostul meu camarad de arme s-a îndepărtat, m-am dus să ciugulesc ceva.

Proprietara tocmai îl informa pe editor ce suprafaţă în metri pătraţi are librăria.

Am profitat de ocazie să subtilizez un biscuit.

Editorul vorbea despre cheltuielile de depozitare.

Proprietara librăriei – despre curentul electric şi energia termică.

Editorul trecu la factura telefonică.

La lansare au venit patru inşi: un văr de-al meu, inginer-chimist (pe care nu-l mai văzusem de când ne hârjoneam în curte cu pantalonaşi scurţi), o pereche în vârstă, soţ şi soţie, şi o tânără vânzătoare, care s-a apropiat de noi ca să-şi omoare plictiseala, şi în timp ce vorbeam şi-a tot vopsit unghiile.

Soţii voiau să ştie când scriu – seara sau dimineaţa. Şi în general, de ce scriu? Vărul a spus că mă ştie foarte bine şi că am scris exact aşa cum a fost, cu excepţia a două situaţii, în care m-am cam îndepărtat de fapte.

După lansare, mi-am ales ceva cărţi.

Şi editorul a cumpărat câteva. Eu am dat pe ale mele 900 de coroane, editorul – 650. Ne-am luat pachetele şi am plecat acasă.

Mergând pe stradă, am fost de părere că viitorul cărţilor nu este chiar aşa de sumbru.

Editorul m-a întrebat la ce mă refer.

- Păi, e de-ajuns ca la propriile lansări editorii şi autorii să cheltuiască măcar atâţia bani cât am dat noi.

Prezentare, traducere
şi adaptare de **Vitalie CIOBANU**

■

→

deziluziei a fost provocat de un Richard Nixon (războiul din Vietnam etc.), atunci, în cazul generaţiei techno, sfârşitul utopiei a coincis probabil cu evenimentele de la 11 septembrie 2001.

În cartea sa *Mitul eternei întoarceri,* scrisă într-o perioadă deosebit de dificilă, Mircea Eliade încerca să afle refugiu în faţa terorii *timpului istoric* într-un *timp mitic,* capabil să se *reînnoiască*, să se *regenereze*. Amputându-şi tradiţia spirituală, societatea europeană modernă s-a dispensat de acea promisiune a unui *nou* început, care urmează după toate catastrofele istoriei, şi astfel omul occidental a rămas fără apărare în faţa fricii sale de viitor. Tot ce-i putea oferi modernitatea era doar un deşert sumbru, camuflat prin ideologii alienante şi monstruoase construcţii mecaniciste.

Dar ce ar fi dacă nu ar exista un început şi un sfârşit, dacă nu ar fi niciodată un sfârşit al lumii, după cum nu ne putem imagina un început al timpului? Dacă istoria omenească ar continua la infinit? Oare cum ar schimba perspectiva asupra vieţii o astfel de viziune nouă? Şi ce ar fi dacă am găsi un mod de a cunoaşte acest lucru în mod sigur?

În tradiţia creştină, cuvântul „apocalipsă” nu se descifrează ca „sfârşit al lumii”, ci mai degrabă ca o „revelaţie”, ca un moment decisiv în care este dezvăluit un sens al existenţei lumii, un anume sens al vieţii. Într-o anumită perspectivă, în viaţa oricărei comunităţi, ca şi a oricărui individ, există o apocalipsă.

Reprezentanţii fiecărei generaţii urmează să-şi înfrunte destinul şi să-şi învingă teama în faţa viitorului, asemeni unui Iulius Caesar care a traversat Rubiconul indiferent de veridicitatea oracolelor druide, sau a războinicului Arjuna din Bhagavad Gita, convins că „trebuie să lupte, pentru că aceasta e unica salvare”.

■

Două romane de Ovidiu Pecican

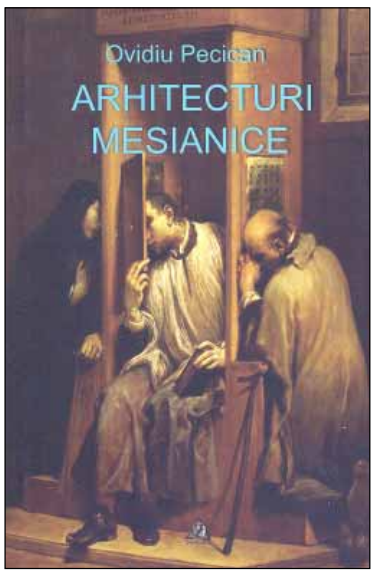

„Ovidiu Pecican reabilitează mitul lecturii plăcute şi al prozei captivante.”
(Ion Mureşan)

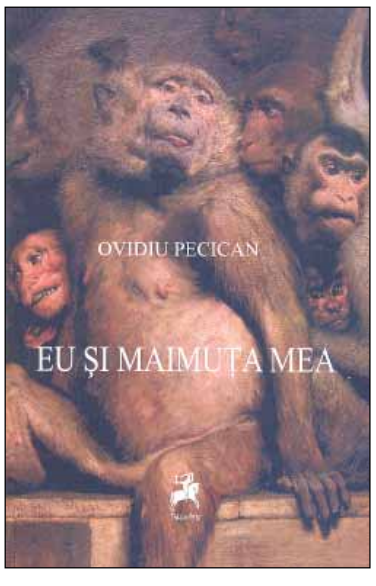

Arhitecturi mesianice (roman). Editura Charmides, 2012

Eu şi maimuţa mea (roman). Ediţia a II-a. Editura Tracus Arte, 2012

Virgil Mihaiu

Ethno-jazz culminând cu «Omagiul Maria Tănase»

Inițiat în urmă cu 12 ani de către Anatol Ştefăneţ cel mai prodigios reprezentant al violei în jazzul contemporan – Festivalul Ethno-Jazz de la Chişinău îşi consolidează cu fiecare nouă ediţie statutul reprezentativ pentru un gen muzical aflat într'o imparabilă diseminare periplanetară. Voi proceda cronologic, încercând să condensez prin cuvinte, limitate de spaţiul tipografic, multitudinea emoţiilor pozitive trăite pe parcursul acestui regal de cultură.

Deschiderea a aparţinut trio-ului feminin austriac *Netnakisum*, alcătuit din Claudia Schwab/vioară, voce, Marie-Theres Hartel/vioară, voce şi Dee Linde/violoncel, voce. După cum sugerează însăşi combinaţia instrumental-vocală, precum şi tinereţea interpretelor, e vorba de un grup atipic (amintind de cel condus de compatriotul lor, basistul Georg Breinschmid, la ediţia precedentă a aceluiaşi festival). Un amestec ireverenţios de surse, între care se profilau cele din sfera muzicii clasice, însă şi vocalizele alpine de tip jodler, originare din zona masivului Dachstein. Jovialul recital a atins şi... coarde mai jazzistice, cu swing inspirat parcă din *The Rite of String* (influentul trio Jean-Luc Ponty/Al Di Meola/Stanley Clarke al anilor 1990), dar au fost şi polci cu accente dislocate, aiuritoare referinţe la... Ayurveda etc.

A urmat *Motion Trio* din Cracovia, format din acordeoniştii Janusz Wojtarowicz, Pawel Baranek şi Marcin Galazyn – un angrenaj dens, rutinat, clar focusat, pentru care jazz-ul nu e necesarmente o preocupare centrală. Majoritatea pieselor erau alcătuite din arcuri sonore tensionate progresiv, evocând infatigabilele bătăi ale inimii, sau acceleraţia trenului (la fel cum procedase brazilianul Heitor Villa-Lobos în al său *O trenzinho do Caipira*/Trenuleţul din Caipira, compus în 1930). Însă nu puteau lipsi nici momente de respiro lirice, caracteristice muzicienilor din patria lui Chopin. Nu e de mirare că aceşti maeştri ai acordeonului au la activ colaborări cu Bobby McFerrin, Kryesimir Debski, Michal Urbaniak, Trilok Gurtu, Orquestra do Teatro Municipal Rio de Janeiro, Michael Nyman Band, Sinfonietta Riga etc.

Elveţia a fost reprezentată de grupul *Rusconi* (Stefan Rusconi/pian, vocal, Fabian Gisler/contrabas, Claudio Struby/baterie). Oscilând între pop, rock şi jazz, cei trei tineri muzicieni helveţi mi s'au părut mai preocupaţi de concepţia muzicală în sine decât de expresivitatea *ad hoc*, proprie spiritului improvizatoric. În defavoarea receptării lor a lucrat poate şi faptul că fuseseră precedaţi – în două ediţii anterioare al Ethno-Jazz Festivalului de către compatrioţii de la *Nik Bartsch's Ronin*, una dintre cele mai inventive formaţii ale jazz-ului anilor 2000...

Un recital ce va intra cu siguranţă în arhiva de aur a Festivalului i-a avut ca protagonişti pe Richard Galliano/acordeon (Franţa), Paolo Fresu/trompetă & flugelhorn (Italia), Jan Lundgren/pian (Suedia). Împreună ei procedează la o transfigurare acustică a ethos-ului jazzistic mediteranean îmbinat cu cel scandinav: spaţiul maritim ca simbol al comunicativităţii interumane, după cum sugerează însuşi numele sub care navighează muzicalmente trio-ul: *Mare Nostrum*. Suverana stăpânire a resurselor instrumentale e pusă în serviciul interacţiunii creative, fluentă şi fluidă precum elementul acvatic pe care îl celebrează. Trei spirite îmbibate de melodicitate, introspective şi totodată luminoase, meditând prin muzică asupra condiţiei umane. Sunt compoziţii proprii, în care răzbat ecouri din Nino Rota, inflexiuni pariziene sau sarde, dar şi melancolia clarobscură a cântării tradiţionale suedeze *visa* (cu această interpretare, Jan Lundgren m'a lăsat cu respiraţia tăiată, aşa cum o făcuse legendarul jazzman Jan Johansson cu istoricul său album *Jazz pa svenska*/Jazz pe suedeză, înregistrat la începutul anilor 1960). Dar sunt şi preluări de teme din Antonio Carlos Jobim, sau Claudio Monteverdi, abordate în ideea aceluiaşi *continuum* datorat frumuseţii peste epoci, stiluri şi culturi. Pură delectare, receptată ca atare de sensibilul public de la Chişinău.

Dacă la grupul precedent referinţele „ethno", deşi discrete, erau indeniabile, în schimb *Niccolo Faraci Trio* din Italia se concentrează asupra posibilităţilor de extindere a canonului modernităţii europene, aplicându-i proceduri improvizatorice. Un demers în care cerebralitatea se îmbină cu senzualitatea, iar efervescenta interacţiune dintre muzicieni – Lorenzo Paesani/pian, Faraci/contrabas, Francesco Miccolis/baterie devine un substitut eficient pentru absenţa swing-ului ostentativ. Fluenţa şi fracturarea discursului muzical, consonanţele şi disonanţele alternează imprevizibil, într'o dramaturgie intelectualistă, de o intensitate bine dozată, ce mi-a amintit pe alocuri de suitele acelui herald al postmodernismului care a fost pianistul suedez Per Henrik Wallin, dar şi de genialul nostru Richard Oschanitzky. Fiecare interpret în parte lucrează la cote maxime, iar empatia e deplină. De subliniat şi prolificitatea discografică a celor trei muzicieni, demnă de prestigiul şcolii italiene de jazz pe care cu onoare o reprezintă.

Mare succes la public a înregistrat *World Kora Trio*, grup transcontinental format din violoncelistul american

Eric Longsworth, percuţionistul/vocalistul francez Jean-Luc Di Fraya şi mânuitorul instrumentului african kora – Cherif Soumano, originar din Mali. Ei au un program coerent şi policrom, în care fragilele instrumente melodico-armonice din avanscenă reuşesc să se impună drept mesagere ale bucuriei vitale, permanent susţinute de percuţia şi vocalizele de pe fundal. O muzică eminamente groovy, demonstrând că se poate face artă cu elemente aparent limitate la pitorescul folcloric. În cele din urmă s'a petrecut şi inevitabilul: întreaga asistenţă în picioare, dansând pe sonurile electrice şi electrizante ale korei şi violoncelului...

Probabil, cel mai previzibil recital a fost cel propus de *Joscho Stephan Trio* din Germania, dedicat integral aşanumitului *modern gipsy swing*, derivat din zestrea lăsată jazzului de Django Reinhardt. Virtuozitatea şi preciziunea cu care liderul formaţiei mânuieşte ghitara clasică nu au întârziat să-i impresioneze pe receptivii melomani ce umpleau Sala cu Orgă, aşa încât avurăm parte de o repriză foarte dinamică înainte de finalul apoteotic pe care ni-l pregătise formaţia-amfitrion, *Trigon*, pentru încheierea Festivalului.

Îmi amintesc că, în cazul ediţiei princeps, Anatol Ştefăneţ concepuse întregul festival ca pe unul dedicat exclusiv formatului de trio (aşa cum sugera însăşi denumirea *Trigon* şi componenţa de atunci a trupei basarabene). Ceea ce în 2002 fusese obţinut oarecum forţat, s'a întâmplat anul acesta fără premeditare: cum se vede şi din cronica de mai sus, toate grupurile participante în 2013 au fost trio-uri. A existat însă şi o excepţie: recitalul realizat de *Trigon* a reunit pe scenă 14 interpreţi (fără a mă socoti şi pe mine, invitat a mă integra spectacolului prin rostirea unui preludiu liric, pe care l-am scris special pentru această ocazie). O desfăşurare de forţe impusă de caracterul solemn al proiectului: omagierea Mariei Tănase în chiar săptămâna când se împlineau 100 de ani de la naşterea sa. Actuala configuraţie a *Trigon*-ului îi cuprinde pe Anatol Ştefăneţ/violă, Alexandru Arcuş/sax, flaut, caval, Serghei Ivanov/pian. Ei au reiterat câteva dintre piesele lor bazate pe teme din repertoriul Mariei Tănase, cu o *Dodă, dodă* de neuitat (umbrită, din păcate, de un accident de sonorizare înaintea solo-ului de xilofon). Bucăţile respective fură integrate printre aranjamente concepute pentru ansamblu augmentat cu cvartet de coarde, acordeon şi şase vocaliste. Ca de fiecare dată, Anatol Ştefăneţ şi-a surprins auditorii: în cazul de faţă, printr'o restructurare din perspectiva sensibilităţii actuale a moştenirii muzicale lăsate nouă de emblematica Voce a cântului românesc (cât priveşte valoarea simbolică a acesteia, similitudinile cu rolul jucat de Amalia Rodrigues în Portugalia se impun de la sine). Fiecare dintre momentele virtualei suite a fost cizelat la marea artă de către inconfundabilul violist, ce şi-a asumat simultan şi rolul de aranjor, dirijor, regizor de spectacol. Salba acestor bijuterii sonore a beneficiat de aportul unor instrumentişti capabili să integreze limbajul folcloric în sofisticata lucrare postmodernă (sau, de ce nu?, deja subsumabilă metamodernismului). Astfel, avui şansa de a-i admira simultan pe câţiva reprezentanţi ai puternicului clan de muzicieni din care face parte Anatol violoniştii Marcel şi Veaceslav Ştefăneţ, acordeonistul Edgar Ştefăneţ, vocalista Cornelia Ştefăneţ – şi, de asemenea, pe versatilul violoncelist Igor Stahi şi, bineînţeles, pe celelalte cinci cântăreţe – personificări ale şarmului feminin moldav: Maria Răducanu, Nadia Trohin, Geta Burlacu, Cristina Pintilie, Olesea Tukan (aceasta din urmă şi ca saxofonistă!). Deloc neglijabil fu impactul vizual produs de vestmintele tradiţionale româneşti purtate de interprete. Spectacolul a revelat vasta gamă emoţională a specificului românesc transpus în cântul Mariei, culminând într'o înălţătoare remodelare a *Ciuleandrei*. Consider că substanţiala lucrare oferită de Anatol Ştefăneţ & comp. ar merita să fie itinerată atât în România, cât şi dincolo de fruntarii, spre mai buna noastre (auto)cunoaştere.

Nu pot încheia fără a elogia tăria de caracter, bunul gust, tenacitatea în confruntarea cu dificultăţile – doar câteva dintre caracteristicile perene ale echipei organizatorice din jurul lui Anatol Ştefăneţ: Natalia Ştefăneţ, Mariana Postică, Lucia Cazacu, precum şi regizorul de culise Igor Cemârtan şi recent asociatul Vasile Botnaru, directorul radioului Europa Liberă din Chişinău. În calitatea sa de plastician, dl Botnaru a avut generozitatea de a dărui câte un tablou din creaţia proprie fiecărui grup participant la festival (cred că dânsul, sau echipa redacţională a prestigioasei reviste *Contrafort*, ar putea contribui – pentru proxima ediţie la revirimentul lingvistic al programului de sală, unica sincopă a unui festival de mare clasă). Şi cum un asemenea eveniment depăşeşte sfera artisticului şi se fixează în memoria afectivă, m'au încântat revederile cu intelectuali de talia unor Mihai Fusu, Vitalie Ciobanu, Boris Cremene, Vasile Gârneţ, Vlad Dacin, Ilona Stepan, Valeriu Bogheanu, Ana Popenco, Gheorghe Erizanu, Victor Buruiană ş.a., precum şi scurta întâlnire cu conducerea ICR Chişinău – directorul Valeriu Matei şi directorul-adjunct Nichita Danilov.

Fotografii de Mircea Sorin ALBUŢIU

În imagini: 1. Anatol Ştefăneţ şi muzicienii de la Mare Nostrum; 2. World Kora Trio; 3. Formaţia Trigon

▣

Vasile Gârneţ

Viaţa lui Marcel Reich-Ranicki

În zilele când scriam cronica la autobiografia lui Marcel Reich-Ranicki, **Viaţa mea** *(Mein Leben),* Bucureşti, Editura Hasefer, 2004 – traducere şi prefaţă de Alexandru Al. Şahighian), a venit vestea despre moartea criticului. S-a stins pe 18 septembrie 2013, la vârsta de 93 de ani, la Frankfurt pe Main, acolo unde locuia împreună cu soţia sa, Teofila. *Viaţa mea,* autobiografia celui mai important critic literar pe care l-a avut literatura germană (supranumit „Papă al literaturii germane", „lectorul naţiuni"), devenea dintr-odată doar un capitol – e drept, copleşitor – din Viaţa lui Marcel Reich-Ranicki. Pentru că viaţa acestui personaj fabulos a însemnat întotdeauna mai mult decât a mărturisit el şi decât au reuşit să pună în lumină reflectoarele.

***

Autobiografia lui Marcel Reich-Ranicki începe printr-o încercare de a se identifica din punct de vedere etnic. Criticul reproduce un fragment dintr-un dialog mai vechi cu Günter Grass, în care autorul *Tobei de tinichea* îl întreabă direct: „Şi totuşi, cine sunteţi: polonez, neamţ sau poate aparţineţi altei etnii?" Răspunsul lui Ranicki: „Sunt jumătate polonez şi o altă jumătate neamţ, dar sunt şi 100% evreu. Acest răspuns paradoxal cu „procente etnice" continuă astfel: de fapt, n-am fost niciodată jumătate polonez, niciodată jumătate neamţ. Şi, la fel, niciodată în viaţa mea n-am fost pe de-a întregul evreu, cum nu sunt nici acum". Cine va citi *Autobiografia* lui Marcel Reich-Ranicki va încerca şi el să răspundă în locul criticului la întrebarea lui Günter Grass, aşa cum am făcut-o şi eu, dar îi va fi greu să găsească un răspuns corect şi plin de efect.

Cinci vieţi ale lui Marcel Reich-Ranicki sunt descrise în cinci capitole ale unei cărţi de 550 de pagini.

Prima viaţă – 1920-1938. S-a născut pe 2 iunie 1920 într-un oraş de provincie, Wloclawek, în Polonia. Mama lui, Helene, născută şi educată la Berlin, era atât de împătimită de cultura germană încât în copilărie Marcel a rămas departe de credinţa iudaică şi de limba poloneză. În perioada crizei economice (1929) familia se mută la rude în Germania, fără să aibă cetăţenia germană. În 1938 sunt deportaţi înapoi în Polonia. – *„Nu am avut niciodată o patrie. În anii '30 am trăit în Al Treilea Reich; am locuit până la finalul lui 1938 la Berlin. Aşa că mi-am creat propria patrie, iar aceasta a fost literatura".*

A doua viaţă – cea mai grea – 1938-1944. Ghetoul, care ducea spre lagărul de exterminare de la Treblinka, moartea celor apropiaţi – părinţii şi fratele –, salvarea şi supravieţuirea aproape miraculoase. Scena despărţirii autorului de părinţi, trimişi într-un lagăr de exterminare: *„Tatăl meu s-a uitat nedumerit la mine, mama în schimb surprinzător de liniştită. Era îmbrăcată cu grijă: purta un impermeabil deschis la culoare, pe care-l adusese cu ea de la Berlin. Ştiam că îi vedeam pentru ultima oară. Şi aşa îi mai văd şi acum: pe neajutoratul meu tată şi pe mama mea în frumosul ei trenci... Când grupul în care se aflau s-a apropiat de bărbatul cu cravaşă, el devenise vădit nerăbdător: a început să-i zorească pe oamenii aceştia care nu mai erau tineri s-o ia la stânga. Tocmai voia să facă uz de eleganta sa cravaşă, dar nu mai era nevoie: tatăl şi mama mea – am putut să văd asta din depărtare – au început să fugă cât îi ţineau picioarele, de frica neamţului aceluia ferchez."*

A treia viaţă – 1944-1958 – Polonia sovietizată. Limba germană îl ajută să-şi găsească de lucru (în această perioadă îşi ia al doilea nume de familie – Ranicki), dar după ce ajunge să lucreze în serviciile secrete poloneze şi consul la Londra, este alungat de peste tot. Şi din nou un miracol – reuşeşte în cele din urmă să se ocupe de literatura germană într-o editură poloneză.

A patra viaţă – 1958-1973. Evadează din lagărul sovietic-socialist şi se stabileşte în Germania Federală, perioadă în care încearcă să se afirme ca critic literar. Scrie cronica literară la săptămânalul „Die Zeit" (1960-1973).

A cincea viaţă – începând cu 1973. Se manifestă ca cel mai important critic al literaturii germane (în ziare de mare tiraj – şeful secţiei de literatură la „Frankfurter Allgemeine Zeitung" (1973-1988), la radio, televiziune – în 1988 lansează la postul

ZDF faimoasa emisiune literară tv „Literarisches Quartett" („Cvartetul literar"), pe care o conduce până în 2001 –, prin cărţile pe care le publică). O glorie pe care puţini au curajul s-o conteste. – *„Ca orice critic, am vrut şi eu să educ, nu însă pe scriitor – un scriitor care se lasă educat nu merită educat! Dimpotrivă, aveam în vedere publicul, cititorii. Pentru a o spune cât mai simplu: voiam să le explic de ce cărţile ce mie mi se par bune şi frumoase, sunt bune şi frumoase, voiam să-i determin să citească aceste cărţi. Şi nu mă pot plânge: criticile mele – de regulă, cel puţin – au exercitat asupra publicului influenţa dorită."*

Ceea ce a rămas constant pentru Ranicki de-a lungul întregii vieţi a fost pasiunea, interesul pentru cultura germană – literatură, muzică, teatru –, o pasiune cultivată încă din copilărie şi pe care n-a trădat-o niciodată. Chiar şi în ghetou, acolo unde împuşcăturile nu puteau anula concertele la care scria recenzii, iar în perioada când a stat ascuns cu soţia, un an şi jumătate, la periferia Varşoviei, căuta să citească paginile literare ale presei hitleriste. De fapt, întreaga *Autobiografie* se constituie ca un imn dedicat acestei pasiuni, acestei obsesii – salvatoare în cele din urmă pentru autor – pentru cultura germană.

Povestind despre primele impresii berlineze (avea nouă ani când familia sa a părăsit Polonia şi s-a stabilit la Berlin, la un frate înstărit al mamei sale), autorul scrie că ceea ce l-a contrariat a fost combinaţia de cultură şi barbarie a nemţilor, o impresie care, odată cu trecerea timpului şi a cataclismelor ce au urmat (mai erau doar câţiva ani până la venirea naziştilor la putere, în 1933), s-a cristalizat tot mai mult. Dar acest pericol era estompat de viaţa de zi cu zi într-un cartier prosper, unde se putea vorbi de o anume echitate socială, iar sloganurile naţional-socialiştilor nu aveau aderenţă. Mai mult ca atât, atunci când condiţia evreilor nemţi a devenit insuportabilă, Marcel Reich, ca cetăţean al altui stat, a putut să-şi continue studiile şi a terminat liceul în 1938. Cel mai greu de suportat pentru el nu erau tachinările fasciste ale învăţătorilor, nici indiferenţa colegilor de liceu, ci pericolul unui nou val de interziceri – pierderea dreptului de a intra în biblioteci, teatre, săli de concerte. Frica şi fericirea au constituit formula de viaţă a liceanului Marcel Reich în Germania hitleristă: fericirea pe care i-o dădeau literatura clasică, muzica, spectacolele, şi frica dureroasă că poate fi lipsit de toate acestea.

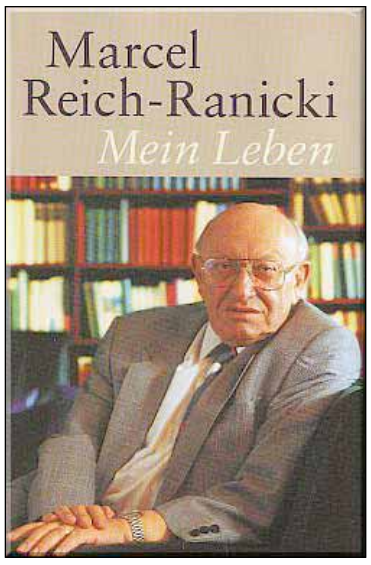

În plan muzical, memorialistul îl idolatrizează pe Wagner. Antisemitismul primitiv, aproape turbat al compozitorului îl indispune, însă nu-i coboară deloc entuziasmele. Mai mult, are plăcerea să descopere şi să divulge iubirile secrete pentru muzica lui Wagner a marilor anti-wagnerieni, cum a fost, de exemplu, Kurt Weill, cel care, public, avea cuvinte de ocară, îl condamna pe Wagner, dar a dorit să i se pună pe sicriu partitura la „Tristan şi Isolda". E curios să constaţi că dacă literatura de limba germană nu avea frontiere pentru Ranicki, în plan muzical criticul este mult mai restrictiv, rămâne închis în „ţarcul" berlinez. Nu-l pomeneşte niciodată pe Mahler în paginile cărţii. În viziunea lui Reich-Ranicki, două nume simbolizează Germania în secolul XX: Adolf Hitler şi Thomas Mann.

După război, literatura germană devine pentru Ranicki o preocupare profesională. Nu doar citeşte cărţile scriitorilor contemporani, dar şi se întâlneşte cu ei. Mai întâi cu cei din Republica Democrată Germană – vicleanul Brecht, Anna Seghers, care nu prea îşi înţelegea propriile cărţi, sau ingenuul Friedrich Wolff. Când a părăsit Polonia şi a fugit în Germania Federală, toate restricţiile au căzut. Pentru Ranicki literatura germană înseamnă toată literatură scrisă în limba germană (fraţii Mann şi Brecht, Kafka, Musil, Rilke, Roth, Dürrenmatt...).

Întâlnirile literare ale criticului, dialogurile, polemicile sale cu diverşi autori se transformau deseori în prietenii. Asta însă, nu a însemnat deloc o relaxare a spiritului critic, nimeni dintre prieteni nu a fost cruţat când a scris o carte slabă.

Portretele de scriitori din *Viaţa mea* sunt uneori ironice şi caustice – *„orice l-ai întreba pe scriitor,* constată criticul, *el îţi va vorbi doar despre propria lui persoană".* Dar paginile consacrate Grupului 47, poeţilor Ingeborg Bachmann, Erich Kastner, romancierilor Heinrich Böll şi Max Frisch, lui Elias Canetti, Theodor Adorno sunt pline de sens şi se citesc cu mare interes.

Paginile despre Polonia şi cultura poloneză (Ranicki spunea, vă amintiţi, că este pe jumătate polonez) sunt mai sărace. Suferinţele din ghetou, restricţiile din Polonia sovietizată, arestul din 1950 pentru cosmopolitism, concedierile abuzive, şi-au pus amprenta pe imaginea pe care criticul a păstrat-o despre acele timpuri. L-a iubit pe Chopin, a apreciat poezia poloneză, Tuwim, Bronevsky... Primul ofiţer din Armata Roşie pe care l-a întâlnit Marcel Reich a fost locotenentul Stanislaw Jerzy Lec, a cărui poezie şi aforisme strălucitoare le-a apreciat mult.

Luminoase sunt şi paginile despre concertele excepţionale din ghetou. Interdicţiile de a asculta muzica poloneză, apoi germană. Li se permitea să asculte doar Mendelssohn şi Offenbach, iar când şi aceştia au fost interzişi, se adunau în secret şi ascultau înregistrări de pe placă. Şi povestea de dragoste pe care a trăit-o în ghetou, tânăra Teofila, cea care îi va deveni soţie şi alături de care va trece prin viaţă. Cei doi polonezi de la o periferie a Varşoviei, Bolek şi Genia, la care au stat ascunşi. Zeţarul beţiv Bolek, a rămas în istorie cu această cugetare: „Cel mai puternic om din Europa, Adolf Hitler, a decis că aceşti doi oameni trebuie să moară. Ei bine, eu, un mic şi neînsemnat zeţar din Varşovia, am decis că ei trebuie să trăiască. Să vedem cine va câştiga!" A câştigat Bolek. La despărţire Bolek le-a spus alte vorbe memorabile: „Vă rog, să nu spuneţi la nimeni că aţi stat la noi. Cunosc bine acest popor. Nu ne vor ierta niciodată că am salvat doi evrei".

Două au fost despărţirile, prieteniile eşuate pe care Marcel Reich-Ranicki le regretă – cu Joachim Fest şi cu Walter Jens, prieteni apropiaţi, valoroşi, care au însemnat mult în viaţa sa. Lor le dedică pagini emoţionante în carte. Altfel, tonul autobiografiei este sobru, echilibrat, unii au spus chiar sfios, departe de ce îşi imaginau că vor citi cei care îi cunoşteau sentinţele dure din cronicile de ziar sau îl văzuseră – polemic, bătăios, neîndurător – în „ringul" de la „Literarisches Quartett". Poate că înţeleptul profesor, ajuns la ceasul mărturisirilor, a vrut să dea o altfel de lecţie conaţionalilor săi.

***

„Criticii literari niciodată nu au fost prea agreaţi"

- Cum vă împăcaţi cu ura pe care o manifestă oponenţii Dvs.?

Marcel Reich-Ranicki: – Criticii literari niciodată nu au fost prea agreaţi, cu condiţia să fie influenţi.

- Peter Handke v-a dorit cândva moartea şi v-a reprezentat într-o povestire drept un dulău însetat de sânge, căruia îi curg balele din fălcile întredeschise.

- Mi se pare respingător. De când evreii au fost comparaţi cu păduchii şi gândacii în timpul Celui de-al Treilea Reich, toate comparaţiile cu animale de un fel sau altul îmi repugnă, iar celor care recurg la ele ar trebui să le fie ruşine.

- Vă puteţi explica cum ajunge Handke la asemenea comparaţii?

- Nu, nu îmi pot explica acest lucru. Nu

Vasile Gârneţ

Jan Koneffke şi romanul său despre România interbelică

Prozator, poet şi jurnalist, Jan Koneffke (n. 1960, Darmstadt) a studiat filozofia şi literele la Universitatea Liberă din Berlin. În 1988 debutează cu microromanul *Vor der Premiere*, urmat de volumul de versuri *Gelbes Dienstrad wie es hoch durch die Luft schoss* (1989). În 1995 obţine bursa Villa Massimo, care îi oferă posibilitatea să locuiască la Roma timp de şapte ani. În urma unei călătorii în Bulgaria, publică în 1999 volumul de proză scurtă *Gulliver in Bulgarien*. În 2000 îi apare *Paul Schatz im Uhrenkasten*, roman foarte bine primit de critica literară germană. În 2003, Jan Koneffke se mută la Viena, unde, între 2004 şi 2007, este coeditor al revistei *Wespennest*. În 2004 publică un nou roman care se bucură de aprecierile criticii şi publicului, *Eine Liebe am Tiber*, apărut în 2007 în limba română, la Editura Humanitas, sub titlul *O iubire la Tibru*. În 2008, îi apare cartea pentru tineret *Die Sache mit Zwille* şi un nou roman, *Eine nie vergessene Geschichte*, întâmpinat cu entuziasm de Günter Grass. Urmează în 2009 un volum de poezii pentru copii, *Trippeltrappeltreppe*, iar în toamna lui 2011, *Cele şapte vieţi ale lui Felix K.* (*Die sieben Leben des Felix Kannmacher*), un fascinant roman despre România interbelică. Jan Koneffke a fost distins, între altele, cu premiile Leonce und Lena, Friedrich Hölderlin, Offenbacher, Usedomer, iar în China a primit premiul pentru cel mai bun roman tradus din germană în 2004. Cărţile lui Jan Koneffke au fost traduse în italiană, olandeză, bulgară, română şi chineză. Locuieşte la Viena, Bucureşti şi Măneciu, împărţindu-şi timpul între Germania, Austria şi România.

***

Jan Koneffke nu e primul autor străin care scrie o carte, inspirat de realităţile româneşti (îmi amintesc de irlandezul Philip O Ceallaigh şi volumul său de succes *Însemnări dintr-un bordel turcesc*, mai există cu siguranţă şi alţii...), însă performanţa scriitorului german mi se pare una de excepţie. Romanul ***Cele şapte vieţi ale lui Felix K.*** este o naraţiune complexă despre România dintre cele două războaie. O carte pentru care autorul, vorbitor de română, s-a documentat, aşa cum mărturiseşte într-un interviu, timp de zece ani, citind romane, însemnări de călătorie, memorii, jurnale, de la Eliade la Călinescu, de la Sebastian la Arghezi. A cumpărat din anticariatele bucureştene ghiduri turistice şi hărţi din anii '30 şi a ascultat numeroase mărturii ale celor care trăiseră acele vremuri. Bine pregătit pentru o ficţiune în care amestecă şi biografia unui unchi al său, care a dispărut în mod misterios din Germania în 1933, autorul îşi trimite eroul, pe Felix Kannmacher – tot el şi Johann Gottwald, o identitate de împrumut, prezentându-se drept sas din Braşov –, în România interbelică. O poveste de viaţă plină de aventuri: un tânăr de 28 de ani fuge din Germania unde se instalase nazismul şi se stabileşte în România, ajutat de un celebru pianist, Victor Marcu. Refugiatul îşi achită datoria faţă de protectorul său devenind „guvernantă" pentru fiica acestuia, Virginia, o copilă răsfăţată, căreia, între alte obligaţii pedagogice – profesor de pian şi de germană –, trebuie să-i spună şi poveşti, poveşti stranii pe care le inventează ca o Şeherezadă. Dar perioada de timp petrecută într-un loc paradiziac, cel de la Balcic – acolo demarează acţiunea romanului – se termină dureros pentru Felix K. Pianistul îl alungă pe tânărul german şi acesta, abandonat la voia întâmplării, ajunge la Bucureşti, un oraş plin de contraste şi contradicţii violente, unde învaţă lecţii dure de viaţă. Cunoaşte oameni din diferite medii, are câteva întâlniri salvatoare (cu Aristide Şlomovici, Haralamb Vona...), e primit la masa bogaţilor, a celor puternici, dar şi aruncat în stradă. E chelner de cazinou, trăitor la un azil de noapte, secretar dactilograf, deţinut politic la comunişti, va primi chiar o condamnare la moarte pe baza unor declaraţii mincinoase ale foştilor prieteni, profesor de pian şi pianist în Austria (după ce reuşeşte să evadeze din România)... Un traseu existenţial deopotrivă spectaculos şi dramatic, de-a lungul căruia Felix „moare" şi „reînvie" de şapte ori (cum ne sugerează şi titlul), ca să revină – în anul 2000 – bătrân, trecut de 90 de ani, în Bucureştiul unei Românii schimbate la faţă. Revine pentru o ultimă întâlnire cu Virginia, iubirea neîmplinită a vieţii lui...

Acesta e, pe scurt, „rezumatul" romanului. Cititorul privilegiat al cărţii va aprecia numaidecât frumuseţea şi bogăţia naraţiuni – o construcţie dickensiană, împărţită în capitole cu titluri ample, care oferă detalii despre ceea ce urmează să se întâmple. Un exemplu: *„Capitolul I – În care eu, Felix Kannmacher alias Johann Gottwald, ajung în Golful Balcic, mă întâlnesc cu delfini, măgari şi cămile, pesimişti din obişnuinţă şi gemeni-care-nu-sunt-gemeni, surprind (fără să vreau) degete străine pe genunchi străini, mă las sâcâit de un copil, născocesc (iarăşi fără să vreau) poveşti şi sunt cât pe ce să fiu însurat cu o tătăroaică, până când o crimă în palatul sultanei pune capăt, înainte de vreme, şederii mele în paradis."*

Şi galeria de personaje pe care le creează autorul, unele dintre ele cu adevărat emblematice pentru realităţile româneşti din secolul trecut. Destinul tragic al lui Aristide Şlomovici şi a familiei sale, evreul proprietar de cazinou, care face trimitere la multe alte victime ale extremei drepte şi ale regimului politic antonescian. Apoi, Victor Marcu, artistul talentat, dar cu un suflet profund viciat, care şi-a trăit umilitor laşităţile, s-a acomodat şi a slujit sub regimuri incompatibile, schimbând cu lejeritate taberele: e consilier al lui Carol al II-lea – marele intrigant şi ticălos al epocii; apoi face un stagiu la legionari, când aceştia erau pe val; se declară bolşevic când vin la putere comuniştii, ajungând, ca în tinereţe, consilier şi companion de vânătoare al şefului statului, Gheorghiu-Dej. Un parcurs halucinant pe care l-au avut mulţi în acele timpuri, iar prototipul acesta, al giruetei umane, este recognoscibil şi astăzi.

O descriere memorabilă în romanul lui Jan Koneffke, una de pus în ramă pentru colecţionarii de imagini din interbelic, este cea a Bucureştiului. Un mic fragment: *„Bucureşti, oraşul cu talciocuri şi localuri de dans, ţesătorii şi fabrici de tutun, magazine de confecţii şi pasaje cu acoperişuri de sticlă, chioşcuri, florărese, arene de box şi berării, oieri şi cerşetori, hoţi şi vânzători ambulanţi, ţiglării şi carmangerii, adăposturi pentru orfani şi târguri de cai. (...) Oraşul studenţilor legionari, al armenilor, al evreilor, lingăilor de la curte şi servitorilor. Oraşul bancherilor proaspăt raşi şi al jandarmilor, oraşul popilor bărboşi în sutană neagră. (...) Bucureştiul, aglomerat şi agitat, febril şi mizer, stricat şi pur (...) Oraşul crivăţului care îţi biciuieşte pielea, al aerului încărcat de fluturi în aprilie şi al verilor umede, dogoritoare, fumegoase. (...) Oraşul zidurilor înecate în iederă, al cupolelor bizantine şi al Palatului Telefoanelor, cu vârful pierdut în ceaţă."*

Scris măiestrit, romanul lui Jan Koneffke reînvie România interbelică, o perioadă istorică pe care o cunoaştem superficial şi din care „citäm" uneori selectiv.

***

Ce spune autorul despre roman

- Cum aţi început să scrieţi romanul Cele şapte vieţi ale lui Felix K. *- care a fost primul impuls: povestea sau personajul?*

- Nu mai ţin minte foarte bine, planurile de a scrie această carte au început demult, mi-au trebuit zece ani de documentare până m-am simţit în stare să scriu despre România interbelică. Şi cu siguranţă că personajul lui Felix Kannmacher exista deja de foarte multă vreme. Numele Koneffke provine din poloneză şi înseamnă „turnător de vase de cositor" sau „flecar". Felix Kannmacher este în realitate un străunchi de-al meu, pe care-l chema altfel şi care a dispărut fără urmă în 1933. Într-un alt roman (*Eine nie vergessene Geschichte*, 2008), am povestit despre copilăria şi tinereţea lui în Pomerania, dimpreună cu destinul familiei Kannmacher/Koneffke. Mi-am propus foarte devreme să-i dăruiesc acestui unchi dispărut o viaţă posibilă, trimiţându-l în România dintre cele două războaie.

- Aţi introdus în carte un pasaj minunat despre cum văd şi simt românii timpul: „Aşa cum alţii se scaldă în bani, noi ne scăldăm în timp". *Asta aţi simţit aici?*

- Da, chiar este o experienţă pe care am trăit-o. Iar acasă, în Germania, mă chinui să explic că este nedrept ca această perspectivă diferită asupra timpului să fie luată drept lene. Românii nu sunt mai leneşi decât nemţii sau alte popoare. Dar ştiu să se bucure de viaţă mai bine. Iar asta se datorează manierei diferite de a se raporta la timp. În ţara vecină, Bulgaria, există chiar proverbul „Timpul nu înseamnă bani". Acest proverb cât se poate de simpatic ar putea fi şi românesc.

- Aţi ales drept cadru temporal al romanului România interbelică. Ce vă fascinează la această perioadă?

- A fost o vreme a modernizării pentru România, cel puţin în marile centre ale ţării, după cum se poate vedea şi în arhitectura funcţionalistă, influenţată de Bauhaus, a acelor ani. A fost o perioadă de mare avânt. M-a interesat şi tragismul care a făcut ca România să nu păşească mai departe pe acest drum. Subliniez asta de fiecare dată la lecturile publice din Germania: sigur că elita intelectuală a acelor vremuri a greşit enorm, corupţia şi nepotismul erau la ordinea zilei şi atunci, cum ne arată, de pildă, şi romanul *Cimitirul Buna Vestire* de Arghezi –, dar ceea ce a dus la catastrofă în România, de la dictatura regală până la preluarea puterii de către Garda de Fier, de la intrarea României în Război până la dictatura comunistă, a fost Germania. Da, aşa stau lucrurile: România a fost târâtă într-un conflict al marilor puteri ale vremii, conflict cu care, de fapt, nu avea de-a face. Fără Adolf Hitler şi cel de-al Doilea Război Mondial, provocat de Germania, România ar fi astăzi, probabil, la nivelul de dezvoltare al Italiei. Şi asta am vrut să-i împărtăşesc publicului german prin acest roman, nemţii neştiind mai nimic despre această perioadă din istoria României.

(Fragmente dintr-un interviu cu Jan Koneffke realizat de Virginia Costeschi pentru bookmag.eu)

Jan Koneffke, ***Cele şapte vieţi ale lui Felix K.*** Traducere din limba germană de Ana Popa. Postfaţă de Ioana Pârvulescu. Editura Humanitas Fiction, Colecţia „Raftul Denisei", Bucureşti, 2013, 448 p.

▣

→

am nici un chef să mă gândesc de ce unii sau alţii vor să mă vadă mort. (...)

- De ce credeţi că Günter Grass vă numeşte până în ziua de azi un stalinist?

- Cum, nu ştiţi?

- Vrea să vă distrugă.

- Nu, ar vrea să dezavueze şi să descalifice judecăţile mele legate de opera lui, care nu îi plac. Nu vrea să mă distrugă. I-ar fi de-ajuns să tac. Dar în fond vrea cu totul altceva. Pentru că dacă aş păstra o tăcere totală faţă de el, iarăşi nu i-ar conveni. Ar vrea să îl laud la TV şi în articolele mele legate de el.

- Nu mai apucă el ziua aia.

- De ce nu?

- Dvs. încă mai speraţi?

- Bineînţeles! Sunt singurul, sau aproape singurul din Germania care a lăudat la televiziune ultimul său volum de poeme. Toată lumea a fost de părere că volumul e groaznic, eu însă l-am lăudat. Sunt, de asemenea, primul care i-a dorit public Premiul Nobel şi l-a propus în acest sens.

- Dvs. l-aţi propus pe Grass? Credeam că doar pe Böll.

- Nu. Sunt două lucruri diferite. În cazul lui Böll, am fost întrebat de către Academia de la Stockholm pe cine propun, iar eu l-am numit pe el şi în anul următor a şi câştigat premiul. Legat de Grass, nu Academia m-a întrebat, ci Thomas Gottschalk...

- La televiziune?

- Da, m-a întrebat într-o emisiune *live*: dacă ar trebui să oferiţi Premiul Nobel unui autor de limbă germană, care ar fi acela? La care am răspuns: ei bine, i-aş acorda premiul lui Günter Grass. (...)

- Nu e ciudat să doreşti Premiul Nobel unui autor pe care l-aţi numit, ca să dăm doar câteva exemple, „flecar", „indigest" şi „plicticos"?

- Nu am spus nicicând că Grass ar fi flecar.

- Ba da! În critica Dvs., la „Toba de tinichea" stă scris: „Devine tot timpul flecar."

- Mă rog, e cu totul altceva dacă judeci o carte anume. Vă grăbiţi imediat să generalizaţi.

- Făcând abstracţie de poeme, până la povestirile „Şoarecele şi pisica" şi „Întâlnirea din Teltge" aţi făcut praf totul.

- În primul rând, îmi plac anumite capitole din „Toba de tinichea", din „Ani de câine", până şi din „Calcanul", deşi pe această din urmă carte nu o admir în mod deosebit. Sunt deci, o serie întreagă de capitole foarte bune. Îmi place lirica lui şi mai îmi plac şi cele două povestiri amintite. În al doilea: un premiu este întotdeauna o chestiune relativă. Dacă îl propun pe Grass pentru Nobel, asta nu înseamnă că scrie grozav, ci că dintre autorii de limbă germană lui i s-ar cuveni mai degrabă decât altora. De data asta aţi înţeles?

(Fragmente dintr-un interviu realizat de André Müller – 15 oct. 2000, Tagesspiegel. Traducere de Daniel Stuparu)

▣

Vitalie Ciobanu

Bernhard Schlink - o istorie în oglindă

Bernhard Schlink s-a născut pe 6 iulie 1944 la Bielefeld. A studiat ştiinţele juridice la Heidelberg şi Berlin. A debutat în 1987 cu romanul poliţist *Dreptatea lui Selb*, primul volum al unei trilogii de succes din care mai fac parte *Înşelăciunea lui Selb* (1992; Premiul german pentru literatură poliţistă) şi *Crima lui Selb* (2001; tradus în română la Polirom 2005). Afirmarea internaţională i-a adus-o romanul *Cititorul* (1995; Polirom, 2002, 2009), tradus în aproape 40 de limbi, distins cu numeroase premii naţionale şi internaţionale. Romanul a fost ecranizat în 2007, cu Ralph Fiennes şi Kate Winslet în rolurile principale. Bernhard Schlink a publicat, cu acelaşi succes, volumul de povestiri *Evadări din iubire* (2000; Polirom, 2003) şi volumul *Întoarcerea acasă* (2006; Polirom, 2007).

***

Un weekend, care îi adună la o casă de la ţară pe mai mulţi prieteni, devine scena unei confruntări a sentimentelor şi reflecţia unui episod din istoria postbelică a Republicii Federale Germane. Întâlnirea este prilejuită de ieşirea din închisoare a lui Jörg, un fost terorist din *Rote Armee Fraktione* (gruparea Baader-Meinhof, sângeroasa gherilă comunistă), după 23 de ani de puşcărie. Jörg a comis 4 crime în numele „luptei cu sistemul capitalist" şi a fost graţiat de şeful statului, într-un gest de reconciliere cu rătăciţii fii ai naţiunii, care au apucat să se pocăiască. Întâlnirea cu foştii comilitoni este organizată de Christiane, sora lui Jörg, care îşi ia fratele de la puşcărie cu maşina, în ziua când este eliberat. Grupul invitaţilor mai este format din Henner, un ziarist dezabuzat; Ilse – o profesoară de engleză cu aptitudini de scriitoare; Ulrich – un dentist sceptic şi persiflator, ajuns la conac împreună cu soţia, Ingeborg, şi cu fiica Dorli; Karin, o femeie-pastor, plină de elanuri altruiste, însoţită de bărbatul ei, Eberhard, mult mai în vârstă decât ea. Mai e prezent şi Andreas, avocatul lui Jörg din perioada detenţiei acestuia, şi Margarete, prietena lui Christiane. Cu toţii au acceptat să se reunească în cinstea vechiului lor amic şi şef de grup clandestin.

Are loc o lentă şi dificilă recuperare a vechii relaţii: lucrurile nu sunt deloc simple, după cei 23 de ani oamenii s-au schimbat, duc o viaţă burgheză şi nu se mai recunosc în militantismul absurd al tinereţii, îl reneagă, se ruşinează de el.

Un singur camarad lipseşte de la reuniunea lor: Jan, care murise cu câţiva ani în urmă, făcând un drum în Normandia. Fusese găsit în propria maşină, fără suflare, într-un loc pustiu. Ulla, neconsolata lui soţie, era convinsă că Jan fusese atras într-un joc murdar al baroului unde lucra, ademenit şi omorât de colegii săi din raţiuni obscure. Şi toate acestea până într-o zi când acasă la Ulla a sunat telefonul. La celălalt capăt al firului – tăcere, doar o respiraţie gâfâită. Respiraţia lui Jan, pe care Ulla a recunoscut-o imediat, dar

n-a putut obţine nici un răspuns. Ilse este convinsă că totul a fost o farsă. Jan şi-a înscenat moartea şi s-a ascuns undeva, trăind sub o altă identitate. Fire visătoare, în cele trei zile la conac, Ilse va încerca să recompună în scris destinul virtual al vechiului lor „tovarăş de drum", imaginându-şi trucul prin care şi-a înşelat inamicii şi aventurile lui ulterioare, care sfârşesc apoteotic într-unul din „turnurile gemene" de la New York, pe 11 septembrie 2001, unde Jan va pieri o dată cu prăbuşirea clădirii, încercând să salveze viaţa unei funcţionare.

În afara acestui plan ficţional, făcut să dea o dimensiune compensatoare unei „realităţi" frustrante şi incomplete, weekendul foştilor războinici anti-sistem are, pentru fiecare dintre ei, ingredientele unui duel clasic cu sine însuşi. În grup îşi face apariţia Marko, un tânăr revoluţionar stângist, care insistă ca Jörg, proaspăt eliberat, să dea o declaraţie prin care să-şi reconfirme adeziunea la vechile idealuri de luptă, însă Christiane nu-l lasă. Marko este imaginea lui Jörg în tinereţe, radical şi intolerant, gata să meargă şi mai departe: să unească sloganurile comuniste cu atentatele organizate de Al-Qaeda împotriva Occidentului exploatator. Asistăm la mărturisiri revelatoare, fiecare are ceva de pierdut: Marko îşi va pierde iluzia că Jörg ar mai fi în stare să continue lupta, Jörg va afla că de fapt sora sa, Christiane, îl predase autorităţilor, pentru a-l apăra de finalul inexorabil de a mai omorî oameni nevinovaţi şi de a fi împuşcat în vreo ambuscadă a poliţiei, şi Christiane i-a rămas devotată, l-a vizitat în toţi anii de închisoare. Punctul de vârf al acelui weekend labirintic va fi confruntarea lui Jörg cu fiul său Ferdinand, ajuns la conac sub un pretext fals, – fiul pe care îl abandonase pe când acesta era mic copil, împreună cu mama lui, care se sinucisese din disperare. Apoi Jörg va dezvălui în final că este bolnav de cancer şi că întâlnirea lor, după 23 de ani, la conacul Christianei, a fost pentru el (şi pentru toată lumea până la urmă) un gest expiator.

„Au aşteptat un pic cu aprinsul lumânărilor. Aşa cum noaptea îi făcea loc zilei, lumina crepusculară invită trecutul să ia locul prezentului cu un aer familiar. Amintirile aparţineau unui trecut care se sfârşise, fără să-şi mai poată întinde tentaculele spre prezent. Dar amintirile erau vii, astfel că prietenii se simţeau bătrâni şi tineri în acelaşi timp. Şi sentimentul ăsta avea ceva familiar. Când Christiane aprinse, în sfârşit, lumânările şi au putut să se vadă mai clar, au descoperit în feţele îmbătrânite trăsăturile tinereşti ale celui cu care se întâlniseră în evocările lor. Păstrăm ceva din tinereţea din noi, ne putem întoarce la ea, ca să ne regăsim acolo, dar ea aparţine pentru totdeauna trecutului – îşi simţiră sufletul cuprins de un sentiment de melancolie şi compasiune, pentru ceilalţi şi pentru ei înşişi. Pe lângă lădiţa de şampanie, Ulrich mai aduse una cu vin de Bordeaux, aşa că au ciocnit cu toţii pentru prietenii vechi şi vremurile de demult, privind când şi când licărirea lumânărilor în vinul roşu, aşa cum te uiţi la valurile crescânde ale unei ape sau la limbile de foc din şemineu." (p. 156)

Bernhard Schlink nu-şi descrie pur şi simplu personajele şi dramele lor aferente. El preia partitura eului care se justifică şi acuză, fiind la rândul său expus unei judecăţi necruţătoare. Voci singulare proiectate pe ecranul istoriei.

Bernhard Schlink, ***Weekendul*** (roman). Traducere din limba germană şi note de Gabriela Eftimie. Polirom, 2010

▣

Cu viteza verii

(Urmare din pag. 32)

La prima discuţie telefonică, surprinzătoare, a pretins că a sosit în localitate întâmplător. Asta mi-a sunat foarte straniu. Faptul că cineva trece întâmplător prin această regiune era tot atât de greu de imaginat ca şi faptul că cineva ar putea avea vreo legătură profesională prin părţile astea. Cu timpul au apărut şi autostrăzi pentru persoanele care merg în concediu, dorind să plece de la Berlin în nord, spre mare, dar ele ocolesc localitatea noastră. Se pare că oamenii niciodată nu au avut vreun motiv să se stabilească în această regiune.

După o oră era acolo, în casa ei. I-a admirat copilul mic, venit pe lume în spitalul din capitala landului, şi a găsit o frumoasă coincidenţă în faptul că a stat şi el odată acolo, la acelaşi etaj. Când spitalul era încă lazaret. Ea nu ştia că în timpul serviciului militar el a avut accese periodice de sufocare, mentale, după cum zicea el, transpiraţii, o strângere în regiunea pieptului, şi l-a întrebat serios despre toate acestea. Dar el a râs, mai ales de faptul că în lazaret a stat alături cu patul de un spion, un băgăreţ, un bolnav prefăcut, care tuşea şi se văicăra, dar care întotdeauna avea suficient aer ca să pună întrebări despre camarazii din companie, despre viaţa lui. Cel care se făcea inapt pentru serviciul militar cu o boală stranie ca aceasta, *o strângere în piept*, era suspect. Dar tot atât de suspecte îi erau viitorului amant al surorii mele întrebările spionului din lazaret, la care el dădea răspunsuri tot mai bizare. El putea încă mima tăcerea ofensată a spionului.

Întâlnirea nesperată dintre ei, peste ani, o făcea pe sora mea să ofteze uşurată. Întâmplările de altădată puteau fi povestite ca un banc în serial. Trecutul deveni brusc un rezervor de istorii amuzante.

Au râs mult la această primă revedere.

Au râs de accesele lui de sufocare, de temerile lui şi de broboanele de transpiraţie, de spionul idiot din spital, de bătăile care se încingeau la dansuri şi de faptul că lunile lor, petrecute împreună, au fost în realitate doar patru sâmbete, în care el a avut dreptul la câteva ore libere, şi o jumătate de duzină de scrisori, care circulaseră încolo şi încoace între cazarma lui şi blocurile noastre de locuit.

Pentru el, acum la reîntoarcere, localitatea îşi pierduse aerul ameninţător de altădată. Şi chiar visase la frumuseţea naturii din jur. Dar şi de asta au râs.

Abia după ce îşi luă rămas bun, ambii au devenit serioşi. Şi-au dat seama de *adevăratul* lor trecut. Soldatul s-a întors, încă înainte de a ajunge la poarta grădinii, a prins-o pe sora mea de talie, în tăcere, şi a împins-o înapoi în casă.

Din leagăn, copilul îi urmărea cu ochi mari pe maturii întinşi pe covor.

Ea mi-a descris ca pe o nebunie faptul că au rămas atunci, prima dată, în casă cu el. Incidentul acela o speria, era îngrozită de sălbăticia ei nepăsătoare, de acea nesocotinţă frumoasă.

La vizitele lui ulterioare, plecau întotdeauna prin împrejurimi. Era incomod să facă dragoste în maşină. La început îi plăcea să se ghemuiască acolo, cu fusta ridicată, cu bluza descheiată pe jumătate, mai târziu însă aceste escapade o deprimau tot mai mult. Spaţiul îngust, chiar şi dacă dădeau jos scaunele, transforma aventura lor într-o umilinţă, care îi amintea că îmbătrâneşte (pe-atunci avea treizeci şi patru). Au hotărât să abandoneze maşina, se duceau la plimbare, se mângâiau, dar aceste atingeri compensatorii i se păreau chiar mai umilitoare.

O obosea mult să se gândească la întâlnirile cu el, o oboseau regretele. Faptul că se vedeau atât de rar nu era din cauza sentimentelor de culpabilitate, mai greu era efortul de a-şi face o bucăţică de zi liberă, de a căuta o altă posibilitate de a se vedea, de a-şi învinge neliniştea de după. Îşi planificau exact întâlnirile, se întrebau de fiecare dată dacă aveau nevoie unul de altul, dacă era o urgenţă. El locuia mai la sud, la câteva ore depărtare cu maşina, şi era căsătorit. De cele mai multe ori doar o suna, întotdeauna de dimineaţă, când copiii ei erau la grădiniţa sau la şcoală. Vorbeau ore în şir.

Nu l-am întâlnit niciodată, nici când eram copil, nici mai târziu. Îl cunosc pe amantul surorii mele numai din povestirile ei, dar în imaginaţia mea el s-a contopit cu acel soldat care în timpul unei excursii şcolare într-o cazarmă s-a pus în genunchi în faţa mea, spunând ca să audă toţi: *Nu-i ciocârlia ale cărei triluri...*

Eu nu ştiam că acesta era doar un citat, o imitaţie, că şi îngenuncherea lui era împrumutată de la teatru, nu ştiam în general nimic despre literatură, despre dragoste. Era amuzant, grotesc, cum acel soldat în uniformă căzuse deodată în genunchi în faţa mea, în timp ce toţi ceilalţi elevi se holbau la mine. Şi, deşi soldatul râdea în acel moment (cuvintele astea! îngenuncheatul!), am întrezărit disperarea lui: eu nu eram cea pe care el o avea în vedere, eu doar îi ţineam locul. A fost o izbucnire, pentru că el avea nevoie de cineva, de cineva capabil să simtă ruşine în faţa celui care îngenunchează. În plictiseala lor, în frica lor, soldaţii se îndreaptă spre nişte copile, le fac propuneri glumeţe, se logodesc în glumă, spun că ar vrea ca ele să-i aştepte, de parcă ar vorbi serios, deşi totul este surogat. Când se simt neglijaţi, epuizarea lor actoricească poate fi uşor văzută: stau cu braţele atârnându-le în jos şi cu privirea lăsată.

Aceste gesturi, aceste figuri pierdute ale soldaţilor le găseşti mereu acolo, dar niciodată în casele în care locuiesc familiile ofiţerilor. Nu se văd nici măcar pe strada cartierului. Nici soldatul surorii mele nu a petrecut-o vreodată până la uşa casei. După ce fac unii cu alţii de toate, în locuri diferite, la un moment dat se despart. Ofiţerilor nu le place să-şi surprindă subalternii în propria locuinţă. Şi desigur niciunui subaltern nu i-ar veni în cap o asemenea idee.

Deoarece atunci nu ştiam nimic despre soldat, nu ştiu nimic nici despre durerea care a copleşit-o pe sora mea când el a dispărut. Poate şi-a terminat serviciul, poate fusese transferat. Erau sute de militari în cazărmi. Erau aduşi aici, iar când aveau voie să plece o făceau cu plăcere. Urcau ameţiţi, cu câte o sticlă de bere în mână, în trenurile speciale de pe singura linie ferată care urma să-i scoată din această fundătură. Unii fluturau din mână, ironic, unui peron gol. Nicio scenă lacrimogenă. Această perioadă ireală trebuia uitată, această bucată de viaţă irosită trebuia lăsată în urmă, înainte să revină la vechea lor viaţă. Sora mea în orice caz nu mi-a spus nimic atunci, nimic despre ea.

Patru sâmbete: refuz să cred că ar fi plâns după el.

(Fragment din romanul cu acelaşi titlu, *Mit der Geschwindigkeit des Sommers*. Piper, 2009)

▣

Julia Schoch

Cu viteza verii

- fragment de roman -

Ca și ceilalți tineri, sora mea avea încredere în viitorul care-i era predestinat, care avea să fie „cu totul altfel”. Începutul nu i se părea prea fericit. În această localitate. Urma să mai aștepte, să termine școala. La momentul potrivit avea să-și stabilească locul în orânduiala lumii. Să se conformeze într-o asemenea măsură, încât să poată trăi. Cu misiunea și în locul care părea totuși să existe pentru fiecare. Trebuia doar să nimerească în cercul unor variante de destin. Se va mișca pe cărări bătătorite, se va aranja acolo unde se va putea. Ceea ce înseamnă: acolo unde erai așteptat de stat, de societate.

A absolvit școala. A învățat o meserie în capitala landului (era acum decoratoare de vitrine). Înainte de a putea începe munca, a rămas însărcinată. S-a căsătorit. A născut un copil. A rămas pe loc. Puncte dintr-o biografie banală. Din care face parte, presupun, și soldatul.

Ar trebui probabil să menționez și asta: în același an, în care a avut loc nunta surorii mele, a sosit și sfârșitul comunismului în Europa. Însă atunci, în primăvara lui ’89, ea știa despre aceasta tot atât de puțin ca și ceilalți oameni de pe lume. Acum, după aproape 20 de ani, s-ar putea spune că atunci prăbușirea i-a rupt firul timpului, l-a desfăcut în două părți egale.

Această privire, care apare doar atunci când ceva se termină. Deodată i-a venit gândul: să scrii o saga fulminantă despre asta (să te adâncești, deci, în această materie) ar însemna să te împaci cu ea. Și ar fi o trădare.

El a fost întotdeauna *soldatul*.

Ani la rând am tot vorbit cu sora despre amantul ei, de parcă el ar fi fost parte din viața mea: ce mai face soldatul? o întrebam din când în când, vorbind cu ea la telefon. Sau ea putea să spună pe un ton ironic: săptămâna trecută m-a sunat din nou soldatul.

El nu mai era în armată. Cu toate acestea, îl numea așa. Îi era mai ușor să-și înșele soțul cu un om dintr-o altă realitate. Escapadele ascunse cu el îi păreau în acest fel mai puțin trădătoare: aveau loc cu cineva din altă perioadă, una trecută, de dinainte de căsătorie, de dinainte de apariția copiilor. Amantul ei făcea parte dintr-o cu totul altă istorie, chiar dintr-un alt secol.

Prin anii optzeci, el venise în localitate cu serviciul militar. Era o catastrofă pentru majoritatea recruților, sosiți în această regiune prin ordin de chemare. Păduri de pini, pajiști înalte, întrerupte de gropi de nisip. Ca să ieși din această pustietate aveai nevoie să mergi o zi întreagă cu trenul. Prea mult timp pentru unul dintre puținele weekenduri libere. Cei care totuși încercau să evadeze, măcar pentru o noapte, pentru câteva ore, sâmbătă dimineața o zbugheau afară pe ușa cazărmii spre taxiurile care lucrau la negru. Îi vedeai gonind spre gară, de unde pleca un singur tren, de pe singura linie ferată. În direcția sud, spre capitală. Cei mai mulți rămâneau pe loc, se îngropau în sine pe parcursul celor doi-trei ani, beau mult.

Mai târziu, se spunea că izolarea ar fi fost o perfidie. Că tinerii erau astfel forțați să rămână aici. Marile orașe fiind foarte departe. Cel mai apropiat, la doar câțiva kilometri – Stettin, de cealaltă parte a frontierei. Dar acest fapt nu are importanță. Nu era interesant nici că orașul se numea Szczecin, nu Stettin cum ziceam noi, o temă la școală, căci orașul se putea numi Hanoi sau Paris, Novosibirsk sau Buenos Aires. Din 1980, după doar un an, când în Polonia domnea legea marțială, orașul nu mai era decât un nume pe o hartă. Când s-a întâmplat, când s-au închis granițele, țara de dincolo de acel oraș a fost dată uitării. Este o frontieră fără viață, deși păzită, dar nu de câini, nu de lunetiști înșirați unul lângă altul; mai degrabă, umblând visând, te-ai fi putut rătăci în hățișul acestei zone. Ultimele noastre amintiri despre acea țară zăvorâtă atât de brusc: niște nebunii fanteziste, împestrițarea țigănească din orașul portuar, o maimuță pe dig, o prezicătoare într-o piață. Fiecare dintre aceste istorii care treptat se estompau erau în mare contrast cu realitatea noastră. În timp ce țara de lângă noi dispărea, regiunea în care locuiam se transforma într-o fundătură, în ultimul colț nefolosit al casei, în care rătăcești întâmplător, înainte de a face stânga-mprejur, ridicând din umeri.

Singura legătură a rămas apa.

Peste cincisprezece, șaisprezece, șaptesprezece ani, când totul va trece, vechile alianțe nu vor mai conta, toate astea nu vor mai fi importante. Oamenii le vor fi uitat. Sora mea împreună cu amantul ei vor putea din nou traversa nestingherit frontiera cu un feribot. Ca și cei mai mulți oameni, ei nu coboară, doar traversează Golful Stettin, apoi vin cu feribotul iarăși din partea poloneză în cea germană. Că doi oameni de acolo, turiști, traversează o frontieră de stat, nu va interesa pe nimeni, nu va mai avea importanță.

Julia Schoch la Chișinău, invitată de Centrul Cultural German „Akzente”. A condus un atelier de *Creative Writing* și a avut o lectură publică

Golful. Din localitate nu poate fi zărit, în zilele de vară îl simți în aer. El domină întreaga regiune, umezește peisajul. Pe plaja îngustă, pe care stuful o reduce mereu, în nisip, în loc de scoici, găsești cochilii minuscule de melci. Această apă care ne desparte de Marea Baltică este o mare falsă. Niciun vuiet, niciun pericol, o gigantică mare stătută. Noi râdem de bancul cu sinucigașul, care se aruncă în golf, se împiedică și cade în genunchi. Așa, lunecând în genunchi, se târăște înainte, sute de metri prin apa fără adâncime, spre orizont, până se întoarce frânt de oboseală.

În august apa începe să înflorească și covorul verde de alge se întinde până dincolo de frontieră. Atunci mirosul algelor alterate domină regiunea, algele se lipesc de corp, marea falsă se transformă într-un iaz vlăguit, la care până și copiii se uită cu dezgust.

Sora mea, care pe atunci mergea la școală, l-a cunoscut la dansuri. Dansuri: o sală cu câteva mese goale și o tejghea. Fețe mohorâte, corpuri delăsate, printre ele – soldații ca niște leproși. Deși s-ar putea spune că orașul trăiește datorită armatei, pentru mulți vederea uniformei era o provocare. Dacă soldații nu veneau în haită, atunci bărbații din localitate le trăgeau câte o chelfăneală, de parcă bătaia ar fi făcut parte dintr-un scenariu prescris, de parcă ar fi respectat o ordine. În timp ce muzica din sală continuă să răsune și perechile își trasează cercurile în dans, cei bătuți se strecoară în tăcere printre dansatori până la una dintre mese, unde se prăbușesc istoviți.

Și cu soldatul surorii mele au încercat să se ia la harță. Mai mult decât uniforma, pe bărbații din jur i-a înfuriat cartea care se zărea din buzunarul scurtei lui. Disprețul lor față de cărți se putea compara cu disprețul față de exprimarea aleasă sau față de pantofii albi de lac. Când se apără, răspunzându-le cu câte o lovitură abilă, cartea îi căzu din buzunar, iar unul dintre bătăuși a călcat-o în picioare, alții au vrut să i-o smulgă, dar sora mea reuși prima să pună mâna pe legăturica de hârtie jerpelită și să i-o dea înapoi. Acest gest trebuia să fi fost ca un semn de recunoaștere. Ea și soldatul au format deodată o pereche împotriva celorlalți oameni din sală. Dar în loc să se simtă excluși, intimidați, ei se simțeau eliberați, chiar superiori în atmosfera inițial ostilă și, puțin mai târziu, din nou indiferentă din jurul lor.

După dansuri, perechile se plimbau prin localitate, o oră, uneori două. Se așezau pe borduri, pe scările caselor, se împiedicau prin întuneric, până venea timpul să meargă la cazarmă. Și sora mea a alergat în noapte cu soldatul. Pe un teren agricol, unde creșteau niște cereale, s-au culcat pe pământul lutos. *Fireşte* – mai târziu vocea ei suna aproape triumfător la acest cuvânt – el imediat a penetrat-o, lipindu-se de corpul ei ca de o geamandură de salvare. Râdeam de asta. Aș fi preferat să știu totuși dacă fiecare dintre acești

înfometați reacționa în același mod. Însă eu puneam alte întrebări. Da, *firește*, acolo pe pământ era umed și murdar. Ea de fiecare dată avea o privire sceptică, gândindu-se la acest peisaj scufundat. Umed și murdar.

A fost nevoie de câțiva ani ca semnele acestui loc să treacă în plan secund. Să rămână doar amintirea impertinenței ei tinerești. Mândrie și dezaprobare concomitent.

Și atunci, încotro s-o luăm cu această lăcomie, cu graba sfârșiturilor de săptămână la școală? Se gândea oare la corpul ei, atunci când apărea la timp în curtea școlii, la fierbințeala ce o cuprindea, se gândea la rebeliunea lui nebănuită? Ca toată lumea, apatică, asculta și ea discursurile din timpul apelurilor ocazionale. Când se arbora drapelul, ridica și ea puțin privirea. Apoi ritualul oficial al salutului, pe care îl executau leneș elevii mai mari. Sarcinile obișnuite: fără vreun incident, fără să cârtească, sora mea se înfățișa în fața profesorilor, din când în când recita câte o poezie la jubilee, cânta la tamburină la cercul de muzică. În zilele de comemorări depunea coroane de flori, coroane în cinstea celui care a dat numele școlii, în cinstea conducătorilor mișcării muncitorești, în cinstea organizației de tineret, lua parte la ședințele politice și compunea rapoarte despre excursii, pe care le scria în registrul clasei, conform regulilor stabilite.

După câțiva ani, când toate aceste lucruri au devenit ireale, aproape o glumă, soldatul și-a amintit deodată de sora mea. Între timp, ea a născut al doilea copil și s-a bucurat de telefonul soldatului, de șansa unei revederi.

Când a vorbit cu el, a observat că sentimentul de dragoste, *pe care îl încercase pentru prima dată*, s-a demodat în chip straniu, ca tot ce trăise în cealaltă societate, apusă. Nu șapte sau opt ani, o viață întreagă putea să încapă în acel interval de timp. El locuia în aceeași localitate, dar amintirile ei se estompaseră, parcă nu mai aveau nimic comun cu prezentul.

Când a sunat-o, ea l-a recunoscut pe dată, deși petrecuse cu el doar câteva săptămâni, atunci, în cealaltă vreme. Nici mai târziu nu-și amintea decât rareori de el, pentru că nu fusese unicul. Dar era singurul care în cele din urmă revenise în această localitate abandonată.

(Continuare în pag. 31)

Traducere din limba germană
de **Cristina GROSSU**

Abonamente pentru străinătate

România: 1 an: 56 lei; 6 luni - 28 lei; 3 luni - 14 lei
Europa Occidentală: 1 an - 70 USD sau 56 EUR;
6 luni - 35 USD sau 28 EUR; 3 luni - 18 USD sau 14 EUR
America, Australia, Asia: 1 an - 90 USD;
6 luni - 45 USD; 3 luni - 23 USD
Europa Centrală: 1 an - 55 USD sau 46 EUR;
6 luni - 28 USD sau 23 EUR; 3 luni - 15 USD sau 11 EUR

Cititorii din străinătate se pot abona la revista "Contrafort" astfel:
- la redacție, achitând în valută sau echivalentul în lei moldovenești al abonamentului;
- prin virament la:

FUNDAȚIA CULTURALĂ CONTRAFORT

Cod fiscal 1013620008005
Conturi de decontare:
MDL - 2224710SV64518647100 Lei Moldova;
EUR - 2224710SV64519017100,
cont IBAN – MD64MO2224ASV64519017100
USD – 2224710SV64518807100,
cont IBAN – MD26MO2224ASV64518807100
RON - 2224710SV64519447100,
cont IBAN – MD91MO2224ASV64519447100
la B.C. „MOBIASBANCA - Groupe Société Générale” S.A.,
Cod BIC: MOBBMD22
Adresa: Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 81a, MD-2012,

Moldpresa®
Tu alegi, noi difuzăm!

or. Chișinău, Moldova. Tel. + 373 22 25 64 56;
Fax + 373 22 54 19 74

*Redacția revistei "Contrafort" trebuie înștiințată asupra plății efectuate, trimițându-se la **adresa pentru corespondență** a redacției o fotocopie după dispoziția de plată bancară, cu indicarea numelui și a adresei poștale complete a abonatului.*